

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV

32.

CSIKSOMLYÓI ISKOLADRÁMÁK

A CSIKSOMLYÓI SZT. FERENCZRENDI KOLOSTOR KÖNYVTÁRÁNAK
KÉZIRATÁBÓL KIADTÁK, BEVEZETÉSSSEL ÉS JEGYZETEKKE
ELLÁTTÁK

Dr ALSZEGHY ZSOLT ÉS SZLÁVIK FERENCZ

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1913

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

ELŐSZÓ.

Négy darabját nyújtjuk e kiadásban a csíksomlyói iskolai drámáknak; csak négy darabját, mivel azt hisszük, hogy ezek is eléggé tájékoztatják az olvasót arról, hogy honnan vették drámáikat csíksomlyói kolostorunk szerzetesei, mit szolgáltak előadásaikkal és céljaikat mennyire valósították meg. A mit maguk a darabok megoldatlanul hagynak, azt a néhány kérdést óhajtják megfejteni bevezető soraink.

A szövegeket kéziratunkhoz híven közöljük; nem a mai központosozáshoz alkalmaztuk, hiszen könnyű így is olvasásuk anélkül, hogy értelemzavar jöhetne létre. Néhol egy-egy szót, szótagot vagy betűt kiegészítettünk, de ezeket mindig félkörös zárójellel jegyeztük meg. A szögletes zárójelek a kézirat eredeti zárójeleinek helyén állanak. A verses részeket jónak láttuk verssorokba tördelve adni. A verssorok jó része négyütemű tizenkettős Zrinyisor; a *Misericordia dei* cz. darabban azonban Theodorus beszéde (1. sc. «Tündér forgó színét...») Balassi-versszak; ugyanitt «Esztet el kell hinni...» kezdetű szavait az első sorban hatszótagosnak, a harmadikban hetesnek törtük el. A 2. sc.-ban 6, 8, 9 és 10 szótagos sorok vannak, a versszakok pedig hat sorosak (cantus iuniorum). A sc. 7.-ben a cantus Geniorum szövegét négysoros versszakokra osztottuk, hol az *abd* 15, a *c* 16 szótagos, többnyire középrímmel. Kellő helyen a

szótagszámot zárójelben kiegészítettük. Több szótag van a 35. lap 3. sorában, hol a *meg* igekötő felesleges és a 37. lap 9. sorában a *nyugodalmamot* szó *od*-szótagja miatt. A 40. oldalon a *surgit*, a 42. old. 8. s. *megbántod* (e h. megváltod) és a 46. lap 2. sorában *bolgok* (e h. boldog) a másoló hibája. A *Bebek-dráma* epilógusának két utolsó versszakában a két első sort kettétörtük.

Ezek a közlés módjáról. A *Bebek-drámát* a csíksomlyói értesítő 1908/9. évfolyama közölte ugyan, de mint magyar tárgyú magyar darabot érdemesnek ítéltük újabb, hozzáférhetőbb közlésre. Munkánk megoszlása ez volt: a bevezetés damaturgiai részén és a *Bebek-darab* és *Rusticus imperans* összevető jegyzetein kívül, melyek dr. Alszeghy Zsolt tollából kerültek, a többi mind Szlávik Ferencz műve; övé e darabok megtalálásának érdeme is. A tárgyösszevető jegyzeteknek teljességet nem tulajdonít írójuk. Pontos forrását alig egynéhánynak tudta kimutatni, ép ezért inkább is arra törekedett, hogy a motivumokat és bonyodalmakat a jezsuita dramaturgia sablonjába helyezze. Ezért állította össze a lehető rövidséggel az iskolai jezsuitadrámák dramaturgiáját, s ezért igyekezett a budapesti egyetemi könyvtár, bpti Múzeum könyvtár, esztergomi érseki könyvtár, nagyszombati és gyöngyösi Ferencz-rendi kolostori könyvtár, bécsi Hofbibliothek és Universitätsbibl., továbbá a berlini königl. Bibliothek idetartozó könyv- és kéziratanyagának lehető kiaknázásával az egyes darabokhoz alkalmazható párhuzamokat idézni. Hiszszük, hogy hazánk ismeretlen iskoladrámáinak újabb és újabb napfényrehozatala a mi kutatásainkat is sokban fogja még kiegészíteni.

Csak a köszönet szavait akarjuk még elmondani első sorban a csíksomlyói Ferencz-rendi zárda főnökének, Pál K. János úrnak, azért a szíves előzékenységért, melylyel

e darabokat kiadás czéljából rendelkezésünkre bocsátotta; de köszönjük az előbb említett könyvtárak tisztviselőinek is szíves segítségét és türelmét, melyet hosszas kutatásaink alatt részükről tapasztaltunk, nevezetesen dr. Ferenczi Zoltán és dr. Melich János egyetemi rk. tanároknak, dr. Dedek Crescens egyetemi könyvtári igazgatórnek, Keményfi Kálmán vizivárosi plébánosnak, P. Scherk Sándor Ferencz-rendi áldozárnak és P. Weiser Frigyes S. J. tanár úrnak, a ki a jezsuita történet alapos ismeretével nem kis útmutatást nyújtott nekünk.

Dr. Alszeghy Zsolt és Szlávik Ferencz.

BEVEZETÉS.

I. Történeti rész.

1. Csíksomlyó, Csík vármegyének századok óta művelődési központja, Csíkszeredától északkeletre a Kis-Somlyó tövében fekszik s tulajdonképen telepe Várdotfalva községnek. A hivatalosan Csíksomlyónak nevezett helyen a Szent Ferencz-rendi szerzetesek zárdája és temploma, a volt gimnázium és tanítóképzőintézet közös épülete (ma megyei árvaház), a bennlakások (szeminárium és internátus, ma tanítóképzőintézet) s néhány magánház állanak.¹ A székelység azonban Várdotfalvát s a vele egybeépült Csobotfalvát csak Csíksomlyó néven nevezte s nevezi ma is.

Híres búcsújáró hely, a hová Mária nevenapján, de különösen pünkösdkor az egész Székelyföldről összesereglenek az ájtatos hívek. A pünkösdi búcsúkat ama győzelem emlékére üli meg a kath. székelység, melyet a csíkiak hitük védelmezésében 1567. pünkösöd szombatján arattak a Tolvajostetön (Udvarhely m.) János Zsigmond serege felett. A győzelmet Szűz Mária segítségének tulajdonították, a kinek a templomban levő «csodákkal ékeskedő» szobra előtt imádkoztak a gyermekek,

¹ Orbán Balázs, A Székelyföld leírása. Pest, 1869. II. 12. s köv. ll. — Hankó Vilmos, Székelyföld. Bpest, é. n. 250—251. l.

nők és aggok, míg a győztes férfiak a harczból vissza-
tértek.¹

A Ferencz-rendi szerzetesek — a hagyomány sze-
rint — a XIII. században telepedtek le Csíksomlyón.
Templomukról a XV. sz. közepe tájáról írott emlékeink
is vannak.² A lelkészkedésen kívül valószínűleg már
kezdetől fogva tanítással is foglalkoztak.³ Elemi iskolá-
jukat a XVII. sz. közepe táján fejlesztették középisko-
lává.⁴

A régi iskolai épületek a mostaniaknak a helyén a
Kis-Somlyó tövében voltak. Zavartalan működést azon-
ban nem fejthettek ki. Legtöbbbet szenvedtek a tatárok
ismételt betöréseitől. Nemcsak az iskola és zárda épü-
leteit pusztították el több ízben, hanem szerzeteseiket
és növendékeiket is kardélre hányták vagy rabszíjra fűz-
ték. E miatt többször hosszabb-rövidebb ideig szünetelt
a tanítás.⁵

A jezsuiták, a kiknek közel intézeteik voltak, nem
nézték jó szemmel a Ferencz-rendiek tanítói működését,
a kiket 1726-ban a főkormányshéknél be is vádoltak,
hogy készültségük s tanítási módjuk nem megfelelő;

¹ Cserei Farkas, *Geographia Mariana*. Közli Nagy Imre.
Weszely Károly, Gyulafehérvári Füzetek. Kvár, 1862. II. k.
49—50. l. — Losteiner Leonárd, *Chronologia Topographico-
Chorographica provinciae Transilvannicae et Siculiae descriptio* és
*Annales Chronologicae Custodiae nunc autem Provinciae Transil-
vannicae*. Közli P. Tima Dénes, A csíksomlyói Segítő Mária. Kvár.
1907. 34. s. köv. ll. — Orbán B., i. m.

² Losteiner, *Chronologia stb.* — Orbán, i. m.

³ Békefi Remig, *A népoktatás története Magyarországon*
1540-ig. Bpest, 1906. 24. l.

⁴ Bándi Vazul, *A csíksomlyói r. kath. főgimn. története*.
Értesítő, 1895/6. 2—3. l.

⁵ Bándi, i. m. 3—5. l.

Balázs Antal csíksomlyói szerzetes s a retorika tanára ellen pedig egy általa szerzett kisebbszerű színmű miatt emeltek panaszt.¹ A vádaskodás alaptalan volt s a fő-kormányszék, valamint a két Csík, Gyergyó és Kászon egyesült székek tisztviselői fényes elégtételt szolgáltatottak a megrágalmazott Ferencz-rendieknek. Sok zaklatásnak volt kitéve az intézet a székely határőrség szervezése idején is.²

A sokféle zaklatás ellenére is a tanítás terén derekasan megállották helyüket. Tanítási rendszerük ugyanolyan volt, mint a korukbeli többi tanító-rendeké: a jezsuitáké és piaristáké.³ Nevelési rendszerükben náluk is nagyon fontos szerepet játszottak a színi előadások és a Mária-Társulat.⁴

Az intézet tanárai szerzetesek voltak. Számuk azonban nem volt mindig elegendő, s mivel a tanításban a lelkészi teendők végzése is akadályozta őket, azért az alsóbb iskolában (Parva), mely az alsó nyelvtani osztályt foglalta magában, világi magisterek is alkalmaztak, a kiket maguk képeztek ki s tanításuk menetére felügyeltek. Nem egy világi magister idővel maga is belépett a rendbe. 1756-tól kezdve azonban valamennyi osztályban szerzetesek tanítanak s 1846-ig az osztályokat háromra összevonva három tanár vezette.

A szerzetes tanárok voltak a színdarabok szerzői is.

¹ Bándi, i. m. 10. l.

² Bándi, i. m. 126. s köv. ll.

³ Fináczy Ernő, A magyarországi középiskolák multja és jelene. Bpest, 1896. — Bándi, i. m. 176. s köv. ll. — Fináczy Ernő, A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában. Bpest, 1899. I. k. 96. s köv. ll.

⁴ Bándi Vazul, A csíksomlyói r. kath. főgimn.-ban fennálló Mária-Társulat. Értesítő, 1893/4.

Köteteink tizenhárom darabja közül tizenkettőnek a szerzőjét névleg is ismerjük s tizenegyről azt is tudjuk, melyik osztályban tanított színdarabjának előadása idejében. Hat darabot a retorika és poétika, négyet a közép és felső, egyet meg az alsó nyelvtani osztály tanára írt. Egy darab írójának a neve nincs feltüntetve, egynek a neve pedig nem fordul elő az az évi tanárok közt.

Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy valamennyi osztály tanárai írtak színdarabokat. Épen ezért valószínű, hogy a Fülöptől ismertetett miszteriumokat sem mind a közép és felső nyelvtani osztály tanárai írták.¹

A Fülöptől ismertetett egy s a mostani két köteten kívül külön füzetekben még 28 színmű maradt ránk részint teljesen, részint töredékben, a melyek egyikére² a következő megjegyzést írta rá — az írásból következő — Csergő Chrysogonus: «Si tragœdia hæc diligentius elaboraretur, non esset omni ex parte rejicienda; imo in terra hac variis criminibus plena multum proficua.» Ez a bíráló megjegyzés azt bizonyítja, hogy a tanárokon kívül mások, esetleg jelesebb növendékek is írtak színművet, mert nem hihető, hogy egyik tanártársának darabjára írta rá a fenti bírálatot.

A darabok íróinak életéből kevés adat ismeretes:

Ferenczi Vitus 1773—1776-ig volt Csíksomlyón tanár. Első évben az alsó nyelvtani osztály, a többi három évben a retorika és poétika tanára.³ Mindenik évből maradt ránk darabja. 1774—76-ig a Mária-Tár-

¹ Fülöp Árpád, Csíksomlyói nagypénteki miszteriumok. Bpest, 1897. 10—11. l.

² Címe: «Descriptio Hypolidis qualiter sit deceptus a mundo carne et Diabolo et qualiter misere interiit stb.»

³ Ortus et Progressus Seminarii Csik Somlyoviensis.

sulat præsese.¹ A Catalogus patrum et fratrum defunctorumban a következőket találjuk róla: † 1797. P. Vitus Ferentzi SS. Theologiæ et SS. Canonum Lector Emeritus, Præsident Actualis fatis ex morsu canis cessit Thordae 21 Septembris.

Borbély Absolon 1774—76-ig az alsó, 1777-ben a közép és felső nyelvtani osztály tanára,² 1795—98-ig a rendtartomány főnöke.³ Haláláról a Cat. defunct. így emlékszik meg: A. R. P. Absolon Borbély, Provinciæ Pater Emeritus extremum diem clausit Mediæ 3 Novembris.

Kézdi Gráciaán 1774—76-ig a közép és felső nyelvtani osztály, 1777—78-ban a rhetorika és poétika tanára.⁴ A Mária-Társulat præsesei közt a neve nem fordul elő. Téved tehát Fülöp, midőn állítja, hogy 1776-ban és 1777-ben ő volt a præsés. 1776-ban Ferenczi Vitus a társulat præsese, az 1777-ikinek a neve pedig nincs is feljegyezve.⁵ Meghalt 1816-ban. R. P. Gratianus Kézdi ex Consultor⁶ obiit Sabaesii 16 Septembris.⁷

Fülöp Fábián 1777-ben az alsó, 1778-ban a közép és felső nyelvtani osztály tanára.⁸ 1812-ben történt halálát a Cat. defunct. így jegyzi fel: P. Fabianus Fülöp Lector Philosophiæ, Venerabilis senex obiit Mikhazae 10 Aprilis.

Szentes Reginald 1780-ban és 1781-ben a rhetorika

¹ Annales Almæ Sodalitatis B. S. Virginis Mariæ.

² Ortus stb.

³ Schematismus prov. ord. min. Francisci. 1888. 12. l.

⁴ Ortus stb.

⁵ Fülöp, i. m. 10. l. — Annales Almæ Sodalitatis stb.

⁶ Volt rendtanácsos.

⁷ Cat. defunct.

⁸ Ortus stb.

és poétika tanára s a Mária-Társulat præsese, s utóbbi évben a szeminárium Vice Regense is.¹ Meghalt 1806-ban: P. Reginaldus Szentes Lector Philosophiæ Act. erudiendis aliis specialiter natus, mundo ereptus est Udvarhelyin 25 Junii.²

Az 1780. évi egyik darab végén levő F. B. T. betűk a Balthazar Tima nevének a kezdőbetűi, a ki 1778-ban az alsó, 1779—1782-ig a közép és felső nyelvtani osztály s 1783-ban a retorika és poétika tanára s a szeminárium V. Regense.³ Haláláról a Cat. defunct. következőképen emlékszik meg: 1814. P. Balthasar Tima Consultor Provinciæ Emeritus Novitior. Magister Act. et Speculum obiit Mikhazae 20 Februarii.

A darabok betanítói és színrehozói kétségtelenül azok írói voltak, előadói pedig valamennyi osztály tehetségesebb növendékei. Köteteink hat darabjának előadóit ismerjük. Női szerep négy darabban fordul elő s mondanunk is felesleges, hogy azok megszemélyesítői is a tanulók. A füzetekben fennmaradt darabok kettején szintén fel vannak sorolva a játszó személyek (actorok). Az egyikben 72 szerepet 54-en adnak elő. 1781. jún. 3-án a Sámson cz. darabot — Bándi szerint — a két Csík, Gyergyó és Kászonszékekből német nyelv tanulására berendelt káplárok adták elő.⁴ Ez azonban csak kivételes eset lehetett. Az sem lehetetlen, hogy ezek a káplárok megelőzőleg az intézet növendékei voltak s a háttárság szervezése után katonáskodásra kényszerítették őket.⁵

¹ Ortus stb. — Annales Almæ Sodalitatis stb.

² Cat. defunct.

³ Ortus stb.

⁴ A főgimn. tört. 287. l.

⁵ Bándi, i. m. 127. l.

Az előadásokat eleinte az emeletes iskolaépület földszintjén külön teremben tartották. Itt volt felállítva a színpad. Később különálló színházuk volt. 1780-ban a színház leég, de a következő évben a határőr katonaság újra felépíti.

A deszkából épült színháznak a színpaddal szemben levő oldalán nagy kapuja volt.¹ A nézőtér sokszor nem volt elég a közönség számára, azért 1774-ben a Mária-Társulat költségén a színház előtt egy kertet vásárolnak, a hová a nézőtérről kiszorult hallgatóság letelepedett s a kinyitott kapun át innen nézte végig az előadást. A színház homlokzata ki volt festve.

A színpadot két festett közfallal el lehetett különíteni s mozgatható kulisszáik is voltak.²

Előadásokat azonban nemcsak a színházban tartottak, hanem, különösen a keresztútját, a Kis-Somlyó hegy nyugati részén levő «Jézus hágója» nevű oldalán adták elő, a hol a stációkat kereszttek jelölték.³ 1776-ban egy új keresztet állítottak fel: *Crux anno 1776 22-da Junii in via, quæ ducit per medium montis parvi Somlyó ad Salvatoris capellam ex parte occidentis, vulgo: Jesus hágója erecta est.*⁴

Valószínűleg voltak díszleteik és megfelelő öltözeteik is. Ezekről azonban nem maradt semmi feljegyzés.

¹ Anno 1748 Scenæ cum porta majore pro actionibus renovatæ sunt (Annales Almæ Sodalitatis stb.).

² Az Annales Almæ Sodalitatis cz. kéziratában az 1751. és 1752. évről a következő följegyzést találjuk: *In theatro totum frontispicium ex asscribus compactum est, et picturatum diversis emblematicis, item duæ mediæ clausulæ pictæ, item 12 scenæ utraque in parte, sicque præparatum est theatrum versatile.*

³ Bándi, i. m. 287. l.

⁴ Annales Almæ Sodalitatis stb.

Énekszám majd minden darabban van és egy darabban tánczolnak is.

Köteteink darabjait az 1773—1780. években adták elő, még pedig 1773-ban, 74-ben, 78-ban és 79-ben egyet-egyet, 1775-ben, 76-ban és 77-ben kettőt-kettőt és 1780-ban hármat. A legtöbb darabot pünkösd szombatján (5) és nagypénteken (4) adták elő. Az év más napjain is voltak előadások. Így Szent Antal (jún. 13.) és Szent Adalbert (ápr. 13.) napjain. Az 1773. évi darab előadási idejéül pedig máj. 4-ike van feljegyezve. Egy külön füzetben levő *s Mária mennybemenetelét tárgyazó* darabot Mária mennybemenetele napján (aug. 15.) adtak elő, a mint az Epilogus következő szavai bizonyítják:

«Örvendgyünk minyájon a Szűz Máriának
s máj dicsőséges koronázásának
hogy védelme alatt királynéságának
érhessük örömét Isten országának.»

Azonban nemcsak egyházi ünnepek alkalmával, hanem más alkalmakkor is volt előadás. 1781. jún. 3-án az újonnan felépített színház megnyitása, 1782. jan. 6-án pedig az új gimnáziumi épület felszentelésekor játszanak.¹

Az előadások a darabok terjedelme szerint hosszabb-rövidebb ideig tartottak. Az 1778. évi darabot két óra alatt adták elő: plane induravit duabus horis.

Az előadásokon, különösen pünkösd szombatján, az egész Székelyföldről a búcsúra összegyűlt nép volt a néző közönség. Más alkalmakkor sem játszhattak üres nézőtér előtt, mivel a csikiak a szini játékokat nagyon kedvelték s mivel azok mintegy az egyházi szertartások

¹ Bándi, i. m. 287. l.

kiegészítéseül szolgáltak, a manapság is hitbuzgó székelység az előadásokon tekintélyes számban lehetett jelen. S tekintettel arra, hogy az előadások nyelve — kevés kivétellel — magyar, a hallgatóság zömét a köz-nép tette.

A nézők belépődíjat is fizethettek. Legalább egy feljegyzés ezt sejteti: ...*frontispicium compactum est... partim sumptibus congregationis, majori ex parte ex oblati ratione Comediae.*¹ A belépődíjakra, ha azok nem is voltak bizonyos összegben megállapítva, rá voltak utalva, mivel az előadásokkal járó tetemes költségeket egyes gazdag pártfogók adományaival nem fedezhették. Legalább is nincs semmi adatunk arra nézve, hogy a Mária-Társulaton kívül más valaki anyagilag előmozdította volna a színi előadások tartását. Pártfogókat nem is kerestek, de nem is keresettek, mivel a közlekedéstől meglehetősen elzárt Csíksomlyón áldozatkész meczenást nehezen találhattak.

Ajánlással is egyetlen darab van ellátva. Ez P. Potyó Bonaventura 1742-ben előadott «*Mundus redargutus et ex parte consolatus*» stb. cz. műve. Az ajánlás Klobusiczky Ferencz erdélyi püspöknek szól, a ki 1732-ben lett erdélyi püspök.²

Az Epilogus azt sejteti, hogy a darabot püspökké szentelése évében adták elő:

És minthogy új pásztort a meg-holt helyére
Ültettünk, ki münköt nagy reménségekre
Inditt: azért ennek nagy Johot végtére
kiki kíványon itt: mert megyünk Amenre.

¹ Annales Almæ Sodalitatis stb. 1751—52. évi feljegyzés.

² A Pallas Nagy Lexikona. X. 635. l.

Így az előadási év tévesen van feljegyezve.

A darab tartalmát ismertető s a szereplő személyek nevét feltüntető színlapok nem maradtak ránk. Valószínűleg ilyenek nem is voltak.

Megemlíthetjük még, hogy a színi előadások hét évtizeden keresztül majdnem évenként megismétlődtek Csíksomlyón. Adataink szerint a legrégebb előadás 1721-ben volt¹ s — Bándi szerint — 1784-ig tartottak.² Későbbi időből csak két előadásról van adatunk.³

2. Nem lesz érdektelen megemlékezni arról, hogy a csíksomlyói deákok nemcsak az intézet székhelyén, hanem a megye más községeiben is tartottak színielőadásokat. Legalább erről tanuskodik a következő feljegyzés: *Ad Propositum Venerabili Deffinitorio dubium, num juvenus Scholastica ad Actiones Comicas etiam ad alia Loca admitti possit? Venerabile Diffinitorium examinatis pro, et contra rationibus, quoad hoc punctum, et quaesitum tam Patribus Professoribus praesentibus, et futuris, quam Reverendo Patri V. Scholarum Praefecto, prout et Seminarii Regenti tollit auctoritatem, talem facultatem nimirum ad praefatas Comicas Actiones eundi ad quemcumque demum Locum, et hoc modo in futurum observari mandat. Mediae 13. Junii 1770. De mandato V. Deffinitorii Fr. Laurentius Csergő Secretarius Provinciae.*⁴

A felvetett kérdés tárgyalása bizonyítja, hogy 1770. előtt is rendeztek más helyeken színi előadásokat, s az

¹ Fülöp, i. m. 4. l.

² I. m. 287. l.

³ Szilávik Ferencz, Kéziratos iskolai drámák. 41. l. Csíksomlyói főgimn. Ért. 1906/7.

⁴ Annotationes ex Congregationis et Scholarum parte.

engedély megadása után kétségtelenül még gyakoriabbakká lehettek a más községekben tartott előadások is. 1770 után azonban egy évtizednél aligha tarthattak tovább, mivel II. József absolutistikus intézkedései az előadások tartásának is véget vetettek.¹

Az előadások tartásának helyét nem ismerjük. Van azonban adatunk arra nézve, hogy Csíksomlyón kívül Gyergyószárhegyen (Csík vm.) is volt előadás az 1767. évben. Az előadott darab címe: «Az Üdvözítő Úr Jézus Krisztus fájdalmas keresztinek útja. Mely Nemes Gyergyó szék Szárhegy Megyéje-beli Iffiu személyeknek csekély Actioja alkalmatosságával, az aitasos Hiveknek Lelki Vigasztalásokra Nagy Péntekre rendeltetett. Néhai Groff Lázár Ferencz Ur ó Nagysága Özvegyének Méltóságos Gróff Boér Soffia Aszonnak kegyis Protectioja alatt alkalmaztatott az 1767-ik Esztendőbéli Sz. György havának 9-dik Napjára, az előjárók engedelmeiből Balogh Mihály által versekben Iratott.»

Gyergyószárhegyen ebben az időben a rendnek már volt háza és elemi iskolája.² Balogh Mihály azonban valószínűleg nem szerzetes, hanem világi magister volt. Ezt sejteti az a körülmény, hogy neve elől hiányzik a szerzeteseknél szokásos P. vagy Fr. jelzés. Neve a Cat. defunctorumban sem fordul elő. Kérdés azonban, hogy a darab előadói a gyergyószárhegyi elemi iskola növendékei voltak-e vagy a Csíksomlyón tanuló szárhegyi deákok. Ez utóbbi feltevés a definitorium határozatát tekintve, valószínűbbnek látszik. Azonban az előbbi sem lehetetlen, mivel egy másik darabot³ 1762-ben a mikházi

¹ Beöthy-Badics, A magyar irod. tört. Bpest, 1906.³ I. 590.

² Schematismus stb. 26. l.

³ Címe: Actio Parascevice de Duce fortissimo Jephthe imo-

ifjúság ad elő, valószínűleg Mikházán (Maros-Torda m.). Nem lehetetlen tehát, hogy a Ferencz-rendiek elemi iskoláik székhelyén is adattak elő szindarabokat növényekkel.

Az előbbi darab szövege Csíksomlyóról kerülhetett Gyergyószárhegyre. Hiszen Péterffi Márton provinciálisnak mindkét kötet elején közölt Admonitiója¹ bizonyítja, hogy a csíksomlyói tanárok darabjaikat előadás végett kikölcsönözték a vidéki magistereknek, a kik azokat a saját nevük alatt adatták elő.

Igazan van tehát Bayernek, hogy a világi színészet hiányán érzett szükségleten maga a tanuló ifjúság segített olyképen, hogy egyes darabokat más községekben is előadott.² Az előadások ideje a szünidőkre eshetett. A nagyenyedi kollégium deákjai mellé sorozhatjuk tehát a csíksomlyóiakat is, a kik az iskola székhelyén kívül is adtak elő szindarabokat.³

Azt a kérdést is felvethetjük, vajjon a tanulókon kívül nem szerepelt-e egyes helyeken részben a falusi ifjúság is előadóként. S ez nem is oly lehetetlen, mivel a játékos kedv még ma is megvan a csíki székelységben. Kevés község van, a hol ne őriznék a karácsonyi misztérium szövegét kéziratban, melyet a falusi fiatalság házról-házra járva adott elő s ad elő még ma is pár helyen. Pár éve még a várdotfalviak is előadták, még pedig meglepő ügyességgel.

lantem suam Unigenitam, et acerbissima Passione Domini Nostri Jesu Xti Ab Actoribus studiosæ Juventutis Mikháziensis exhibita Anno 1762 Die 9-na Április.

¹ Az Admonitiókat alább közöljük.

² Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XIX. 1. Bayer József, Egy magyar Eszter dráma. 7. 1.

³ Bayer József, A magyar drámairod. tört. Bpest, 1897. I. 49. 1.

3. Első kötetünk két számozatlan, 58 számozott (a számozás két helyt hibás: 1—44. 44. 45—90. 100—124.) s ismét 35 számozatlan folio levélből áll. Az első levél üres, a második levél első lapján a kötet czíme van: *Actiones Comicae In Vitia invectivae, ac ex adverso Ad Heroicos Virtutum actus, exstimulantes, opera, ac studio Patrum p. t.¹ Eloquentiae, ac Poeseos Professorum, Per Nobilem, ac Ingenuam Gymnasij C- Somlyoviensis sub cura Fratrum Minor. Strict. Observantium Provinciae Trannicae S-ti Regis Stephani Humanioribus Facultatibus vacantem Studiosam Iuventutem, Ab anno 1776, coram frequentissimo Auditorio productae; ac jussu A. R. P.² Martini Péterffi Prælibati Ordinis et Provinciae S-stæ Theol. Lect. ac Ministri Provincialis perennaturæ memoriæ gratia huc inscriptæ.*

Az 1776. évszám tévedés, mivel az első darabot 1773-ban adták elő. Az 1776. év valószínűleg csak a másolás kezdetének idejére vonatkozik, a mely évben a Mária-Társulat könyveket vásárolt, hogy azokba a színdarabokat lemásolhassák.³

A második lapon az Admonitio van: *Admonitio ad Patres p. t. Professores. Advertimus dolenter, studio, labore, vigiliis, ac sudoribus haud contemnendis, compositas olim per PP. Professores, Actiones comicas, atque non-modo cum plausu candidi animi Auditorum, verum et cum profectu spirituali copiosi affluentis populi suis temporibus productas, quasdam periisse, aut extraneis [ne exemplari quidem relicto] fuisse donatas, quapropter hujusmodi laborum, sudorum, ac fatigiorum*

¹ pro tunc.

² Admodum Reverendissimi Patris.

³ Annales Almæ Sodalitatis.

nostrorum prodigalitati occurrere volentis, hunc Librum destinavimus, in quem Singuli p. t. futuri PP. Eloquentiæ Professores, Actiones Comicas a se producendas inscribere valeant, perennaturæ memoriæ, secutorum exempli, ac imitationis gratia; satagent ergo singuli vestrum, ejus, quam produxerint, Actionis suæ testem Copiam huic Libro inscribere. Valet! atque boni communis, honoris quoque vestri, quem intendimus promovere, studio nostro favete. Subscripsi 1-a Junii 1776. in Cœnobio nostro Csík-Somlyoviensi ad B. V.¹ Visitantem. Fr. Martinus Péterffi Mnr. Provincialis m. p.

Az első darab az 1—29. számozott lapon van. Czíme: *Superbia Dejecta Humilitas Exaltata sive Tragico-Comœdia De Senacherubo Superbo et Ezechia Humili a Fre Vito Ferentzi Principiorum Magistro per scenas infimo stylo deducta, Ao. 1773 Mense Majo Die 4-ta.*

A darab latin nyelvű, kivéve a prologust és epilogust, s 12 scenából áll. Minden scena tartalmát magyar prologus magyarázza. A 4. scena végén a következő magyar szöveg van:

Saltator 1-mus. Probemus igitur socii, sic enim volant nostri Legati. [Fit saltus, ac tunc simul]:

Ihaa, ahaa mi vigadgyunk, és semmit ne szomorkodgyunk,
Ujuu, ujuu tántzot járjunk, ne zsibanyon meg a lábunk,
Rabsacesnek mi játékunk, szivességünk meg mutassuk.
Vigan. Vigan.

A második darab czíme a 29. lapon van: *Innocentia benefica castitatis² coronata seu Tragico-Comœdia de S. Vito Martyre anno ætatis nono variis cruciatibus a Patre suo propter Christianam fidem vexato; ac tan-*

¹ Beatam Virginem.

² A kéziratban hibásan *catastis* van.

dem ætatis suæ duodecimo imperante Diocletiano, cum Modesto, et Crescentia Martyry Laurea coronato, in pervigilio pentecostes per scenas Ao. 1774 deducta. Ita est. Fr. Vitus Ferentzi p. t. Eloquentæ Magister.

A darab prologusból, 4 actusból és epilogusból áll. Az első két actus 4—4, a harmadik 3 s a negyedik 5 scenára oszlik. Az I. és II. actus végén magyar, a harmadik végén pedig latin chorus van. Az I. 2., II. 3., IV. 1.¹ kivételével a darab magyar nyelvű. Külalakja a chorusok kivételével próza.

A 62. lapon végződik s ezen van a következő darab czíme is: Divitiæ pauperrimæ seu Actio allegorica de Parente nimiam prolium pro divitiis certantium curam habente. Ao 1775 in Sacro Pentecostes Pervigilio, a Fre Vito² per Poetas, et Rhetores producta.

Prologusból és 4 actusból áll. Mindenik actusban 4 scena van. Az I. 4., III. 3. és IV. 4. után verses chorus van. A II. és III. actus végén: Chorus alibi videatur bejegyzés van, de a chorusok hiányzanak. A III. 3. valószínűleg a III. 4. után való. Az I. 2. s a chorus, II. 1., III. 1. s IV. 1. latin szöveg, a többi magyar. A II. 3.-tól kezdve minden scena elején latinul röviden elmondja a scenák tartalmát. A 107. lapon végződik.

A negyedik darab (Exaltatio Crucis), a melyet közlünk, a 107—124. oldalon van.

Az ötödik darab 8 levél hosszú s czíme: Actio Pentecostalis, qua Regis Juda Joachim in Captivitatem Babilonicam ducti, atque post 36 Annos Liberati vicissitudo, et simul Mundi astutia a Nob. Juventute Csik Somlyoviensi adumbrabatur Die 18-va Maji 1777.³

¹ A római szám az actusokat, az arabs pedig a scenákat jelzi.

² T. i. Ferentzi.

³ Darabunk csekély egyszerűsítéssel a Kozmának tulajdonított

A teljesen magyar nyelvű darab prologusból, 3 actusból (I. 4., II. 5., III. 3.) és cantus epilogeticusból áll. Külalakja próza a verses prologus és cant. epilogeticus kivételével. A II. 5. közepén is van egy versben írt Cantus.

Az I. elején elmondja az egész actus tartalmát magyarul s minden scena elején a scénáét is. A II. és III. scénái előtt a tartalmat vagy magyar (II. 1., 2.), vagy latin nyelven (II. 4., 5. III. 1.) mondja el, vagy el is marad (II. 3. III. 2., 3.).

A darab szerzője Kézdi Gratian, mit a darab végén levő ezen bejegyzés mutat: Ita est Fr. Gratianus Kézdi p. t. Professor Rhet.

A hatodik darab (Zapolya-Bebek) 14 s a hetedik (Rusticus Imperans) 13 levél terjedelmű. Az utóbbiban az I. actus végén levő áthúzott beírás: Intermedium. Actus Unicus. Targontzás Janko. Hálá a' — azt sejteti, hogy a darabban közjáték is volt. Mindkét darabot közöljük.

A második kötetnek, mely 78 folio levélből van összefűzve, a czíme az első levél első lapján van: Actiones Tragicæ Sanctissimam Dni, et Redemptoris Nri Passionem, ac Mortem, aliaque Sacræ, et Evangelicæ Historiæ mysteria, Lamentabiles Casus in ea signatos, Divinæque Iustitiæ, ac Misericordiæ Exempla piæ Christi-Fidelium meditationi, et compunctioni scenice proponentes; Industria Patrum Supremæ, ac Mediæ Grammatices Classis Professorum, per Nobilem, ac Ingenuam Gým-

Jekónids-fordítás (megj. -Győrött é. n.) másolata. A személyek közül *Osiás Joziel*, *Boldisár* pedig *Joachim* nevet kapott. Az első felvonás bonyolítója nem *Nabuzarda*, hanem — teljesen amannak szerepében — *Araksés*. A kard-csel sem *Jekónids*, hanem *Joachim* ellen irányul.

nasý C- Somlyoviensi sub cura Fratrum Minorum Strict. Observ. Provinciæ Transylvaniæ Sti Regis Stephani Literarum, ac Humanitatis Studio Vacantem Studiosam Iuventutem ab anno 1776 coram devoto Auditorio productæ; ac jussu A. R. P. Martini Péterffi Prælibati Ordinis et Provinciæ Prædicatoris Sstæ Theol. Lectoris ac Ministri Provincialis pro perenni memoria huc inscriptæ.

Itt is az 1776. év nem az első előadás éve, mivel az első darabot 1775-ben adták elő.

A második lapon van az Admonitio ad PP. p. t. Professores. Quamquam gravate non feramus, Actiones per Vos producendas, etsi trivialibus Ludimagistris donaveritis, quibus, coram plebe suæ Parochiæ denuo productis, se se nostris plumis [tamquam Cornices pavonys] ornarent; id tamen æquo animo pati non possumus, si hujus modi Actionis nullum exemplar in Conventu relinquatur; quapropter [quo consilio ante quinque circiter Lustra peculiari Libro Actiones Tragicas inscribi jusseramus, qui jam inscriptus esse fertur; eodem hunc secundum Tomum compingi curavimus; ac una] obtestamur singulos PP. Professores, ut quisque Actionem a se producendam huic Libro inscribat, pro perennatura nostri honoris, suique conatus, et industriæ memoria. Subscripsi in Cœnobio nostro Csik-Somlyoviensi 1-a Junii 1776. Fr. Martinus Péterffi Mnr.¹ Provincialis. m. p.

Az első darabot (Misericordia Dei), a mely 23 lap terjedelmű, közöljük. Szerzője sem a czímben, sem a darab végén nincs feljegyezve. Tekintetbe véve azonban, hogy a többi öt darabot az az évi közép és felső nyelv-

¹ Minister.

tani osztály tanára írta, ezt is az írhatta. Ezen az alapon tehát szerzőjének Kézdi Gráciánt tarthatjuk.

A második darab hét levél terjedelmű. Czime: Incipit Actio Tragica pro Anno 1776. in qua Regis Impij Achab et ejus Uxoris Jezabel ob peccatum interitus, et Nabot seu Xti Domini Innocentia fuit adumbrata a Iuventute Csik Somlyoviensi populo die S. Adalberti exhibita.

A magyar nyelvű darab próza, 13 scenából áll. Prologusa van, de epilogusa — ámbár jelezve van: Sequitur Cantus Epilogeticus — hiányzik. A 6. és 9. scena után verses Cantus van. Az 1—12. scena előtt rövid latin tartalom van. A végén O. A. M. D. G. et OO. SS. Honorem van bejegyezve.

Personæ Agentes Actionis hujus fuere:

Prologus Martinus Györfi ex Gyergyó Szárhegy Rhetor.

Rex Achab Dominicus Kovács ex Csik Verebes Poeta.

Rex Jehu Josephus Tamási ex Csik Borsova Poeta.

Profeta Elias Gregorius Blási ex Nagy Kászon Syntaxista.

Jezabel Paulus Kocsis Dni Provisoris Kalnoki filius Principista.

Naboth Franciscus Szabo de Csik Madéfalva Syntaxista.

Dux 1-mus Regis Achab Ezriel Ladislaus Egri ex Borsova Syntaxista.

Dux 2-dus Abdias Josephus Barabás ex Csik Sz. Domokos Syntaxista.

Dux 3-tius Amasa Michael Ballo ex Csik Sz. Király Syntaxista.

Dux Jehu 1-mus Nadab Georgius Sallo ex Csik Zsögöd Syntaxista.

2-dus Nicanor Sámuel Lászlóffi ex Csik Madéfalva.

Consiliarii Adalbertus Bándi ex Sz. Márton Synt.,
Franciscus Székely Poeta, Stephanus Literati de
Gyergyó Ujfalu Gram.

Amicus Nabot Michael Péterfi ex Sz. Simon Syntaxista.
Nuncius Antonius Cziko de Mindszent Poeta.

Janitor Curiae Mathias Péterfi Syntaxista.

Cubicularius Jezabel Antonius Győrfi ex Sz. Simon.

Filius parvulus Nabot Mathias Becze Major Parvista.

His accedunt Milites Catorique Ministri tandem Fr.
Gratianus Kézdi Professor Syntaxeos.

A harmadik darab 19 lap hosszú. Czíme: Actio
Populo per Scenas exhibita devoto, Anno a Partu Vir-
ginis MDCCLXXVII Die Parasceves Sacro incidente in
28 Martii sub Patre Fratre Absolone Borbély Supremæ,
et Mediæ Grammatices Classium Professore.

A darab prologusból, 14 scenából és cantus conclu-
sivusból áll. Ez utóbbi vers, a többi próza. Nyelve ma-
gyar.

Nomina Actorum.

Prologus Josephus Simon ex Csik Sz. Király Rhetor.

Dives Josephus Tamási ex Csik Borzsova Rhetor.

Filius Dives { *Primislaus* Dominicus Kováts ex Csik Verebes Rhetor.
Sigismundus Georgius Salló ex Csik Zsögöd Poeta.
Ludovicus Franciscus Szabó ex Csik Madéfalva Poeta.

Legatus Gregorius Blási ex Kászon Poeta.

Christus Ladislaus Egri ex Csik Borzsova Poeta.

Tempus Antonius Pálffi ex Gyergyó.

Eparchus Franciscus Székel ex Csik Sz. Imre Rhetor.

Studiosus I-mus Josephus Antalfi ex Csik Sz. Tamás
Parv. Major.

Studiosus 2-dus Andreas Gergellffi ex Csik Mindszent Synt.

Dexterillus Alexius Botskor ex Csik Sz. Lélek Poeta.

Chantatillus Franciscus Pálffi ex Gyergyó.

Robustillus Mathias Bot ex N. B. Asszony¹ Syntaxista.

Serrus 1-mus Antonius Intze ex Csik Sz. Márton Grammatista.

Servus 2-dus Samuel Borsos ex Gyergyó Ujfalu Grammatista.

Horae Sigismundus Szabó Synt., Josephus Benkes Gramm., Georgius Mezei Gramm.

A negyedik darab 17 levél hosszú s a czíme: Actio Parascévica a Juventute Csik Somlyoviensi Devoto Populo exhibita anno a Partu Virginis 1778. Die 17 Április. Sub Fr. Fabiano Fülöp Supremæ et Mediæ Grammaticæ Classis Professore.

A teljesen magyar nyelvű darab prologusból, 4 végzésből és cantus conclusivusból áll. Az I. végzés 12, a II. 11, a III. 12 s a IV. 4 kimenetre oszlik. Az I. 5. és III. 11. után ének van. Ezeknek s a cantus conclusivusnak külalakja vers, a többi résznek próza.

Personæ agentes:

Prologus Antonius Tziko ex Csik Mindszent Rhetor.

Comes Arnoldus Franciscus Szabo ex Csik Madéfalva Rhetor.

Mára uxor Arnoldi Paulus Kutsis ex Háromszék Köröspatak Synt.

Filia eorum Eleodora Georgius Mezei ex Gyergyó Szent Miklos Synt.

¹ Egyházközség. Karczfalva és filiái.

Duo Filii { 1-mus Antonius Kutsis ex Háromszék Köröspatak
Synt.

2-dus Mathias Becze ex Sz. Márton Grammatista.

Consiliarius Jerameel Joannes Gáspár ex Csik Sz. György
Synt.

*Duo servi
intimi
Conitis* { 1-mus Gundisalvus Gregorius Blási ex Kászon
Rhetor.

2-dus Salvianus Josephus Tima ex Kászon Gramm.

*Duo servi
Comitissae* { 1-mus Abner Antonius Ferentzi ex Csik Somlyo
Gramm.

2-dus Carmel Josephus Szép ex Gyergyó Szár Hegy
Synt.

Horum servus Amandus Petrus Darvas ex Csik Tusnád
Gramm.

*Custodes
Curcioris* { 1-mus Melander Ladislaus Kedves ex Sz. Domokos
Synt.

2-dus Aleph Petrus Basa ex Csik Sz. Lélek Gramm.

Sacerdos Gabriel Becze ex Csik Sz. Márton Gramm.

Angelus Alexius Kováts ex Csik Menaság Principista

Parvulus Antonius Zöld ex Csik Madéfalva Legista.

E. O. A. D. G. B. V. M. et OO. SS. Honorem.

Ezután ez a bejegyzés van: NB. plane induravit
duabus horis.

Az ötödik darab czíme: Actio Populo Devoto exhibita
a Juventute Csikiensi sub Patre Fratre Fabiano Fülöp
Supremæ, et Mediæ Grammatices Classis Professore
Anno a Partu Virginis MDCCLXXIX Die Parasceves
sacro incidente in 2-dam Aprilis. Terjedelme 29 lap.

Prologusból, 5 actusból (I. 10., II. 11., III. 10., IV.
8. s V. 10.) s 4 cantióból (a II. 3., III. 7., IV. 4. s V.
10. után) áll. Ez utóbbiak versben vannak írva, a többi
próza. Nyelve magyar.

Nomina Actorum :

Prologus Joannes Gáspár ex Csik Sz. György Poeta.

Numerianus Antonius Kotsis ex Háromszék Kőröspatak
Rhetor.

Consiliarius Valerius Gabriel Becze Pren. ex Sz. Márton
Synt.

Belli dux Arnulfus Josephus Antalfi ex Sz. Tamás
Gramm.

Hujus uxor Theodola Stephanus Kováts ex Verebes
Gramm.

Herulus 1-mus Stephanus Rátz Pren. ex Három Szék
Gramm.

Herulus 2-dus Ignatius Csedő ex Somlyo Principista.

Episc. Antiochiae Babylas Paulus Kotsis ex Háromszék
Kőröspatak Rhetor.

Hujus Epheb. Salianus Josephus Salamon ex Somlyo
Synt.

Servus Theodolae Rodignus Antonius Ferentzi ex Somlyo
Synt.

Mambres Alexius Sánta ex Sz. Imre Gramm.

Bellonarius Andreas Kováts ex Háromszék Almás
Synt.

Camillus Ignatius Fészki Præn. ex Gyimes Parvista.

Capitenus Petrus Basa ex Csik Sz. Lélek Synt.

Milites.

Adalbertus Fekete ex Csik Sz. Miklos Grammatista.

Michael Albert ex Kotormány Grammatista.

Josephus Szabo ex Csicsó Grammatista.

Andreas Cato ex Sz. György Grammatista.

Joannes Cziko ex Mindszent Grammatista.

Antonius Bencze ex Tusnád Grammatista.

Daemones.

Ignatius Kézdi ex Gyergyo Sz. Miklos Gramm.

Alexius Kováts ex Menaság Gramm.

Discantistæ Duo Heruli np. Evaristus, et Elyzamas etc.

Az utolsó darab czíme: Jeroboám. Szomorújáték.¹
1780. Terjedelme 17 levél. Epilogusból, 4 végzésből (I. 6., II. 4., III. 7. és IV. 8 kimenetellel), két áriából (I. 6. és IV. 8 után) és epilogusból áll. Ez utóbbiak versek, a többi próza. Nyelve magyar.

Nomina Actorum :

Prologus Georgius Mezei Rhetor.

Jeroboam Josephus Tima Synt.

Nadáb Andreas Antalffi Gramm.

Nabát Antonius Nagy Synt.

Szenadáb Alexius Sánta Synt.

Ahiás Antonius Sugár Gramm.

Báza Josephus Szabo Synt.

Zará Ignatius Kézdi Synt.

Militum.

Michael Gidro Gramm.

Georgius Kajtsa Gramm.

Michael Biro Gramm.

Gregorius Sándor Gramm.

Antonius Simon Gramm.

Josephus Mihályfi Gramm.

Emericus Tanko Gramm.

Paulus Dávid Gramm.

¹ Darabunk Neumayrénak (Theatrum politicum Aug. Vindob. 1760.) a fordítása (szabadon, a *Jekóniás* párbeszédének felhasználásával).

Cantores :

Josephus Gergélyffi Parvista Major.

Alexius Kováts Syntaxista.

Végül ez a bejegyzés van: F. B. T. Annus 1781 vacat ob defectum Theatri. Az utolsó lap üres.

Az első kötet táblába van belekötve, a tábla bőrsarka azonban azt mutatja, hogy ide még 4—5-ször annyi levélből álló két vagy több füzet volt bekötve. A második kötetnek az elsőével teljesen egybeillő füzése határozottan a mellett bizonyít, hogy ebbe a táblába volt beerősítve, de később kivették belőle. Hogy ezeken kívül mi volt még belekötve, nem tudjuk.

Köteteink lapjainak mindkét oldalán lapszél van hagyva. Az egyes scénákban szereplők neve a scénák előtt részint a lapszálon (I. k. 1—4. drb.), részint a szöveg előtt van felsorolva (I. k. 6—7., II. k. 1—3. drb.), a többieknel a felsorolás hiányzik. Az utasítások, megjegyzések a lapszálon, de gyakrabban a szöveg közt vannak. Több darabnál (I. k. 5., II. 1—6.) a szereplők beszéde nincs külön szakaszba írva, hanem a név s a szöveg egyfolytában van.

A másolás, nem tekintve az apróbb hibákat, elég gondos. Ezen azonban nem csodálkozhatunk, ha tudjuk, hogy a darabokat maguk a szerzők másolták bele a füzetekbe, melyeket a Mária-Társulat szerzett be Ferentzi Vitus præsessége idejében, 1776-ban. Az ismertetett darabok közül egy (II. k. 2.) külön is megvan. Innen másolta le a szerző a füzetbe. A többi darab is meglehetett külön is, de azok elvesztek vagy lappanganak.

Hogy maguk a szerzők voltak a másolók, határozottan megállapíthatjuk. Ferentzi és Szentes præsességük

idejében több bejegyzést írtak be a Mária-Társulat évkönyvébe s a bejegyzések alá nevüket is odajegyezték. A többiek nevüket s tanárkodásuk évét sajátkezűleg jegyezték be az *Ortus et Progressus* című kéziratkötetbe. A bejegyzések s a darabok írása teljesen egyező lévén, megállapíthatjuk, hogy mindenik darabot maga a szerző írt bele a füzetbe. Többféle kézírás egy darabnál (I. k. 5.) van csak; 4 lap a Ferentzi, 2 lap a Tima, a többi pedig a szerző, Kézdí Gratián írása.

Meg kell röviden emlékeznünk Péterffi Mártonról is, a kinek köszönhetjük, hogy a darabokat egybegyűjtötték, s így megmenekültek az elkallódástól. Péterffi 1746-ban a közép és felső nyelvtani osztály, 1747-ben pedig a retorika és poétika tanára s a szeminárium regense volt Csíksomlyón.¹ Két ízben volt a rendnek provincialisa, először 1774—1776-ig, másodszor pedig 1783—1785-ig.² Haláláról a *Cat. defunctorum* így emlékszik meg: 1787. A. R. P. Martinus Péterfi, Provinciae Pater bis Emeritus, SStæ Theologiæ Lect. Generalis, nec non in Hungaria Visitator Commissarius Generalis,³ infirmitate ipsis Medicis incognita obiit Déés 28. Martii.

Érdeme, hogy buzdító szavaival hozzájárult, hogy a szindarabok az utókor számára fennmaradjanak, nem kisebb, mint rendtársaié, a kik a darabokat írták.

¹ *Ortus et Progressus* stb.

² *Schematismus* stb. 12—13. l.

³ Az általános rendfőnök megbízottja.

II. Dramaturgiai rész.

Az iskolai drámák értékelésénél nem szabad a darabok korának és rendeltetésének követeléseit szem elől tévesztetni, de nem szabad megfélekednünk arról sem, hogy darabjaink forma, tartalom és célzat szempontjából meg voltak kötve. Ha igazságosak akarunk lenni szerzőink méltánylásában, nekünk is figyelembe kell vennünk azokat a törvényeket, a melyekhez mérte a művet az előterjesztett darab előadásáról határozó *consultatio*.¹ Figyelembe vette ezt a közönség is, a mint arról Du Tralagenak egy 1688-ban előadott jezsuita-operáról mondott ítélete tanuskodik. Érdekes jegyzetei közt² olvasom ezeket a sorokat: *L'un fut représenté aux Jésuites, le 28 février 1688; comme cela pourra vous surprendre, je m'explique: le collège de Louis-le-Grand estant remply de pensionnaires de la première qualité et qui n'en sortent que pour posséder les premières qualitez de l'Estat, dans l'Eglise, dans l'Épée, et dans la Robe, il est nécessaire que cette jeunesse s'accoutume à prendre la hardiesse et le bon ton qui sont nécessaires pour parler en public. C'est dans cette veuë qu'ils se donnent la peine de l'exercer en faisant représenter deux tragédies tous les ans. Ils donnent l'une sur la fin de chaque esté, un peu avant que les vacances commencent, et elle est représentée dans la*

¹ Vö. Fr. Leist: Geschichte d. Theaters in Bamberg (Bericht ü. Bestand u. Wirken d. hist. Vereins zu Bamberg, 1893.) 12. 1. A Calend. domest. Colleg. S. J. Bamb. conscriptum alapján. Uo. néhány *consultatio*-jegyzőkönyv is megmaradt.

² Jean Nic. Du Tralage: Notes et documents sur l'histoire des Théâtres de Paris au XVIIe siècle (Paris, 1880).

cour du collège, parce que la saison est encore belle. Celle qui paroist sur les derniers jours du carnaval se représente dans une des classes, par les écoliers de la seconde. Ces tragédies n'estoient autrefois meslées que de balets, parce que la danse est fort nécessaire pour donner de la bonne grace et rendre le corps agile. Mais, depuis que la musique est en règne, on a trouvé à propos d'y en mesler, afin de rendre les divertissement complets. On a encore plus fait cette année, et, outre la tragédie de Saül, qui a esté représentée en vers latins, il y en avoit une en vers françois institutée: David et Jonathas; et comme ces vers ont esté mis en musique, c'est avec raison qu'on a donné le nom d'opéra à cet ouvrage.» Szükségesnek tartja a hely, alkalom és cél megmagyarázását, a mikor az előadást megemlíti.¹ Az alábbiakban mi is kísérletet teszünk azoknak a vonásoknak az összeállítására, melyek az iskoladrámák típusát jellemzik.

* * *

1. Az iskoladrámák törvényeit (quæ ostendant, materiam, facile et eleganter in versus cogere, — mint P. Paulus Alez² mondja —) többen összefoglalták; Jac.

¹ Nem szabad azonban darabjainkat a XVI. század comœdiáihoz csatolni, mert azoknak szerzői nem a mi iskoladrámáink czélját szolgálták. Wichgrevius Albert *Cornelius Relegatus* (Acta Rostochii in foro Lat. Anno Jubilæo; XVI. század elejéről való é. n. kiad.) ezt írja előszavában: «Habet hæc ætas, habet, inquam, suos Tullios, habet suos Livios, habet suos Vergilios, habet suos Demosthenes ut Solones, ut Hippocrates, ut Chrysosthomos taceam: *Menandros* vero et *Terentios* pene nullos habet.» Az igény egészen más! Vö. még M. Andreas Emmen ajánlólevelét Cramerus Daniel *Areteugenidja* (Lipsiae, 1602) előtt.

² Praxis Poetica. Coloniae, 1727.

Pontanus *Institutiones poeticae* cz. művében,¹ Jac. Mase-nius *Palaestra eloquentiae*jének III. részében,² Francisc. Noël az *Opuscula poetica p. IV.*-ben,³ Franc. Lang *Dissertatio scenicájában*⁴ és Le Jay *Bibliotheca rhetorum*-ában.⁵ Meghatározásaikban mindannyian Aristotelesre támaszkodnak. A tragédiát így határozzák meg: «A tra-gédia méltóságos, komoly, teljes nagysággal bíró cselek-vény utánzása, mely a beszédet az érzésre irányítva, nem az elbeszélés által, hanem a szánakozás és félelem által tisztítja meg a lelket és szabadítja meg hasonló szenvedélyektől.» A tanítás különben minden drámai költőnek kötelessége volt⁶; kettős eszközt alkalmaztak erre: «si videlicet suspensum attentumque magnarum, aut certe novarum, rerum expectatione detineat, ac

¹ Poëticarum institutionum l. III. Ingolot. 1594. vö. erről R. Volkan tanulságos könyvét: Geschichte der deutschen Lite-ratur in Boehmen. Prag. 1894.

² Coloniae, 1664. vö. róla: Prof. N. Scheid: Der Jesuit Jacob Masen. Cöln, 1898.

³ Francofurti, 1717.

⁴ Monachii 1727. Lang drámákat is írt; az eichstätti gim-náziumban van az *Oleum poetarum*, *Judicium porphyrianum*, *Pe-regrinatio bethlehemica*, *Pilatus deliberans*, *Theonarchus*, *Daemon patibularius* és *Testamentum Xaverianum* kézírata.

⁵ IV. Tom. Liber dramaticus. 1758. és V. Liber de choræis dramaticis. 1748.

⁶ *Lucretia*, trag. M. Samuelis Junij Suebusinatis Silesij, Strassburg, 1599. német prologusa is így vallja, hogy előadnak darabokat

«... ausz löblichem altem Brauch,
Der vilfaltigen nutz hab auch,
Fein underricht, Kunst, und gut lehr,
Zucht, Erbarkeit und Tugend mehr.»

deinde apposita rerum præsentium adumbratione in viva spirantique morum alienorum imagine, oblectet».¹

Az epikai és drámai költészet között nemcsak a formában látnak különbséget, hanem a tárgyban is; bár mind a kettő «illustrium personarum actiones» fejezi ki, de az epikaié időben nincs meghatározva, és nemcsak szomorú, de vidám kimenetelű eseményeket is elbeszélhet; a comœdia alsóbbbrangú személyeket utánoz; végre különbséget tesz az előadásmód is: amaz elbeszélő, emez «actionum verborumque repræsentativa.»

A comœdiát ismét a tragœdiától különítik el: «nem nagyszerű és félelmetes eseményeket ad elő, mint a tragédia, nem csodálatosakat és rémeseket; nem gyászt, halált, öldökléseket, hanem polgár- és magánéletet, ifjak gondjait, öregek kapzsiságát, szolgák cseleit, és más ehhez hasonlót, a mi vagy aggaszt vagy felvidít. És nem fejedelmeket, királyokat, hősöket, hanem alacsonyabb és közönségesebb embereket visz színre.¹ Abban is erősen elüt a tragédiától, hogy élezczel és tréfával tükrözi vissza a magánélet képét. Ámde a comœdiának célja nem egyéb, mint az emberi szokások megismerése, le-

¹ A most eml. darab u. a. évi latin kiadása ezeket mondja: «Quis enim est, qui insignium et tragicorum casuum imagines non in theatro solum oculis perspicacibus, verum etiam animo attento contuens, non cohorrescat toto corpore? Quis, qui atrociora scelera atrocibus puniri poenis coram conspicatus non ad virtutem et modestiam ac frœnandos cupiditates sese exsuscitet?...» Nagyjában így magyarázza a dolgot Daniel Cramerus 1593-ban megjelent *Plagium* cz. darabjában (Witenbergæ, ex off. Cratoniana).

² Vö. De Chappuzeau (*Le théâtre françois*, Lyon, 1674) meghatározását is: «La comédie est une représentation naïve et enjouée d'une aventure agréable entre des personnes communes, à quoy l'on ajoute souvent la douce satire pour la correction des mœurs.» (1867. évi bruxellesi kiad. 26. l.)

írása, és a leírás útján való tanítás...» Pontanus Scali-
gerhez ragaszkodik meghatározásában: «poesis dramatica,
quæ ad docendam vitæ consuetudinem civiles et privatas
actiones non sine leporibus et facetiis imitatur.» A tra-
gœdia cselekvényét a biblia és a történet szolgáltatja;
a comœdiáét többnyire valami mai korban játszó ese-
mény. Amannak megválasztására vonatkozik Masenius
utasítása: «potius a nostra memoria remotiores historiæ
de illustrioribus, neque ignotis omnino personis, aut si
ex sacra scriptura libeat, res graviores ab ea tantum
obiter tractatæ, quæ liberiores Poetæ fictionem even-
tuumque dispositionem admittant, erunt producendæ,» —
míg «omnium Dramaticorum consensu» minden drámai
műre azt szabja ki, hogy az emberi életnek egy, nem
közönséges eseményét episodiummal ékesítve vigye a
színpadra.

Az episodiummal való ékesítésnek is megszabják a
határát. Először is a hármas egység béklyóját rakják a
tárgyra,

Hogy egy nap, egy helyen történjék s egy legyen
A tett, mely előttünk színen végbe megyen.¹

A mese is kétféle lehet; vagy az *Asinariához* ha-
sonlóan egyszerű, váratlan és meglepő nélkül, vagy bo-
nyolult: egy felismerés jelenettel (*Hecyra*), a viszonyok
hirtelen változásával (*Miles gloriosus*) vagy mindkettő-
vel (*Andria*). Mindannyin uralkodik a valószínűség, mert
«fabula, nisi per similitudinem aut significationem veri,
nihil persuadet.» És még hangsúlyozzák, hogy «nem
szabad mindjárt a véghez kötni a bonyodalmat, hanem,
mint a beszédet argumentumokkal, mindjobban és jobban

¹ Boileau.

össze kell bonyolítani azt, hogy a színész váratlanul és meglepően mintegy labirinthusban mozogjon, és sem az előrehaladásra, sem a visszalépésre kész terve ne legyen, míg végre a véletlen vagy a belátás váratlanul kibonyolítsa és a célhoz vezesse,» megkövetelik azt is, hogy ezekben a bonyolításokban a hír és a történet, a kor, nem és természet követelményei szem elől ne tévesztessenek. De kivételt is ismernek az utóbbi alól; «fortitudo quidem — olvasom az egyiknél — feminis ac pueris non tribuitur, at si eam S. Felicitati, eiusque liberis, pro fide generose occumbentibus, nihil abs re feceris.»

A tárgy tekintetében még egy engedményük fontos: «gonoszszággal telt történetet is színre lehet vinni; nem, hogy szeresd, hanem hogy megutáld a bűnt.» Le Jay is kimondja: «porro id Comœdia restatur in moribus, quod ita risum moveat propter turpitudinem, at indignationem non excitet, ita pareat delectationem, ut iniuria neminem afficiat». Nem kevésbbé fontos a nőkre vonatkozó tilalom; már a *Ratio Studiorum* is kizárja «az illetlen dolog, vagy nő, vagy női öltöny» színrevitelét, természetes, hogy elméletíróink is hangoztatják. Azonban korántsem volt ez a szabály olyan szoros, hogy alóla kivétel ne lehetett volna. Duhr¹ idézi Pachtler² könyvéből az 1600-ból való responsiót, mely megengedi a nők fellépését «ita tamen, ut personæ eiusmodi raræ eaque graves sint.» A német provinciális 1601-ben «aliquot transalpinis provinciis» ad a nős szerepek előadására engedélyt.³

¹ Bernh. Duhr: Die Studienordnung der Gesellsch. Jesu. Freib. 1896. 136—147. l. (Bibl. d. kath. Päd. IX. Bd.)

² Pachtler: Ratio Studiorum. M. G. P. VI.

³ A női szerepek elhagyását a jezs. szellemben legrészleteseb-

Az anyanyelvi közbeszövéseket is megtiltja a Rat. Stud. Ám Porée¹ *Sephoebus Myrsa* cz. darabjának bevezetése már így ír: «Neque improbandus videtur Poëta, qui cum spectaculum appararet Gallicæ iuventuti instituendæ idoneum, Musas in theatrum induxit Gallicas, ut earum concentus vernaculam quandam venustatem ludis iuvenilibus conciliarent.» De már 1588-ból van adatunk a P. Generalis engedélyéről, egy 1582. évi responsióban pedig ezeket a sorokat olvassuk: «De dialogis etiam non repugnamus, quin exhiberi possint lingua vernacula, modo ne dialogorum prætextu comoediæ (i. e. frivolæ) inducantur.»

Ugyanígy vagyunk a karokkal és tánczokkal is; még 1714-ből is van egy rendelet, mely eltiltja, de nagy számban van olyan is, mely a tilalom alól kivételt enged. Weitenauer² meg is okolja: «Juvant et illecebræ musicæ, quibus Actus interpolari solent, ut imponi sibi patiatur auditor, et amoena fraude inductus, plures interea horas abuisse credat, dum ad alia cogitanda spectandaque animum et oculos ultro avertit.» Le Jay a «choreæ definitiót» így foglalja össze: «a chorea drámai táncz, mely minden cselekvést, gondolatot és érzést a test mozgásával és mozgatásával, énekével, gépiességével és színi készülékével fejez ki, hogy tetszést keltsen.» Először is cselekvés van benne, — ebben különbözik az egyszerű táncztól; nemcsak emberi cselekvést fejezhet ki, mint a dráma, hanem állatokét, sőt élettelen dolgokét is (t. i. csillagokét, stb.). Szoros összefüggésben van azon-

ben *Bielski* pater okolta meg a piarista *Konarskival* folytatott vitájában. Vö. erről Brückner: *Gesch. d. polnischen Lit.* 1901. 212. l.

¹ *Tragœdiæ editæ.* Aug. Vind. 1746.

² *Tragœdiæ autumnales.* Aug. Wind. 1758.

ban a drámával, melynek felvonásai közé ékelődik, és vagy a tanulságot vonja le, vagy a cselekvénnyel párhuzamos allegóriát mutat, vagy a cselekvény allegoriáját realizálja, különösen a dicsőítő allegorikus darabokban.

A mértéket illetőleg is nemcsak általános utasításokat találunk, pl. hogy a *comœdia* nyelve ne térjen el a köznapitól, vagy hogy a *tragedia* iambusában rövid, világos gnómák által támogatott méltóságnak kell lennie, hanem — a mint Dürnwächter¹ pontosan összeállítja — a legkisebb mozzanatra is nagy figyelemmel térnek ki törvényeik.

Csak egy, nálunk még kevésbé értékelt mozzanatra akarok kitérni: a szerzők kérdésére. Közelfekvő az a feltevés, hogy a darabot annak az osztálynak a tanára írta, a mely azt előadta; az is szembetűnő, hogy sokszor egyeznek a különböző intézetek előadásai. Ennek természetes magyarázata az, hogy a jobb eredménnyel, nagyobb hatással előadott darabokat a kollégium vezetősége továbbította más kollégiumoknak. Az a levél, melyet P. Keresztes Istvánnak Rómából írt 1652-ben Nádasdi János,² érdekesen mutatja, hogy a jobb szellemi termékeknek a jezs. kollégiumokban milyen gyorsan híre futott. Megtörtént azonban az is, hogy a kollégium megszorult; kitől kapott akkor darabot? Erre vonatkozólag néhány nagyon érdekes példát közöl Duhr.³ Bajorország idősb hercegének Constantinus élete annyira megtetszett, hogy fiának megparancsolta, adasson elő a jezsuitákkal erről a tárgyról egy darabot. Akkor (1574-ben)

¹ Aus der Frühzeit des Jesuitendramas. (Jahrbuch d. hist. Vereins Dillingen, 1897.)

² Nagyszombat város levéltára. Litt. miss. 1652.

³ Geschichte der Jesuiten. I. B. VIII. Kap. (Freiburg 1907.)

azonban Hoffaeus kollegiumában senki sem mert erre vállalkozni, a müncheni paterek tehát a generalist kérték meg, hogy bizzon meg valakit a tárgy kidolgozásával, egyszersmind megírván neki, hogy mit kell különösen a helyi viszonyok miatt majd kidomborítani. A generális Milánóba küldött megbízást, de sürgeti, hogy biztonság kedvéért valaki a Felsőnémetországi Tartományból is kezdjen a munkához. A dolgot bonyolította még, hogy az elkészült milánói darab nem tetszett a müncheni patereknek, végre is egy másik német kollegiumnak egyik tagja írta meg a drámát. Ez a példa is mutatja, hogy néha a helyi vonatkozások sem zárják ki azt, hogy a szerző nem az illető rendház tagjai közül való.¹

2. A törvények alkalmazásának szemléltetésére foglalkozni fogunk néhány iskoladrámával; a legérdekesebb tanulságot Le Jay nyújtja, mert könyvének praefatiói az egyes darabok bonyolításának minden lépését megvilágítják. Argumentumát ezekben a szükszavú mondatokban beszéli el: «A dákok legyőzése után hazatérő Eustachius, mivel a Jupiternek bemutatni szokott háláldozaton részt venni nem akart, Hadrianus cæsar parancsára, feleségével Trajanával és két gyermekével Agapitusszal és Theopistusszal együtt, keresztény hitének megtartásáért halált szenvedett.» Írónk azonban sokat olvasott Eustachiusról Baroniusnál, Suriusnál, Damas-

¹ Az eljárás szemléltetésére még egy adatot hozok fel. 1550-ben jelent meg Frankfurtban (ad Viadrum) Christophorus Stummelius darabja *Studentes* czímen. Bár tárgya meglehetősen sikamlós, rendkívül el volt terjedve, de Stummelius nevét többé nem találjuk rajta. Egy 1667. évi kiadás (Alentopholi) például a címlapra ezt írja: Autore ignoto Peerdeklontio.

cenusnál, hogy az nehéz gondok között, javaitól megfosztva, száműzetésben, gyermekeit és nejét elvesztve, de hosszú idő multán visszanyerve őket, élt. Ezeket a mondákat illesztette össze darabjában «ut informarent Episodia, immutatis quibusdam pro licentia Fabularum, aut etiam quibusdam aliis præter veritatem historicam adjectis». Bonyolításait így sorolja fel: «1. Agapitus és Theopistus, mikor a dákok között harcolnak, apjuk fogságába kerülnek, de ez csak akkor ismeri meg őket, mikor kereszténységgel vádolják Hadrianus előtt. 2. Maga a felismerés bonyolítása, bár tisztán költött, mégis annak a kornak dicséretes szokásán épül. Mert a keresztények, minthogy a római császárok a keresztényeket kegyetlenül üldözték halállal és száműzetéssel, és azok sokszor csak kis fiacskáikat hagyták hátra, gyermekeik testének valamelyik részét jellel látták el, és e miatt, ha fölserdülnek, nem tagadhatták el, hogy egykor milyen hitet vettek föl. Így az Agapitus és Theopistus testére nyomott keresztjel, melylyel mindkettőt maga Eustachius jelölte meg, ismertette fel azokban fiait. 3. Trajanát, Eust. nejét, Trajanus nővérének mondja, hisz a név is azt bizonyítja; és hogy Hadrianus ép azért kedvelte, mert hisz őt meg Trajanus fogadta a trónra. 4. Trajana csak férje halálának hatása alatt veszi fel a kereszténységet, és nem vele együtt, hanem később hal meg, a mi Hadrianus erkölceivel sem ellenkezik annyira, mert ehhez a szelid, emberszerető fejedelemhez, a milyennek a történetírók mondják, nem illett minden gyanu nélkül kegyetlenkedni Trajanus nővére ellen».

Ezek a præfatio szavai. Ha végighaladunk rajtuk, nem a legegyszerűbb bonyolítású darabokhoz kell sorolnunk, a mint argumentuma alapján gondolnók. Maga a tárgy természetesen nagyon kedvelt: a keresztény hitért szen-

vedett vértanúság. Claus *Dasiusa*¹ szintén áldozattételt tagad meg, és szenved martyriumot; fiaival együtt hal meg hitéért Flavius Clemens Bern. Stephonius darabjában²; neje szeretetetének, ragaszkodásának érzetében lép a halál elé *Adrianus martyr* Cellotius drámájában; a vértanúságot szenvedett *Narcissus*nak halála után tűnik elő keresztje, mint Le Jaynél a gyermekeké; *Aquila*³ is hatalmas állásáról hanyatlik le, és hal meg Diocletianus idejében; Carpanus *Mathathiasa*⁴ is ilyen sorsra jut, de a csiksomlyói darabok között is akadunk hasonlóra.⁵ Arnulfus vezérnek neje, Theodola, gyermekeivel együtt várja urát, de aggódik, mert keresztény. Csakugyan a császár tiszteletére Arnulfus kereszténykoncezsolást akar tartani. Ám egyik jobbágyától megtudja, hogy Theodola keresztény, hogy saját gyermekei azok, a kiket merész hitvallásukért a ker. püspökkel együtt meg akart öletni. A gyerekeket katonáival küldte, hogy az ítéletet végrehajtsák, most aggódik, hogy nem tudja őket megmenteni, és aggódása megtéríti. A császár elfelejti érdemeit, és halálra akarja ítélni, de, mivel a vezér, a kire bízta az ítélet végrehajtását, keresztény, Arnulfus megmenekül.

Ez a darabunk Le Jay drámájához hasonlít néhány motívumában. Az apa és a fiúk viszonya kezdetben hasonló; viszont P. Louis Jel *Ulpianusát*⁶ is eszünkbe juttatja; Narbazanes zsidó pap a prætort abban a ke-

¹ Exercitationes comicæ. Ingolstadt.

² Flavia tragedia. Romæ. 1621.

³ Georg. Dühr: 24 Jesuitendramen der litvaischen Ordens-provinz. (Altpreussische Monatschrift 1905.)

⁴ Tragœdiæ. Aug. Vindob. 1746.

⁵ II. kötet, 1. db.

⁶ Programmja 1735-ből.

resztények ellen ingerli; a praetor éppen Narbazenes fiát fogja el, és állítja keresztény voltaért törvény elé. Viszont az előbbi kettő a braunsbergi *Amor victor et victima*¹ cz. darabra emlékeztet, melyben az apa Krisztusért meghalt fiát egy, a nyakán függő képről ismeri meg.

Le Jay bonyolítása a «modo fingendo intra probabilitatis substitueris terminos» mikéntjéről tájékoztat bennünket. Az események végeredményben megegyeznek, de a sorrend megváltozott. Agapitus és Theopistus dák hadakozására igazán csak a bonyodalom bogozése érdekében volt szüksége írónknak, de nem tartotta szükségesnek a dolgot megmagyarázni; így a darab is felelet nélkül hagyja azt a kérdést, hogy honnan került Eustachius két fia a dákok közé. A felismerés bonyolítása érthetőbb; nemcsak az iskoladrámáknak, de — mint tudjuk — a romantikus daraboknak is jellemző motívuma a felismerés. Pontanus könyve is hosszan fejtegeti, Masenius pedig egész hosszú sorát idézi az efajta történeteknek. Az utolsó két motívumot a jellemzésre használja fel költőnk, mint a praefatióból is látjuk.

Egy pillantás a cselekvény bonyolítására, az utolsó jelenet emelkedett hangjára, elég, hogy a célzat és a tárgy-megválasztás alkalmazkodásáról meggyőződünk; rövid tárgyalásunk pedig eléggé kimutatta, hogy a jezs. dramaturgia tragédia-fogalmához mennyire illeszkedik az egész cselekvény.

Azt, a mit Le Jay munkájáról mondtunk, nemcsak a közben megemlített csíksomlyói darabra alkalmazhatuk, hanem ismételhetnők a *Vitus* cz. drámáról szoltunkban is. E legenda drámafeldolgozásait a tárgyalakítás szempontjából két csoportra oszthatjuk; az egyiknek

¹ Vö. G. Dühr i. m.

typusa a glatzi darab,¹ a másiké Jos. Simeon² drámája. Maga a legenda is elég bonyodalmat szolgáltat, de íróink mégsem elégszenek meg vele. A glatzi darab, mint a czime «Bonæ fugæ fautor Angelus sanctum Vitum domo paterna transfugam secundis velis ultra mare deducens» is mutatja, Vitus menekülésére fekteti a súlyt, Simeon darabja (és a csiksomlyói is) Vitus halálával végződik. Amabban a bonyodalom egy halász szerzeményéhez, egy ékszerhez fűződik és az ékszerárus az őrangyal; emitt az ördögüzés a bonyolító, melynek kapcsán kerül Vitus Diocletianus és Valerius udvarába. Amott (és csiks. darabunkban) Hylas van azon, hogy fia visszatérjen ősei hitére, és szidja, fenyegeti hite változtatása miatt, emitt Diocletianus ingerlődik a keresztények ellen, és az ő haragjának áldozata Vitus.

A cselekvény bonyolítására a legsikerültebb változtatásokat Simeon tette a tárgyon: Vitus csodás erejével indul meg az esemény; ez hívja fel reá a két cäsar figyelmét is, és szerzi meg azok kegyét. Csiksomlyói darabunk is Diocletianusszal hozza kapcsolatba az ördögüzést, de ezt a bonyolításra azután nem használja fel. Pedig nem hihető, hogy Diocletianus oly könnyen beleegyezzék fia megmentőjének megöletésébe; sokkal természetesebb a dolog Simeonnál: Vitust megszereti a két császár, és udvari összeesküvés dönti ki őt, mint a bécsi drámakéziratban is.³ Azok a kísérletek, melyek Vitus visszatérítése érdekében történtek, nem is a vesztély előtt vannak, mint a csiksomlyóiban, hanem maga

¹ Vö. Prohasel: Das Schultheater am Gymn. zu Glatz (Progr. 1897) és E. Beck, Schauspiele des Glatzer Jesuitenkolleges (Progr. 1893).

² Tragœdiæ quinque. Leodii, 1656.

³ Msc. 13, 192.

a császár akarja Vitust megmenteni. Hasonlít a tántorítás eszköze a két darabban, csak hogy kéziratunk asszonykísértése a legendához ragaszkodik; Simeon helyes pædagogiai tapintattal a nőben a kísértőt az ifjúság elé állítani hibásnak tartotta, hisz a kísértés a nézőkre is kísértés; ép azért nála szindarab szolgál erre a célra. Végül a kimenetel is felemelőbb Simeon művében, hol Hylas fia elvesztése miatt megőrül, és így a darab elkerüli azt a hibát, a mi a csíksomlyóin végighúzódik: az atyai szeretet megsértését.

A tárgyváltoztatás tudatosságát érdekesen mutatja a csíksomlyói kézirat II. kötetének 4. darabja; cselekménye Petrus de Amore elbeszélése nyomán megvan egy kódexünkben is, a *Példák Könyve* 75/76.¹ lapján. A példa azonban egy vérbűnnel kezdődik; a drámaíró ezt nem vehette be darabjába, pedig az anyagyilkosságnak ép ez az oka. Változtat tehát rajta annyiban, hogy főszereplőjét, Eleonórá, a zárdából hazatérőnek mondja. Apja világi életre akarja vonni, anyja azonban fogadalmára figyelmezteti; és Eleonóra, hogy az élő szemrehányás ne legyen mindig előtte, megöli anyját. Hogy maga a csíksomlyói tanár alakította-e így a darabot, vagy pedig már alakított darabot fordít-e, azt pontosan megmondani nem tudjuk; de a második változtatás, a lelkiismeretfurdalás megnyilatkozása, már határozottan árt a példa könnyen érthető voltának. Apjával szemben hiven eljátssza a leány Illei *Ptolomæus*ának néhány jelenetét; a csíksomlyói pater az ő ajkára adja Antigonus szerepét, Salvianus és Gundisalvus pedig Antiokus és

¹ Vö. még *Sermones Dominicales*. Kiadta Szilády Á. Bpest, 1910. I. k. 6. l. és u. i. 471. l. Rokon legenda Lambertus lüttichi püspöké, melyet Gr. Holonius dolgozott föl 1556-ban drámává.

Sosthenes szavait ismétlik. A bonyolításnak ez a megkönnyítése csak azzal menthető, hogy szerzőnk a darabot csak előadatta, kinyomatásra nem szánta. A sok gyilkosság után az esemény a példa szavai szerint gördül tovább. Az csak nehezíti a menetet, hogy a megjavító prédikációt a maga egészében mi is halljuk. De szerzőnk eljárásának okát tudjuk: nála a tanítás volt a fő czél.

Maga a csiksomlyói tanár a tárgyon csak akkor változtatott, ha arra feltétlenül szükség volt. *Achab*nak annyi iskoladrámában földolgozott története kéziratunkban¹ alig tér el a bibliai elbeszéléstől; azonban Achab sorsa nem elégíti ki benne igazságérzetünket. Achab először kéri Naboth szőlőföldjét, és nem is ő veszi el, hanem felesége használja Naboth ellen a férjétől rövid időre nyert hatalmat. A büntetés mégis nemcsak Jezebelt éri, a kit Jehu serege az ablakból vet ki, hanem Achab is bűnhődik: serege vereséget szenved, s — mivel Illés szavára sem tér meg — bűnösen hal meg. A változtatások szempontjából sokkalta érdekesebb a bécsi Hofbibliothek azonos tárgyú kézírata.² Az iskolának már

¹ II. kötet, 2. db. *Hogy miért dolgozták fel annyian, arról a padernborni theodorian. könyvtár Achab-darabjának prologusa tájékoztat:*

„Rem spectaturi tragicam, tristemque ruinam
Regis Achab, corpusque feris Jezabelis iniquæ
Coniugis objectum, funestum drama, novumque,
Quo velut exemplo, magni parvique docemur,
Quod, quantumque malum, quam formidabile damnum
Humanis rebus sacri discordia cultus conciliet.”

Vö. Richter: *Gesch. der Paderborner Jesuiten*. Uo. 1892. 76. l.

² Msc. 13, 266. Több ehhez is hasonló gyermekszerepekkel telt deákdarabot ismertet *Reinhardstöttner*: *Zur Gesch. d. Jesuitendramas in München* (Jahrbuch f. Münchener Geschichte III. Bd. 1889) 68. l. és 153. l. 136. jegyzetében.

csak azért is jobban megfelel, mert szerzőnk gyerekeket léptet föl benne. Ahab fiai találkoznak a szőlőkertben Naboth fiaival. Ez a jelenet, teljesen a költő találmánya, a sok jósjel ellenére is rendkívül figyelemreméltóvá teszi darabunkat. A rövid műben bonyodalom kevés van. Ahab gyenge ember, és Illéssel sem mer szemben erőszakoskodni; Naboth lelke pedig (mert az is megjelenik) annyira megrémíti, hogy poenitentiát tart. A halott megjelenése nem ritka darabjainkban; Ottót is Levindus árnya rettentí meg Koleczava darabjában,¹ Cellotiusnál² pedig Hormisda felidézett árnyának kezébe teszi le az igazságszolgáltatás kardját *Chosroës* ellen *Anastasius*. A két királyfi akadékoskodása is nagyon jellemző; még akkor sem akarnak ellenfeleiknek engedni, és ép ezzel idézik apjukra az eumenidákat, a kik azt üldözőbe fogják. Az utolsó jelenet ennek az önvádnak nagyon szép és erős kifejezése.

A fiúknak ez az apabiztatása, mely darabunkban oly jellemző, kevésbé sikerült a csíksomlyói kézirat egyik drámájában.³ Ebben is az Isten követe, majd két gyermek éneke igyekezik az agg divesben a lelkiismeretet fölébreszteni, de az örökségre leső ifjú nem engedi apját tettének megjavítására, úgy hogy az bűnösen hal meg. A darabnak többi, ezzel alig összefüggő része, az I. kötet 3. darabjára emlékeztet. Ott is, itt is a legidősebb testvér akarja az egész vagyont megszerezni. *Armandus*⁴ folytonos elégedetlenségeivel üldözi ki két öcsését; *Henricus* most *Armandus* két barátját haragitja

¹ *Innocentia*, stb. (Karl Koleczava: *Exerc. dram.* Pragæ, 1705. II. k.)

² *Louis Cellot*: *Opera poet.* Parisiis, 1630.

³ II. 3.

⁴ Az I. 3.-ban a 3 testvér: *Henricus*, *Theophilus* és *Armandus*.

bátyja ellen, mint Arsinoë a két vezért *Ptolomaeus* ellen, és a darab az utolsó felvonásig nem is más, mint Illei darabjának csekély változtatással való másolata. A másik darabban pedig épen a gonosz testvérbátya szerepe van kiírva Illeinek másik darabjából, a *Salamonból*.¹ A *Bebek*-drámával együtt így immár négy azoknak a csíksomlyói daraboknak a száma, melyek több-kevesebb önállósággal Illei munkáiból vannak átvéve. A cselekvény az elsőben a kelleténél tovább nyúlik; a testvérek egy angyal intésének ellenére bosszút akarnak állni bátyjukon, azt megölik, mire villámcsapás bünteti őket, mint *Justinianus* fiait.² Emitt pedig Primislaus magához csalja öcscseit, az egyiket merész beszédjéért le akarja fejeztetni, de a hóhér keze megmerevedik, a káromlásban kitörő Primislaust pedig elnyeli a föld.

Az I. kötet most tárgyalt darabja más szempontból is érdekes. Az I. actus chorusa az ifjúkor lelkivilágát rajzolja három versszakában; ugyanazt a gondolatot fejezi ki, a mit egy másik kézirat anya-szereplője panaszol: «Variant ut undæ consilia iuvenum: volent iam, iam capita negligunt; instar rotæ et volvitur, revolvitur mutabilis. Rogandus est Deus, ut novellam plantulam forti stabiliat brachio in laudem suam»,³ bár megfeledezik arról, a mit oly éles szemmel lát meg a *Homo vanitati similis factus* cz. darab szerzője⁴: a gyermek lelkének hiú ábrándjairól és az ifjúi szív szabadságvágyáról. Maga a kar ezzel előre jelzi a darab szo-

¹ 128—132. lap. 10. és 11. sc. = I. kimenetel 3—7. l., és VI. kimenetel.

² Vö. Beck: i. m. Figyelmeztető motívum Noel *Philotas*ában (opusc. poet. IV. Francof. 1717).

³ Bécs, Hofbibliothek Msc., 13, 361.

⁴ Uo. Msc. 13, 243.

morú kimenetelét. A II. felvonás chorusában a pokolban sülő apának intő szavát halljuk, azt ismétli a kar négy magyar versszaka is, mintha a most említett bécsi darab negyedik részét visszhangozná: benne a tanulság szavait foglalja össze.

A karok zenéje a legtöbbször szerepel a hildesheimi *Heraclius*-drámában.¹ A bécsi Hofbibliothek² e tárgyú darabjában is sokszor találjuk a «choreæ musicæ» bejegyzést. Hogy ünnepi, látványos darabra mennyire alkalmas volt ez a tárgy, mutatja a bécsi darab, melyben csak *Heraclius* pártján is nyolczvanan állanak. A csíksomlyói darabok közt is van egy *Heraclius*ról szóló,³ de ezt az említett darabokkal összevetni igaztalanság lenne. János csodáinak itt helyük sem jut, míg amott a cselekvénynek egyik bogát ép ezek teszik; a személyek is kevesebben vannak, semhogy a bécsi ünnepi előadással felvehetné a versenyt. A csíksomlyói tanár még attól sem ijedt vissza, hogy néha (de csak ott, a hol a legenda fonala megengedte) Illei szavait vegye át, mint az I. act. 1. jelenetének egész párbeszédében; chorusai sem költőiek, a mint azt a tanulság szavai mutatják:

Ez játékunk mit kívánnyon eddig meg tanulhatatok,
kivánságunk egyébre nem vágyik, csak a mit látatok,
Istennek a fényes ruha,
nem tetszik se cifra s puha,
a *Christus* például hatta
tű néktek,
Alázatosságát kövessétek.

¹ Hildesheim. Stadtsarchiv. vö. Reinh. Müller: Beiträge zur Gesch. d. Schultheaters am Gymn. Josephinum in Hildesheim. (Progr. 1901.)

² Msc. 13235.

³ I. kötet.

Példáink nemcsak azt mutatják, hogy a tárgyalakításban a czélzat szempontját is oda kell vonnunk a «történet, kor, nem és jellem» szempontjához; hogy a czélzat szóba foglалására, a tanulság levonására mily alkalmasnak találták írónk a kart; hogy a történet alakításában sem tértek el lehetőleg az igazságtól, hanem arról is, hogy ebben az alakításban a költött történetet hogy illesztették a történeti hősök és személyek köré. A *Bebek-dráma* is ennek a jellemző példája: az argumentum egy várostromot említ; szerzőnk ezt a várostromot felhasználja tanító czélzatú meséjének a valószínűbbé tételére; nem változtat sem a mesén, sem a történet rövid adatának igazságán, hanem egybekapcsolja a kettőt. Ez az egybekapcsolás néha nehezkesebb, néha könnyebb, de a történet igazságát alig sérti. Látjuk példáinkból azt is, hogy ezeknek a változtatásoknak több oka volt: első a czélzat, de nem mellőzték az iskola követelményeit sem, figyelembe vették a gyermekek korát és lelkivilágát; s nem hanyagolták el a hatás közvetlenebbé tevésének eszközeit.

A drámai hármas egység törvényét nem egyszer feláldozzák a negyedik egységnek: a tanulság, a czélzat egységének. És el kell ismernünk, hogy, a hol a tanulságot nem erőszakkal vonták le, ott ez az egység még szorosabban fűzte össze a részeket, még erősebben hatotta át darabjaik minden mozzanatát. Különösen a *martyr-drámáknál* látjuk ezt. A tanulságot azonban nem mindig egy szellemben vonják le. Theodorus és Jacoponus történetét csíksomlyói szerzetesünk egy *Dei misericordia et iustitia*¹ cz. darabból fordította, tehát drámánk Isten igazságos voltát mutatja be tanulságul. Az eich-

¹ II. köt. 1. db.

stätti darab¹ ugyanebből a tárgyból a *vanitas mundi* példáját alakítja. A két tanulságnak ez az eltérése csak csekély változtatást követelt meg: amott Theodorus a főszemély, emitt Jacoponus sorsa domborodik ki.

A tragœdia és comœdia elkülönítését híven megtartják. *Rusticus imperans* a történet Fülöp királyának udvarában játszik, de megtörténhetett bármely király udvaránál; személyei pedig erősen az alsónéposztály emberei. A hangon is érzik a különbség; csak azért csap át néha a tragœdia szónoki stílusába, hogy a komikus hatását erősítse. Hisz Scheid politikai vonatkozást is lát benne.

Itt közölt darabjaink megítélésében is ezeket a szempontokat kell szemünk előtt tartanunk.

¹ Uo. az Ordinariatsbibl. 259. dbja (vö. Dürrwäelter: Das Jesuitentheater in Eichstätt.); más feldolgozásaink a hildesheimi 1658. és 1665. évi és a glatzi 1718-ból, melynek programja is meg van uo. *In fuga salus* ez.

I.

**Actio Parascevice in sorte duorum Juvenum exhibens
MISERICORDIAM ET JUSTICIAM DEI.** Pöpolo per Schenas
exhibita a Florentissima Juventute Csik Somlyoviensi Anno
1775 Die 14-ta Aprilis.

(II. kötet 1. darab.)

Prologus.

X(risz)tus halálának vérrel forro napja,
imé ma fel tetzet gyászos vég orája,
a melyben érettünk szörnyű nagy kinokra,
jutot a keresztfán végre az halálra.
Nap, hold és csillagok ez nap rémülésre,
indultak kő sziklák nagy repedezésre,
midőn meg Váltonknak szentséges sz. vére
a magas keresztről le hullot a földre.
Kinekis keserves példáját ez helyben,
gyászos napon láttátok sok rendben,
s vajha méltó képpen a tü szivetekben
gyümölcsözöt volna enyi esztendőben.
Mais azért némely el rejtet titkait,
elő hozzuk ugyan keserves kényait,
de nem a sidoktól valo szenvedésit,
hanem bűnösöktől valo meg ölésit.
De főképpen azon ma lészen szándékunk,
arra fog czélozni minden akaratunk,
X(risz)tus Irgalmáról hogy ma Példát adgyunk,
és ugya(n)e lészen mái fel vet czéllunk.
Hogy pedig ezt jobban kiki meg tanulja,

egy nemes Atyának két drága magzatja,
mai Actionknak lészen fel vet czélja,
kiknek példájokból Istennek irgalma,
ki fog mutatodni kemény igassága.
Mert egyik csak hamar világ csalárdságát,
észre vévén szines el mulandoságát,
vég butsút világtól vészen s adgya magát,
remete életre szenteli szándékát.
De ennek testvére világ hivságira,
forditsa életét gonosz társaságra,
melyben el merűlvén jut sok gonosságra,
Istent el felejtván indul kárhozatra.
Kinek kárhozatos veszedelmes utyát,
látván a jo Isten el küldé Angyalát,
inti üdvösségre s igyiri malasztját,
mivel nem kíványa senki kárhozatját.
De ő mind ezeket csak füstbe bocsátja,
mégis a X(risz)tusnak irgalma nem hadgya,
mert üdvösségeért könyörög a Bátya,
hanem meg jelenik X(risz)tus néki maga.
Kinekis intésit szívébe fogadgya,
Penitencziára életét forditya,
Egyiptom pusztáját, a hol vala Bátya,
örök lakohelyül magának válosztja.
De ittis siralmas lesz élete sorsa,
mert kincsre tanálván magát arra szánya,
hogy azon summa pénst templomokra adgya,
véletlenül esik Bátyától válása.
Huszon négy esztendő Antiochiában,
tölt a klastromoknak fel állításában,
az után meg fordul vissza a pusztában,
de jaj, szerencsétlen lesz utazásában.
Mert azon utyában így kezd gondolkozni,
hogy ő Bátyánál kíván bölesebb lenni,
és a kevélységgel fel kezd fuvalkodni,
de őrző Angyalát látja meg jelenni.

A kiis vétkéért meg inti s dorgálja,
és azon bűnéért tuttárais adgya,
hogy már soha többé Bátyát meg nem látja,
hanem siralomban leszen állapotja.
Tovább meg látjátok ezek mint legyenek,
szemlélni fogjátok irgalmát Istennek,
csak hogy csendes szível végét mind ezeknek,
szemlélyétek rendét ezen történetnek.

Schena Prima.

*Theodorus Mundi Advertens fallatiam deliberat et in
Eremum se cedit.*

Theodorus.

Tündér forgo színét
s csalárd színes képét
világnak észre vettem,
rövid gazdagságát
s el mulandóságát
fontoson meg értettem.
De én mind ezekben
s világnak kedvében
reménségem nem tettem.
Mert látám hogy árnyék
olyan mint buborék
világ gyönyörűsége,
el rejtette mérgét
s fitogatya mézét,
és álnok szövetsége,
mert kit törben ejthet
s hálóban kerithet
viszen végre veszélyre.
Mit használ hát nékem
ha el veszttem lelke
atyám fényes udvara,

világ mulatsága.
 S fényes gazdagsága,
 ha lészen romlásomra.
 Öröm vigan lakás
 nyájos társalkodás,
 ha fordul siralomra.
 Tehát job most nékem
 ettől bucsut vennem,
 hogy sem jutnom pokolra,
 azon ügyekezmem
 lelkem készítenem
 nagy utolsó czélomra.
 Valaha juthassak
 Istennek álhossak
 ítéletkor jobjára.
 Hogy sem vigaságban
 világi hívságban
 élyek lelkem kárára.
 Mert oh véghetetlen
 s meg térithetetlen
 az öröké valóság,
 mert ki it boldog lessz
 örök élete lessz,
 oh szerencsés boldogság.
 De jaj lessz azoknak
 kik tűzbe akadnak,
 jaj öröké valóság.

Comparet Jacoponus Frater Theodori Minor.

Jacoponus.

Mi lőtt Theodore hogy így álmélkodva,
 látlak szép színedben egészen változva.

Theodorus.

Öröké valóság
öröké valóság
gyötri oh jaj szívemet.

Jacoponus.

Mi légyen ah kérlek
örökké valóság?

Theodorus.

Esztet el kel hinni
de ki nem mondhatni
az öröké valóság.

Kettő ugyan leszen öröké valóság,
de és mind a kettő örök állandóság.
Egyik boldog leszen másik szerencsétlen,
öröké tartando, és vége nem leszen.
Egyikben jutalmuk leszen igazaknak,
másikban gyötrelmek leszen gonoszaknak,
oh mely boldog napok derül fel azoknak,
valakik igazán Istennek szolgálnak.
Ezek Jacopone szüntelen szívembe
forognak s nem hagynak nyugonnom elmémbe.

Jacoponus.

E féle beszédet mostan tegyük férre,
másut leszen ennek alkalmasb helye.

Theodorus.

Ah kérlek most inkább kel ezt meg gondolni
jobbe az ördögnek vagy Istennek élni.

Én azért el szántam magam arra adni,
 hogy job most atyámtól s világtól el válni,
 egyedül Istennek élni s néki halni,
 hogy sem a vig élet után kénra jutni.
 Azért égyiptumnak szélyes pusztájába,
 es mind a vad galamb a fáknak udvába,
 úgy énis ez után lészek siralomba.

Jacoponus. Örök Istenem mit hallok! de imé kedves atyám.

Accedit genitor Theodori, et Jacoponi.

Philibertus. Kinagy gondom légyen türejátok szerelmes magzatom, ide jöve telem téssen bizonságot. De Theodore kedves fiam, mi változását tapasztalom kelemetes orczádnak, szivednek belső fájdalmát külső színeden szemlélem.

Theodorus. Igazán most tapasztalom szívemnek igaz változását de job talám titokba tartanom.

Phil. Bátron jelencsd ki fiam, ime te hozád valo atyai szeretetem vigasztalásod lészen.

Theod. Oh vajha tapasztalnám, de félek, hogy eddig hozzám mutatot atyai kegyességéd haragra gerjed.

Phil. Fiam hogy ha titkos sebeidnek gyógyulását ohajtod, adgyad értésemre.

Theod. Szívemnek már keserves sebeit tudgya kedves testvérem Jacoponus.

Jacop. Valoban sulyosok sebei kedves atyám.

Phil. Hogy hogy fiam?

Jacop. Nem tudom mi örökké valóság gyötri szívét, már vég bucsut szándékozik mondani fényes udvarodnak, és elszánt akarátja, hogy Egyiptom temérdek pusztája légyen ezen tul lako háza.

Phil. Mit hallok fiam, igazé mit mondasz?

Theod. Igaz valóság szerelmes atyám.

Phil. S hát ezzel kívánode meg hálálni éretted való éjjeli nappali: gondviselésem.

Theod. Örök Isten, mind ezekért légyen koronám édes atyám(nak)! De felséges Istenemnek meg másolhatatlan akarata, hogy menyek a pusztába.

Phil. Magadtól koholtad eszt háládatlan, csak azértis meg nem engedem szándékomot. Nem de nem Istennek akarata s parancsolata, hogy atyádot tisztelyed s néki engedelmeskedgyél.

Theod. Ez ugyan közönséges parancsolata Istennek nem tagadom, sőt meg vallom, de különösön kíványa, hogy néki életemet fel szentelyem.

Phil. Miért hát eddig meg kábult eszednek gondolatját ki nem jelentetted, mit vétettem néked, hogy így falba rugni kívánod atyai jovoltomot.

Theod. Nem vétettél, édes atyám, sőt ezerni ezer hálakot mondok hozám való szerelmedért, de mindenkor félttem, hogy ha atyai kegyességed égtelen haragra gerjed, s változtatya szándékomot.

Phil. Tehát ha mind eddig féltél, vélede hogy boszu álló haragomnak súlyát mostan el kerülöd?

Theod. Teczésed (szerint) cselekedgyél én velem, de készeb vagyok keserves kénokon, sőt halálomonis által menni hogy sem szándékomot változtatni.

Phil. S még eszt méréd mondani háládotlon, barlangba kívánkozol, de ne busuly mert barlangba vitetlek. Szolgáim hilyátok gyo(r)son poroszloim.

Theod. Oh kegyelemnek igaz tüköre kedves atyám, irgalmas láboidnál kérem gratiám.

Phil. Ragadgyátok el szemeim elől ezen atyai kegyességem ellen párt ütő háládatlant, és békoba tömleczebe hurczolyátok, miglen vagy meg kábult esze vissza fordul, vagy forro haragom emésztendi.

Theod. (*Ducitur in carcerem et ajit.*) Istenem, légy gyámolom, légy reményem.

Scheda secunda.

Theodorus in carcere per Angelos consolatur atque per eosdem liberatur.

Cantus Juniorum.

Enyhisd már súlyos bánotid,
töröld el sűrű könyveid,
távosttasd változtasd siralmid.
Mert Isten fényes napjaid
fel hozza kívánt örömid
örözáid új színre
siralmid kedvedre
fordulnak ma örömrre.

Ugy forog ártatlanok sorsa
gyakron hogy jutnak nagy bura,
de nem hagyattatnak' romlásra,
mert kiket jó Isten szeret,
bővebben ostorral illet,
de hamar vig kedvel,
ragyogo nap fényel
vigasztal nagy örömmel.

Igy bánék ártatlan Josefel,
kit előb próbála inségel,
rabságal fogságal tömleczel.
De hamar kívánt örömit,
fel hozza vidám orájit,
fényes méltoságal
királyi tronussal
vigasztalá sok jokal.

Te hát légy olyan reménségben,
hogy voltál gyakron szél vészekben,
de nem merültél el tengerben.
Istennek volt akaratya,
rabságal hogy meg próbálna,

de majd vég czéllodra,
 csendes nyugovásra,
 el jut hajd partodra.
 Ne fely nem hagy el jo Istened,
 ő lészen irgalmas vezéred,
 életed nagy fényed reményed;
 nyujt néked ma vigasztalást
 szivednek igaz ujjulást,
 sok szenvedésidért
 ártatlanságodért
 meg koronáz éltedért. Amen.

Theod. in carcere. Örök dicsőség légyen te néked életemnek kegyes gyámola édes Istenem.

Comparet Angelus. Theodore! Theodore, old le old le már sulyos lantzaid, és békoid, homalyos keserved kegyes vigasztalásra fordulyon, erős hitre bátor bizodalomra vidámulyon meg eset szived, sietve sies kegyesen hivo Istenedhez. Imé el jöt jeles vég orája szabadulásodnak, jer ki jer ki bátron sonyoru tömlecedből, vigasztalyad szomorú orcádat. Az egeknek ragyogo sugárral bizzál Istenedben, és magasztalyad ki meg szabadított téged. Ime ezen ösveny vezet téged Egyiptum pusztájába, meny el, ne fély semmit, es bátron telyesítsed szándékodot.

Theodorus.

Istenem mit adgyak enyi jo voltodért,
 kedves tudni mivel tudgyak irgalmadért,
 örök hivségemet ved bé mind ezekért.

Discedit in cognito. Patri Egreditur Philibertus facti penitens, atque Theodorum e carcere liberare intendit.

Phil. Örök Istenem, még most veszem észre mit cselekedtem imádando szentséges akaratom ellen, ah mely nagyon

vétettem. Tiéd vala, és a te áldásod édes fiam, kit rabsággal akaratom ellen tömlécsesztem, oh fájlalom, siratom, hogy vétettem, oh fiam édes fiam, szolgálaim menyetek lássátok setét tömléczbe szorult fiamat, vegyétek le láboirol súlyos lánczait, ova kérlek bányatok vele, és vezessétek előmbe, had vigasztalya atyai személyemet, könyves szemeit. — *Pergunt.* — Ime le mondok már minden haragomrol sőt kivált kegyességgel folytatom mind egyre kedves fiam életét, alig várom hogy láthossam.

Servi redeunt, quos alloquitur Philibertus: Hát hol van kedves fiam.

Servus I-mus. El jártunk hiven kegyelmes urunk parancsolatodban, de Theodorust sohun nem tanályuk.

Phil. Jaj Istenem, hova lészen gyámoltalan fejem.

Servus II-dus. Ihon vadnak kemény békoi és lánczai, de magát nem tanályuk.

Phil. Oh fájdalom.

Servus. Sőt még az örök is holmi fényességtől az elmúlt étzaka meg rettenvén nem tudgyák hová ragattatot légyen, nyitva találták a tömlécz ajtaját, világosan Istennek Angyali voltak megszabaditói, es hogy azok el.

Phil. Oh kérlek menyetek. Oh egek most nyilván, de fájdalomal tapasztalom! hogy semmi felség, semmi hatalom erőt nem vehet Istennek akaratján. Édes fiam Theodore, mely ki mondhatatlan fájdalomba borítottad atyai szívem, oh jaj gyámoltalan életem.

Accedit Jacoponus et Lazarillus filius minimus.

Jacop. Miért hullanak keserves könyveid édes atyám.

Phil. Ah kedves fiam! oda vigaságom célja, oda bátyá-tok, oda Theodorus el hagyot, töllem elszakadot, talám soha többé nemis látyátok.

Jacop. Oh kedves vérem.

Lazar. Oh kedves bátyám, ki valál jo gyámolom, vajha még egyszer meg láthotnálók.

Scheda 3.ª.

Philibertum suam sortem deplorantem amicus Synesius consolatur; atque filium Jacoponum paterne admonet.

Phil. Oh szerencsétlen sorsom! midőn reméltem vala örömmel telyes napomat, akkor borula homályba vigóságom! Nem felejthetek tégedet édes fiam, életemnek gyámola vég reménye. De ime ihon jó barátom.

Syn. Philiberte jó barátom, ilyj szomorú ábrázatod mit jelent kérlek.

Phil. Ah fájdalom.

Syn. Micsoda fájdalom.

Phil. Oda édes fiam Theodorus.

Syn. Tehát a szomorú halál homályba borult?

Phil. Még talám fen forog élete, de im töllem örököül el távozot, és Egyiptom pusztájában egyedül siránkozik.

Syn. Valóban keserves változás, de kérlek tégy mértéket bánatidban, ime jelen van még két édes gyermeked, ezek siralmadban vigasztaloid, ügye fogyot állapotodban segítségid lesznek.

Phil. Oh vajha eztet valósággal el mondhatnád. De máris világ szerelmében hajokázzik Jacoponus.

Syn. Anyira ment már szemtelensége.

Phil. Nem tudom minemű társoságra akadt, éjel nappal musikákban, s helytelen házokban tölti világát.

Syn. Minek előtte Istennek boszu alio haragját tapasztalyad, incesd meg, dorgáld meg, sonyorgasd meg.

Phil. Meg próbálom, de imé ihon szemlélem.

Jacop. Nehezen eset vala ugyan kedves bátyámnak töllem el válása, de jó barátimnak helyes mulatsága örvendetes nap fényre hozák szomorú napjaim, de te is kedves atyám törlöld el már egyszer könyveidnek árodását.

Phil. De valóban félek félek, fiam, ne talámtám ezen örvendetes kedvednek szerencsétlen kimenetele légyen.

Jacop. S hát ily idegen itilettel vagy é én hozzám, édes atyám?

Phil. Rosz jeleket hallottam, és láttam felölled, fiam, mind azoktól kívánom jobbulásodat.

Jacop. Tehát gonosz életem.

Phil. Társaidot, hibás barátidot nem szeretem, ha most nem gonosz is, nem sokára gonosz leszén.

Jacop. Az én barátim hozám hasonló, es nemes termetű próbált ifiak; én ezeket el hadgyam? ez épen lehetetlen nekem, te pedig édes atyám semit rajtam ne törődgyél, nekem el kel mennem, ihon várnak jó barátim.

Phil. Oh valoban valaha boldog, de most boldogtalan atya, látom már fiamnak súlyos veszedelmét.

Demittitur Schena, sed egreditur Jacoponus in via salutis, trepidans et ab amicis in pejus pervertitur.

Nem tudom hogy vagyok mert semmi buzgoság,
most nincs én szivembe menyei kívánság,
meg holt tapasztalom bennem az imádcság,
mind eddig nem kel már semi ájzatosság.
Nincs is azért semmi nyugalma szivemnek,
mert valamiképpen habjai tengernek,
a szél vészek között sok felé vitetnek,
ugy most gondolatyi vadnak én elmémnek.

Accedunt amici: Amorillus, Gaudentius, Rutilius.

Amorillus.

Életemnek társa, kedves jó barátom,
mi dolog hogy színed ily szomorán látom.

Jacoponus.

Ah kérlek neis kérd, már szivem bánatban,
vagyon régtől fogva nagy gondolkodásban.
Azért már felette meg untam életem,

mert semmi imádság látom nem fog engem,
azonis felette kesereg én lelkem,
mert atyám szüntelen dorgálja életem.

Gaudentius.

S hát ezért gyötrődöl s fonyasztod magadot
hogy te már nem érzed nagy buzgoságodot,
bolondság a dolgod hiszem papságodot,
nem kíványa Isten köny hullatásodot.

Rutillius.

Semmi okod nincsen a szomoruságra,
ha némelykor atyád fakadis haragra,
tudod a vén ember hogy a durzaságra,
hamar hajlik s indul a zugolódásra.

Jacoponus.

De az megis gyakran gyötri én szívemet,
hogy üdvezithessem én bűnös lelkemet.

Amorillus.

Oh mely bolond beszéd, csudállom elmédet,
hiszem nem hiják ma számadni lelkedet,
mi hasznod lesz kérlek ha most életedet,
sirásba folytatod s bé hunyod szemedet.

Gaudentius.

Életednek éppen most vagy virágjában,
nem jo azért néked mélánkoliában,
az üdőt folytatni vagy sok imádságban,
légyen eszed ne ély csak fántásiában.

Rutilius.

Vigadgy egy keveset mű társoságunkba,
Lehet attól részed még a mennyországba.

Amorillus.

Egy bolondcságért ne vesd el (jó) kedvedet,
ne gyötörd virágzó buval életedet.

Rutilius.

Hidgyed Jacopone éretted éltemet,
kész vagyok le tenni s ontani véretem,
ki semis mondhatom nagy szeretetemet,
és te hozzád való igaz hivségemet.

Jacoponus.

Most valoban mondom meg vigasztalátok,
szomorú szívemet örömré hoztátok,
bezeg ha gyakrabban meg látogatnátok,
szomorú kedvemet nem igen látnátok.

Gaudentius.

Veszede eszedre hogy ilyj ifiakkal,
gyönyörűség élni mint szép virágokkal.

Jacoponus.

Valoban drága kincs a szíves mulatság,
azért énis néktek ezután társatok,
kéz bé adásommal lészek barátotok,
csak tiis én hozzám szokot vigaságtok,
gyakron mutassátok drága nyajosságtok.

Amorillus.

Ne busuly, csak bennünk bizál mindenekben,
 el nem hagyunk hid meg telyes életünkben.
 Még töb társainkis vadnak ám mű nekünk,
 kik gyakran mulatnak éjjel nappal velünk,
 ezeknekis tudom hogy kedvekbe esünk,
 csak jere menyünk el nekikis hirt tegyünk.

Schena 4-ta.

Apparet X—tus in forma pastoris quaerens ovem perditam.

Pastor bonus.

Én vagyok jo pásztor aki ide jöttem,
 szerelmes atyámtól azért küldettetem,
 hogy az ő juhait serényen őrizzem,
 és az el veszteket hiven fel keressem.
 De jaj nagy bánatom szivemben áradot,
 mert kedves nyájomtól egy most el szakadot,
 szerelmes atyámtól s töllem el távodzot,
 kegyetlen vadaknak szájjába akadot.
 De én semmi képpen addig nem nyugoszm,
 erdőn, hegyen, völgyön, mind addig nyomozom,
 sem éjjel sem nappal addig nem aluszom,
 mind addig fáradok miglen fel tanálom.

Peregrinus.

Ki vagy s mond meg kérlek mi annak az oka, .
 hogy egyedül jöttél ezen pusztaságba.

Pastor.

Én vagyok jo pasztor, és nagy szeretetem
 egy el veszet juhoz hozot ide engem.

Mert az én atyámnak éppen száz juha volt,
a kilenczven kilencz épen meg maradt,
a századik pedig nyájától el futot,
és a többi közül meszsziire távozot.

Már rég hogy utánna izzadva bujdosom,
és látom hogy ötöt nehéz fel találnom,
sokat kel érette tudom fáradoznom,
de csak fel tanályam utam nem sajnálom.

Peregrinus.

De ki légyen kérlek mond meg édes atyád.

Pastor.

Az atyám oly nagy ur hogy mása nincs annak,
kinek száz ezernél többen udvarolnak,
nagysága pediglen olyj nagy országának,
hogy vége nem lészen soha hatalmának.

Peregrinus.

Hogy ha a te atyád kit mondál nagy urnak,
kinek sok számtolan udvarloi vadnak,
végezete pedig nem lesz országának,
egy rossz juhocskában mi haszna lesz annak.

Pastor.

Tudom hogy nem lészen éppen semmi haszna,
de nagyon szereti, és busul utánna,
engem azért küldöt, hogy térítsem vissza,
meg hatta juh nélkül hogy ne menyek haza.

Peregrinus.

Hát mást kit el küldgön nem volte atyádnak,
fel keresésére azon juhocskának,
hogy tégedet küldöt ezen hoszszu utnak,
miért adád magad e nagy fárodcságnak.

Pastor.

Voltanak másokis ő neki szolgálai,
de hogy meg mutatná mely igen szereti,
az el veszet juhot melyet szán el veszni,
egyetlen egy fiát küldé fel keresni.

Peregrinus.

S hát nem sajnálode ily nagy fárodcságod,
éjjeli nappali nyukhatatlanságod.

Pastor.

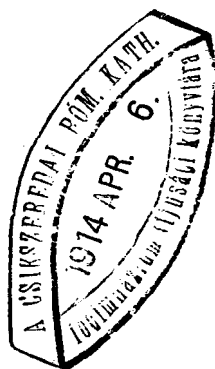
Én fáradcságomat érte nem sajnálom,
sőt még véremetis érte ki ontanom,
egy cseppig kész vagyok, mert felette szánom,
mert örökké el vesz, ha fel nem tanálom.

Peregrinus.

Hogy ha a juhocskád maga jó kedvéből,
visszá térne hozzád ő tévelygéséből,
büntetnéde őtöt? hogy ki ment helyéből,
mert én meg büntetném igaz törvényemből.

Pastor.

Hidgyed semmi képpen én meg nem büntetném,
sőt még elejébe futnék s meg ölelném,

vigadozva kegyes válloimra venném,
atyám elejébe nagy örömmel vinném.

Peregrinus.

Látom s tapasztalom hogy nagy szeretetel,
vagy kis juhocskádhoz igaz kegyelemmel,
azért méltán lehet hozzád tisztelettel,
rollad valo örök hiv emlékezettel.

Pastor.

Tudgyad bizonyára oly nagy szeretetem,
hogy nem szánnám érte fel tenni életem,
minden féle kinra reá szánni testem,
örömost érette ki ontani vérem.

Peregrinus.

Amely nagy szeretet ki nem gondolhatom,
honnán érdemlett(e) aszt meg nem foghatom.
Adgya az Ur Isten hogy meg tanálhassad,
el veszet juhocskád hamar meg láthassad,
buba merült szived meg vigasztalhassad,
az után atyádnak béis mutathassad.

Pastor.

Valyon hol kaplak fel én édes juhocskám,
ah hová lettél el én kedves nyájocskám,
hol foglak meg látni veszet állatotskám,
ah jaj nállad nélkül nem leszen vig orám.
Ah térj vissza kérlek imé be fogadlak,
minden sebeidből ingyen ki gyógyitlak,
sőt ha aszt kívánod véremmel meg moslak,
csak térj vissza hozzám sebeimbe zárlak.

Schena 5-ta.

*Septem latrones seu septem peccata capitalia consultant
de pastore occidendo.*

Latro 1-mus.

Kedves jó pajtársim társaim barátim,
kik vattok mindenben én vigasztalásim,
mostan ki nyílt füllel halyátok szavaim,
mert vadnak hozzátok nagy titkos tanácsim.

2-dus.

Csak tessék fel tenned örömet halgatyuk,
és ha munkót illet elis igazítsuk.

1-mus.

Egy idegen pásztor mostan határunkba
jelent meg ki asztot magáról álitya,
hogy ő Isten fia mindennek kiáltya,
birünköt nevünköt mindeneknél rontya.
Ennek ha idején ellene nem állunk,
minden hatalmunkból majdon ki pusztulunk.

3-tius.

Valoban keserves szomorú hír nekünk,
ha bé telyesedik jaj lészen életünk.

4-tus.

Mit cselekedgyünk hát, hogy fel tet szándékát
földig le ronthassuk gonosz akaratyát.

5-tus.

Minden szándékunkot arra kel izgatnunk,
ezen kerengőnek hogy ellene ályunk.

6-tus.

Nékem régen forog egy tanács elmémbe,
csak hogy szerencsésen vihetnök aszt végbe.

7-mus.

Mond ki bátron kérlek had halyuk minyájon.

6-tus.

Nékem az a voksom hogy élők könyvéből,
törölyük ki addig míg ő mindenünkből,
ki forgat mostani szép jeles színünkből,
addig veszesszük el a világ színéről.

Omnes.

Nékünkis minyájon ez a tanács tetzik,
helyesnek fontosnak mindenekben látzik,
azért minyájunktól most aprobáltatik.

7-mus.

Mind addig fárodgyunk s addig munkálkodgyunk,
hegyeken völgyeken mind addig nyomozzuk,
miglen azon gonosz tévőt fel tanályuk,
s ha fel tanálhassuk mindgyarást meg öljük.

1-mus.

Csak még Jacoponust kaphatnok kezünkbe,
ugy boldogok lennénk ügyekezettünkbe.

Intrat Jacoponus.

Örvendetes napot kívánok ti néktek,
sok szép esztendő(k)et) sokáig élyetek.

1-mus.

Hozot a szerencse mostan mi közinkbe,
éppen valál (nekünk) emlékezetünkbe.

Jacoponus.

Már régen (kívánom) ti barátságokat,
örvendek hogy egyszer látom országtokat,
de kérlek nekemis tanácskozástokat,
adgyátok tuttomra titkos dolgotokat.

3-tius.

Örömet te néked mindgyárt ki beszéllem,
mostan mit forralunk s szívinkbe mi légyen.
Eddig mi előttünk senkit nem ismértünk,
aki nagyob lenne még nemis szemléltünk,
minden személyeknél fen volt becsülletünk,
de most félek hogy ha gyalázotba esünk.
Mert egy pásztor akat mostan mi hazánkba,
kinek hireneve terjed országunkba,
vagyon mindezeknél ez nagy respectusba,
félek ha munkötis ejt ma gyalázatba.

4-tus.

Ki akar forgatni minden örökünkbl,
de kérlek mellettünk légy telyes szivedbl.

Jacoponus.

Semmit ne félyetek mert énis veletek,
fel kötöm kardomot s lészek mellettetek,
csak tiis én velem jól vitézkedgyetek,
éjel nappal ebren s fegyverbe legyetek.
Amint vettem észre utánnam bujdosik,
erdőkön mezőkön nagyon leselkedik.
Azért ha valahol hozzám közél érzem,
mingyarást tinéktek ötöt hiré tészem.
De minék előtte fel tet szándékunkot,
véghez vigyük szükség egy kis mulatságot,
tennünk egy más közöt nyájos barátságot,
hogy így nagyob szível vegyünk bátorságot.

5-tus.

Hogy tehát vigabban tölesük napjainkot,
mennyü(n)k és járjuk el a nagy korcsomákat,
ottan külömb külömb féle musikákat,
inditsunk és tegyünk drága mulatságot.

Jacoponus.

Nem bánom sőt ugyan kívánczik lelkem,
torkamis meg szárot nyálom alig nyelem.

Scena 6-ta.

Pastor ovem quaerens perditam reperit inter latrones a quibus occiditur.

Pastor.

A mely sok ideje hogy már fáradozok,
el veszet juhocskám utánnađ utazok,
valyon reád egyszer már mikor tanálok,
hol vagy hol vagy kérlek imé majd el állok.
Jere hozzám mert még kész irgalmasságom,
térj üdvösségedre nézed fárotságom,
ne vesd meg malasztom és ily nagy joságom.
látod hogy te hozád mely nagy buzgoságom.
Mert jaj lesz életed ha fel nem tanálok,
kegyes malasztimmal ha egyszer el hagylak,
itilő székemhez azonnal czitállak,
és az örök tűzre akkor le taszítalak.
Mégis tovább megyek ha fel kaphatnálak,
még veszedelmedből most ki ragadnálak.

Reperit inter latrones.

S hát itt vagy juhocskám enyire távoztál,
miért pásztorodtol ily messze bujdostál.
Jere had vegyelek kegyes válloimra,
a több juhaimhoz had vigyelek vissza.

Jacoponus.

Ki vagy nem üsmérlek soha nem láttalak,
soha pásztoromnak nemis vallottalak,
meny dolgodra innen mert majd arczul csaplak.

Pastor.

Ah üsmérj meg kérlek sies te atyádhoz,
jere folyamodgyál mostan irgalmamhoz,
jere édes fiam kapcsolak magamhoz.

Jacoponus.

Nincsen semmi közöm mostan irgalmaddal,
heába csalogacz te álnokságoddal.
Társaim hol vadatok gyertek elő bátron,
imé kit kerestek mostan jelen vagyon.

*Concurrunt.**1-mus.*

Ki ki közülletek mostan elő ályon,
hogy ez az ámittó most el ne szaladgyon.

2-dus.

Fogd meg és kötözd meg el ne szabadulyon.

3-tius.

Egy órát se enged hogy tovább fen ályon.

Jacoponus.

Nosza most társaim reá rohanyatok,
láncsával dárdával vérét ki oncsátok,
magos keresztfára azután huzzátok.

Pastor.

Oh egek ártatlan imé meg kel halnom,
Atyám szent kezébe lelkemet ajállok.

4-tus.

Éles láncsátokat mostan az oldalán,
keresztül verjétek minden izén tagján.

Schena 7-ma.

*Theodorus in deserto orans pro conversione sui fratris
Jacoponi, et Jacoponus per Angelos admonetur, et jacenti in
lecto ignis infernalis, et Xtus in cruce pendens exhibebitur.*

Jacoponus.

Nagyon meg bádgyadot érzem gyenge testem,
már egész tagjaim lankadnak szemlélem,
azért egy kevésbé magamat álomnak,
engedem testemet csendes nyuguvásnak.
Talám jobban lészek, és még ez világnak
szolgálhatok sok fő és nemes uraknak.

Theodorus in deserto orans.

Oh veszedelmekben forgóknak Istene,
el télyvelyedteknek vissza térítője,
látod Jacoponus hogy forog veszélybe,
néki légy irgalmas meg testesült Ige.
Ne fordítsd el tőlle drága sz. színedet,
küld el segítségül a te Szent Lelkedet,
el ne had s ne vesd meg nyomorult férgedet,
kiért a keresztfán ki öntéd véredet.

Irgalmaz kegyelmez küld el Angyalodot,
 ne had hogy el veszen nyujcsad malasztodot,
 mutasd meg ő hozzá a te jo voltodot,
 had üsmérhesse meg irgalmasságodot.

Cantus Genior(um).

Jacopone kely fel intlek, a nagy Istenre kérlek,
 mert felette nagyon féjtlek, hogy ha elveszesztelek,
 ne alugyál el ol(y) mélyen világi Gyönyörűségben,
 mert testedet, és Lelkedet ejted veszedelemben.
 Theodorus kedves Bátyád éretted esedezik,
 éjel nappal a pusztában Lelkedért siránkozik,
 azért Isten meg halgatta, könyörgését bé fogadta,
 engem te hozzád bocsáta, hogy üdvösségre hozna.
 Azért had el rossz éltedet, sirasd meg vétkeidet,
 ne vesd meg üdvösségedet, ne had veszni Lelkedet,
 mert az Isten meg itélni készül téged meg büntetni,
 ha meg nem térsz el kel veszni Lelkednek el kárhozni.
 A Pokolnak nézd nagy kénya várja bűnös Lelkedet,
 a keresztfán Üdvezitőd kíványa térésedet,
 kezeit ki terjesztette hogy Lelkedet meg ölelje,
 hogy ha meg térsz üdvösségre viszen örök életre.
 Te hát sies késedelmes ne légyen meg térésed,
 Theodorust fel keressed s a pusztában kövessed,
 meg csal vigyáz világ méze, kiben lakik ördög mérge,
 óh jaj vezet tüzre szörnyű veszedelemre.

Jacoponus evigilans ait.

Oh Egek mit láték s micsoda szót hallék,
 Szivemben Lelkemben éppen el rémülék.

Amici occurrunt.

Rutilius.

Jaj mi lőle Lelkem miért siráncozol,
mi dolog jelens ki miért szomorkodol.

Jacoponus.

Jaj jaj öröké jaj lészen már életem.

Gaudentius.

Mond ki bátron kérlek mi gyötri szivedet,
talán gonosz Lélek rettenté Lelkedet,
majd meg vigasztalunk híd el mű tégedet.

Jacoponus.

A jaj mért ne sírnék, mért ne szomorkodnám,
Istennek Angyalát álmomba most látám,
rettentő szavait füleimmel hallám.

Amorillus.

S hát ezért fonyasztod életed zöld ágát,
nem tudode hogy lát a sok fántásiát,
a ki ki aluszszsza kedves déli álmát.

Jacoponus.

Tudom Amorille de nem fántásia,
mert asztis mi volna a Pokolnak kénya,
előmbe terjeszté mint van állapotya.
E mellett Krisztusnak keserves kényait,
meg mutatá keresztfán szörnyű fájdalmít,

ki terjesztve látám szentséges kezeit,
 így várván Lelkemnek igaz meg térésit.
 Az Angyal meg mondá hogy Pusztába menyek,
 Bátyám fel keressem és remete legyenek,
 tölletek s világtol örök bucsut vegyek,
 azért nem tudhatom immár mit miveljek.

Rutilius.

Csudálkozom rajtad hogy most te elmédbe,
 bé vetted az álmot s vagy már félelembe,
 hiszem csak most jöttél tennap mi közinkbe,
 és már társoságunk meg untad szivedbe.
 Még mostan zöldellik életed virága,
 ifjúságodnak most fémlik orája,
 azért még el jövend vénségednek napja,
 addig kel vigadnod még nyájosságunkba.
 Még eléget élhecz remeteis lehecz,
 vénséged korában bőven kesereghecz.

Gaudentius.

Lélek üdvösséget ittenis tanálhacz,
 hiven Istenednek velünkis szolgálhacz,
 bővön alamisnát szegéneknek nyujthatz,
 kiért te Lelkednek szép koronát várhacz.

Amorillus.

A sonyoru élet nem fér te testedhez,
 immár hozzá szoktál világi élethez,
 nehéz dolog mézről szokni a méreghez.

Rutilius.

A remete élet nem illik urfíhoz,
 ki nem szokot hozzá kemény szőr sákokhoz.

Amorillus.

Ugyan halgasd meg jól a mit néked mondok,
majd magad meg vallod, hogy igazat szollok.
Im kedves Atyádnak benned van öröme,
te vagy vénségének egyik vég reménye,
ha őtöt el hagyod örök gyötrelembe,
ejted és életét hozod rövidségre.

Gaudentius.

Tudod pedig asztis, hogy sok keresménye,
csak tégedet illet minden drága kénce,
szép udvar házai, és sok jövedelme,
ezüst arany jóság minden fel kelője.
Tehát mind ezeknél egy bűdös barlangot,
eléb böcsüllesze mint édes Atyádot,
s nem szánod el hadni te édes házadot.
Most azért gondold meg mit itilhecz jobnak,
és a kettő közül válosz már magadnak.

Jacoponus.

Bölcsen okoskodol és igazat mondasz,
melyekkel engemet nagyon bátorittasz.

(Meditabundus.)

Még sem tudom jól fel tanálni magamot,
és nem tapasztalom belső nyugodalmamot.
De mégis csak arra hajlik inkább szivem,
hogy ti közöttetek légy(en) én életem,
a remeteségről elmémet le tegyem.
Hiszem ám másokis vadnak ez világban,
gyakron meg fordulnak szép multságokban,
meg esik ha ezek mennek mind Pokolban.

Tehát jo Barátim aszt mondom ti néktek,
 hogy három nap alatt hozzám ne jöjtek,
 miglen életemről jó rendelést tészek.

Schena 8-va.

*Xtus crucem bajulans, et veste indutus purpurea se se
 Jacopono spectabillem exhibet, quo viso Jacoponus resipiscit,
 et valedicto Patre in eremum secedit.*

Krisztus.

Fiam Jacopone s hát engem el hagytál,
 te kegyes atyádtol ily mesze távoztál,
 néked mit vétettem hogy így meg utáltál,
 test világ és ördög után el indultál.

Imé tekéncs reám nézd mit cselekedtél,
 sulyos vétkeiddel lásd mind meg terheltél,
 otromba keresztet vállaimra töttél,
 és egészen talpig már vérbe kevertél.

Ah kérlek mért engem te jo Istenedet,
 meg vetettél s adtad Pokolnak Lelkedet,
 kiért a keresztfán ontottam véremet,
 ah kérlek tovább már ne kénozz engemet.

Jere sebeimbe rejcsd bé te szivedet,
 ime sz. véremmel meg mosom Lelkedet,
 csak sirasd meg buzgon számtalan vétkeidet,
 még irgalmasságom meg halgat tégedet.

Kely fel azért meny el, és a nagy pusztában,
 keresd fel Bátyádot ki van nagy bánatban,
 ottan bűneidet sirasd köny hullásban,
 ha kívánsz be jőni az én országomban.

Másként ha meg nem térsz penitenciára,
 irgalmasságomat fordítottam haragra,
 és citállak téged mingyárást halálra,
 csak hamar kel jutnod itilet napjára.

Schena demittitur.*Jacoponus ad se conversus.*

Oh átkozot világ színes kelépczéje! mely későre szabadulok csalárd kezeidből, oh Istenem! és vezérem véghetetlen jó voltodot, véghetetlen irgalmadat most szemlélem, te látod vala veszedelmemet, kívánod vala meg térésemet; oh felette bánom és siratom vétkeimet, te lésszes mindenben én kegyes reményem.

Accedit Genitor Philibertus.

Mi történik veled, fiam Jacopone?

Jacop. A szerelmes kedves drága édes Atyám!

Phil. Talám meg sebessittetet tested, fiam?

Jacop. Meg sebessittetet Lelkem.

Phil. Hogy hogy es mi módon.

Jacop. Meg üsmértem gonosz életem, Istennek irgalmát észre vettem.

Phil. Mond ki kérlek lelki sebeidet világosabban, talám orvosságát fel tanálom.

Jacop. Már lelki sebeim orvosságát fel tanáltam. Isten hozzád, édes Atyám.

Phil. Mi keserves szavaidot hallom, fiam! hová készülsz?

Jacop. Bánatra, siralomra, penitencziára sietek, édes Atyám. Oh Egyiptum sonyoru pusztája, te lésszes már nékem életem Gyámola.

Phil. De surgit (!) és ki kényszerít arra.

Jacop. Istennek jó volta s bűnöm sokosága, mind eddig szent kegyelmét, és szerelmét meg vettettem, sok szép üdvösséges Angyali intését bé nem vettem, imé mostan, oh jaj hullanak könyveim, súlyos keresztet keserves vállain tartván s már egészen vérbe borulván maga tulajdon személyet Xtusnak szemlélem, és kegyes intő, és rettentő szavait észre vévén, melyekkel arra inte, hogy édes véremnek Theodorusnak a pusztában legyen követője.

Phil. A keserves de üdvösséges változ(ás); ah fiam; ismérede tehát Üdvöztődnék irgalmas kezeit.

Jacop. Üsmérem, ah üsmérem s vajha előb meg üsmérem volna.

Phil. Keserűségben borul ugyan gyámoltalan fejem, de ha már Istenem magának el választot, le borulva imádom szencséges akaratyát.

Jacop. Nékemis keserves el válásom, édes Atyám, de tudom, hogy Isten gondot visel reám, azért köszönöm hozám mutatot atyai szerelmedet gondviselésedet, tudom ugyan sokszor vétettem ellened, de imé irgalmas láboidnál kérem engedelmed.

Phil. Kész, fiam, atyai engedelmem, de nagyob keservem jaj boldogtalan életem, ki lészen már öregségembe vég reményem és gyámolom.

Jacop. A kis Lazarillust magam helyet hagyom [Kitis mindenekben oltalmaz ajállom] de imé ihon érkezik. Éppen jokor jöttél, kedves kised Etsém, tudom soha többé téged meg nem látlak, azért te Atyádnak Istennek ajállak.

Lazar. Mi történ Bátyámal, édes Atyám; ily sűrű foházkodási s bucsuzási hová czélloznak.

Phil. El mégyen, fiam, tőlünk és már soha többé ötöt meg nem látjuk.

Lazar. Oh édes Bátyám; de hová mégyen.

Phil. A pusztába mégyen, Theodorus Bátyádhoz.

Lazar. Oh Istenem; hát már csak egyedül kel maradnom. Oh édes Bátyáim és jó Gyámolim.

Jacop. Ély Istennek édes Etsém és édes Atyámnak és atyádnak légy tisztelője gondviselője. Isten hozzád.

Phil. Édes fiam, midőn édes véredet, s édes fiamot fel tanálad nyujcsad atyai köszöntésemet.

Jacop. Csokolom atyai kezeid, o vajha hamar fel tanálhatnám.

Phil. Oh fiam, hogy ha meg bántod(?) egy üdő nap előtt életemből ki forgatna, ezen kis ártatlan etsédet édes fiamot a te hivségedre támosztom.

Jacop. Nékiis ki rendeli a jo Isten életit. Isten hozzád, édes Atyám.

Phil. Isten légyen koronád, édes fiam, el ne feletkezetek öreg Atyátokról.

Lazar. Oh kedves Bátyám, édes Gyámolom.

Discedit Jacoponus.

Phil. Ah keserves életem, mely nagy buba merüle szívem, két fiamtól magzatimtól oh jaj hogy hagyattatom.

Lazar. Ah kedves Atyám, töröld el keserves könyveid, a jo Isten gondot visel műreánk, fel hozza még homályba borult napjainkat.

Schena 9-na.

Jacop. in deserto aberranti et fratrem anhelanti fit obviam Theodorus. Incognitus, tandem se se aperiens secum in tugurium deducit.

Istenem, el tévelyetteknek igaz atya, és gyámolitoja, légy árva fejemnek vigasztaloja. Merre menyek, hol keressem életemnek vég reményit, oh fényes Egeknek ragyogó Lámpása, mond meg nekem, hogy ha láttad, melik hegynek üregében siránkozik kedves Bátyám, ah hol vagy Theodore, édes vérem vég reményem!... de kit szemlélnék könyves Szemeim.

Theod. Szomorú Szivednek víg ujlást, jo barátom!

Jacop. Az Egek hosztak I(ste)n Szolgája.

Theod. Hogy ha szabad kérdenem, mi járásba vagy és miért siránkozol?

Jacop. Edessa várossa kedves hazám és ime már harmad éj boritya reám a kegyetlenkedő Csillagzatokat, miolta itten bujdosom, de nem tanálhatom vigaságom!

Theod. Ki után siránkozol.

Jacop. Kedves bátyám keresem.

Theod. Talán azon egy vér kapcsol ő hozzája.

Jacop. Tulajdon testvérem, mint ketten egy Atyának Szülöti vagyunk.

Theod. oh boldog Atya!

Jacop. Sőt ki lehet oly boldogtalan!

Theod. Magamis szánom sorsodat.

Jacop. Ah kérlek, gyámolicsad árva sorsom.

Theod. Hogy hijják Bátyádat?

Jacop. Ah keserves szívvel emlitlek édes Vérem! midőn én töllem és Atyám házáatól vég bucsuját vevé Theodorusnak hitták, hogy ha üsmered, mutas utat már el bátyat Lábaiinnak.

Theod. Üsmerék én egy Theodorus nevezetű Remetét, kiis ugyan edessa várossabelinek mongya Lenni ő magát, nem messzire lakik Barlangomtól, gyakran vagy(on) ő velle Beszélgetésem.

Jacop. Vajha ez volna kedves Bátyám!

Theod. De kérlek, mi szélvész hozot ezen égtelen pusztaságra és miért keresed Theodorust.

Jacop. Mostan ki nem mondhatom, de ha fel tanálhatom, bőveben ki beszéllem.

Theod. Fen foroge még élete kedves Atyádnak.

Jacop. Fen forog ugyan, de a keserűségnek Tengerében uszkál, de honnan üsmered.

Theod. Üsmerém kedves Atyádot és Atyámot.

Jacop. Egek, mit hallok! ah könyveim, engegyetek joban szemlélnem kivel beszéllek.

Theod. Kedves Testvérem.

Jacop. Édes Atyám! édes testvérem micsoda szok ezek.

Theod. Ah kedves öcsém, tovább nem titkolhatom! én vagyok Theodorus Bátyád.

Jacop. Ha te vagy, ah had bolgossam ölelésemmel szíven buzgoságát.

Theod. Örök hálákat adok te néked örök Istenem, ki minket még egyszer egybe hozál.

Jacop. Áldom magasztalom Sz. Nevedet, édes jó Istenem!

Theod. Jere már édes vérem, kapsold hozzám magadat, jer menyek barlangomhoz, had beszéld meg életednek változását.

Scena 10-ma.

Jacoponus Reperto Thesauro Fratrem derelinquit.

Theod. Ime Jacopone, mi reánk hasadot már a piros hajnal és a homályba borult napot sugaraival kegyesen vídámitya, kely fel, mennyünk ételünk szerzésére és a föld gyomrában meg édesedet Gyökerekkel enyissünk (*sic*) éségünköt, én job kézre veszem utamat, te pedig ezen ösvenyen induly ama bokros helyek felé, csak hogy én töllem messzire ne távozzál.

Jacop. Mindenekben hiven telyesitem kívánságodat.

Theod. *paululum seorsim se trahens Jacoponus videt fulgorem Thesauri atque secum meditabundus ait:* bolgok én! mi féenség jáczattatya szemeim, el megyek meg tekintem, valoban az Aranynak sokasága, ah távul én töllem ördögi kesertet, te vagy én kécsem és gazdagságom én Istenem, it maragyon, én el megyek.

Jacoponus a longe observans apropinquat et collegit Thesaurum. Valyon mi történik Theodorussal, mi okbol fegyverkezik a keresztnek diadalmas jelével, meg nem álhatom, hogy ne közelgessek. *inspicit.* Mit cselekedgyem? ime teméntelen sokaságát látom az Aranynak, által ugra ugyan Theodorus, nékemis úgy vélem hasznosobb lészen el kerül-nöm, de ily tetezet szerencsémét hogy engedgyem másnak. Mit miveljek: . . . Tudom mit cselekszem . . . el viszem: de hova rejtem? ha észre vesz Bátyám jaj leszen nékem. Le sem teszem, el viszem Antiochia várossába és a klastromoknak építésére szentelem. I(ste)n hozzád nagy pusztaság, I(ste)n hozzád kedves Bátyám, miglen örömmel te hozzád újra vissza fordulok.

Theod. Valyon ily soká hol mulatoz Jacoponus, utánna indulnék; s nemis tudom hol keressem.

Angelus. Szemeid Lábaid többé ne fárazd Theodore, el hagyot már Jacoponus.

Theod. Egek mit hallok.

Ang. Nem látod meg többé kíváncsot személyét. Már Antiochia várossában a klastromok építésében munkálkodik.

Theod. A szegény Jacoponus klastromot építesse hogy lehessen.

Ang. Azon summa kenecet, (melyet) dicséretes győzelemmel által ugrál, el vitte magával. Vissza fordul ugyan még te hozzád nem sokára, de soha többé személyedet meg nem látja, Te pedig ezen pusztaságnak látode balkézről való szoros rejtekit, oda rejtezzél komorsággal, mert itten könyves szemével fogja keresni személyedet.

Theod. Mi boldogtalan sorsa szorul tehát élete.

Ang. Mostan ne tudakozd, Isten hozzád.

Theod. Oh kedves Vérem, édes Társam, mely nagy búra fordítád életem, elig bocsátkozám gyönyörűséges társalkodásodba, legottan töllem el ragada a tündér szerencse, oh ki mélyen hatot szívembe édességes ábrázatod.

Scena 11-ma.

Jacoponus finita aedificiorum structura ad Eremum properat.

Már el szánt akaratomnak fel vet celyát pontra telyesitettem, örömmel megyek már régi kedves Szálásomhoz és Bátyámhoz, úgy tetczik nem hibásztam cselekedetemben. Falba rugá ugyan Isten ajándékát Theodorus Bátyám és csekély elméje észre nem vevé, mit kellene velle mivelnie. De én élesebb elmével fel levén ékesítve, megismerém Adományit, és ugyan evel az ő felséges tiszteletét gyarapítám, én azonban folytatatom el kezdet utamat, hód láthassam kedves vérem.

Ang. Ály meg, hová siecz Jacopone, meddig vezet fel fuvalkodot Szívednek dagálya, halyad Istenednek rettentő Szavait: mit vétettél? mit mivelteél?

Jacop. Semmi gonoszt nem miveltem.

Any. Ugy véled ugyan tomba (sic!) elméddel, de nagyot vétettél.

Jacop. Miben vétettem Istenemnek.

Ang. Mely messzire szemléled az eget a földtől, oly messzire forog I(ste)n ítélete az embereketől. Midőn véled vala, hogy Istenednek tiszteletet teendesz, akkor essel a veszélybe.

Jacop. Egek, mit kelletik hallanom.

Ang. Midőn Theodorus bátor szívvel által ugra a hív-ságos földi kencset, a földről fel ugrik mennyországba, te pedig gondolván, hogy Istenednek színe előtt kedves dolgot cselekszel, el hagyád ezen pusztaságot, a hová különös Malasztya I(ste)nnek vezetet vala téged, el hagyád I(ste)nnek különös Akaratját, el hagyád bátyádat. Melyekért könnyü vala meg I(ste)nnek irgalmát fel tanálnod: De mivel utálatos kevélységgel fel futtad szivedet és hogy Theodorus buzgó alázatosságát ki nevetted, mind ezekért jaj lészen életed. Tudjad azért és ércsed, hogy soha többé Bátyádnak Személye kevély szemid elejébe nem tűnik.

Jacop. Mire jut tehát gyámoltalan fejem.

Ang. Sokkal keservesb életed sorsát fogod tapasztalni, mint sem eddig érzetted.

Jacop. A mely keserves bura fordult életem, ah ki érheti fel I(ste)nem itiletednek feneketlen mélységit. Merre fordicsam már boldogtalan fejem. Mégis el megyek régi szállásomra és ha kedves Bátyám orcáját meg nem Láthatom, bárcsak nyomdokit szemlélhessem.

Scena 12-ma.

Jacopunus pro nimino dolore ante fores speluncae Fratris graviter lugens a Genio edocetur, et debita paenitentia ei decernitur.

Jacop. Ah keserves! ah fájdalmas életem, ah hol vagy hol vagy édes vérem, életemnek kedves gyámola, szívem vég reménye, bánatim vigasztaloja, édes kencsem és örömem. Tehát édességes Személyed nem tűnik többé keserves szemeimbe, ah ismerem szerelmes nyomdokidat, jaj árva éle-

tem, hogy hagy el édes vérem, oh oh Egek, fényességek. bár csak ti könnyörületek rajtam. Oh Istenem, haragodnak közepeteis irgalmas Istenem, mégis te hozzád fordítom könyves szemeim, neked könnyörgök esedezem, ne had el veszni Lelkem, mutasd irgalmadat, tanítsd Nyomorult szívem mit mivelyek. *hic dolore tabescens et ante speluncam Fratris sedens per Cantum a Geniis erigitur. de est Cantus.*

Ang. Jacopone, meg halgatta Isten keserves szovaid és hozzád való irgalmából be fogatta könnyörgésid, halyad azért mit mond az Egek Ura néked. kely fel, és meny el Antiochia várossába, és mivel huszon négy esztendőök rendeltettek bűneidnek siralmára, tanálsz pedig ottan az Város temploma előtt egy oszlopot, és ezen lészen ezek az esztendőök alatt való életed, hogy így Istenednek mint kegyességét, mint pedig igasságát rajtad szemlélye ez szélyes világ, ezek után fel derül még szerencsés napod és örömmel fogod szemlélni Irgalmas Istenedet.

Scena demittitur, et Jacoponus in Columna Misericordiam Dei, de praedicando Epilogum aget.

Jacop. Édes jo Istenem! mégis te hozzád folyamodom, tégedet imádlak, tégedet dicsőítlek, felette el áradot keserűségemben, sulyosok ugyan amit kell szenvednem, de igen meg érdemlem, mert sulyosson vétkeztem Uram! oh vétkeztem, és tengeri fővenynek sokaságát vétkeimmel meg előztem. ezeket siratom, ezeket életem fottáig bánkodo szívemnek veres folyamival mint kesergem. Ezek engesztelyenek meg téged bántodot Istenem, ezek mossák el vétkeimnek ondog¹ mocskait és ha mindeddig irgalmadnak kegyes jelét tapasztaltam, örömmel veszem igasságodnakis igaz pecsétjét. De tiis, kik itten jelen vattok vegyétek példáját, és tanuljatok keserves sorsomon. Mert nagy ugyan Istennek irgalma, egyszersmind véghetetlen igassága, legyen azért minden bűnösnek Isten irgalmasságában való bizodalma, de egyszers-

¹ undok.

mind legyen rettentője az bűnők el kerülésére igassága.
O. A. M. D. G.¹

Misericordia et iustitia Dei cz. drb. szereplői:

Personam hujus Actionis subiere principaliores nimirum

Prologus Dominicus Kovács Syntax. ex Verebes.

Philibertus Stephanus Elekes Rhetor ex Sz. Imre.

Theodorus Filius Major Josephus Tamási Syntax. ex Csik
Borzsova.

Jacoponus Filius Philiberti minor Josephus Némethi
Syntax.

Lazarillus filius minimus Mathias Becze.

Sinesius Amicus Philiberti idem qui Prologus.

Pastor bonus Josephus Simon.

Amici et Seductores Jacoponi Amorillus Georgius Sallo,
Gaudentius Alexius Bocskor, *Rutilius* Franciscus Szabo; post
hos duo Genii et septem Latrones in pecata profigurantes,
a quibus pastor bonus fuit interceptus. etc.

¹ Omnia Ad Maiorem Dei Gloriam.

II.

EXALTATIO SANCTÆ CRUCIS

a Fre Vito Ferentzi in Pervigilio Pentecostes per scenas
Ao. 1776 adducta.

(I. kötet 4. darab.)

Thema.

Exaltavi Lignum humile. Ezechi. 17. v. 24.

Prologus.

Tsak nem hűlt meg benned a' keresztényi tökéletesség főfő, közép és alátvaló rendben lévő ide gyűlt érdemes kösség, köszönnyük tűnétek szives fáradságtokat, vegyétek el Menyeyi koronátokat. Tudván pedig azt, hogy nem komédiát látni, hanem felséges Isten, és Szűz Sz. Anyánknak tartoztok, itten meg jelentetek, azért mi tsekély játékunkot, igen röviden tanulástokra szemetek eleibe terjeszteni szándékoztunk.

Heraclius Romai Császár idejében a' keresztények igen sok rut vétkekkel [amint gyakorta a' zsidó nemzetis] gergeszti vala haragra az Ur Istent; honnan meg engedé ő szent felsége, hogy ellenek Cosroas, Persia királya, ostorul menne. Ugy is lőn, mert minek utánna Jerusálemet, vérontása után magáénak tévé, a' sz. Keresztet, melyen a' mi Meg Válto Jézus Krisztusunk kint és halált szenvedet, Persiába vivé és a' bálványok templomába helyhezteté. Annak okáért, látván Heraclius Császár a' magok nyomoruságát, alázatos követséget küldé Cosroashoz a' békeségnek felállításáért. De a' kevély pogány másképpen nem engede,

hanem, ha Heraclius meg tagadván igaz Istenét bálványozni kezdene. Heraclius Császár tehát észre vévén Cosroasnak fel puffatt káromkodását és gonosz kívánságát, akarván meg oltalmazni az Igaz Isten tiszteletét, mint jó keresztény fejedelem Processiókat hirdetvén egész birodalmában, Cosroast három béli erős ütközete után nagyon meggyőzé. Mit tselekszik Cosroás? ¹ Medarzesnek, a küssebb fiának királyi hatalmát által adván, Persiának leg erősebb Várossában méne maga életének meg tartásáért. De Siroes a' nagyobb fia, kit illet vala a' korona, meg haraguván, és Heracliussal egyet értvén, a' maga Atyát minden testvéreivel együtt meg ölé, a Jerusalemi Patriarchát, ki kemény fogságba vala, meg szabadította, a' sz. Keresztet, és a' mik Heracliust illeték, igirete szerint viszsza botsáttá. Heraclius drága öltözetekben lévén és a' sz. Keresztet vállaira vévén, fel akará vinni Kálvária hegyére, de mind az által Istennek ereje által meg gátoltaték mind addig, miglen fényes köntöséből le vetkezvén alatonba öltözék, mezitláb, hajon fejen, mint a' mű meg Válonk is hordozta, igen könnyen fel vivé, és azon helyre, mely(en) vala a' Kristus feszítettve, fel emelé.

Ez a' mi kis játékunk. Az után tött Heraclius gonosságit, ki a' monsteliták eretnekségébe eset vala, és Istennek rajta mivel büntetéseit lenem ábrázolyuk. Hanem joságát előtökbe teszük, minden tréfaság nélkül, tölletek pedig' tenses halgatást kívánunk.

Actus 1-mi scena 1-ma.

Heraclius facta consultatione legatos mittit ad Cosroam pro pace facienda.

Heracl., Cons. 1. 2. Legati 2.

Heraclius. Gyönyörködtek sokan a Császári névben, és ugyan valójábannis vigadhattak, mert ki ne tapsolna, midőn

¹ Majd K-val, majd C-vel írva.

életének hajójába lévén Vitorláját mindenkor tétzése szerint forgani Láttya? De jaj nékem szegénynek, oh! oh!

Cons. 1-mus. Mi Lehet ez? Felséges Császár!

Heracl. Felséges? Le mosta ez nevet rollam a leendő nyomoruságnak tengere.

Cons. 2. Hadd értsük Felséges mertoság.

Heracl. Igazán, héájba repült oly messze fel a sas, mert az ökor szem madaratska, még felyebb uszkál a Lelket élesztő égbe.

Cons. 1-mus. Ebből se tudhatunk semmit.

Heracl. El jön az ora midőn keserű falattal végzed belső tanáts tisztet.

Cons. 1-mus. Bal szerentse volna ez, Győzhetetlen Császár.

Cons. 2-dus. Vallyon mit forral magában ezen busulodás?

Heracl. Tsak felyül jár, látyuk, a' sasnál az Egen (a) változo hold. El fogy ugyan gyakorta fénye; de ismég előbbeni állapotjára vissza kerül.

Legatus. El halgatám mind eddig a titkos beszédet, mi a sas, mi az hold, koronás fejedelem?

Heracl. Fel kelek, meg mutatom. *Allata insignia Romana, et Turcica demonstrat.* Imé Látyátok?

Cons. 1. Tehát fejünk felett sugárolna a Pogány Persa, és Török? Jaj ki szegény volna a Romai birodalom.

Cons. 2. Nem lesz a soha.

Legat. Az egész föld tsudálná azt, hamég is valaha meg telnék egészen fényességgel; De mindenkor tsak egy fertály(t) foglal magába világossága, s aztis mástol vásárolya. A sas pedig mindenkor egész, sőt kettős feje, honnan eléis hatrais lát okosságával.

Heracl. Meg lehet az okosság, ha erő nincs mellette, máris Cosroas ellenem száz ezereket gyűjtöt egybe, nékem pedig mi vagyon? alig áll hadam harmintz ezerekből, mint hangya, olyan a török és persa.

Cons. 1. Szernyű, oh! mi tévő lészesz tehát, koronás fő?

Heracl. Békeséget szerzek vélle.

Cons. 2. Helyes, de mimodon?

Heracl. Igirjünk néki nagy számu kintset, s örökös szeretetet.

Cons. 1. Még inkább el kapja kevély szivét fen hajozo paripája, félek ha jobban meg rug odalba.

Cons. 2. Nem tselekszi talán.

Cons. 1. Nem? menyi az eleven példa? tégy jot az ebel, s meg ugat rája.

Heracl. Probálok egyet, vagy török, vagy romlik.

Cons. 1. Telyesítsed akaratodot.

Heracl. Érdemes követem! elmenvén Cosroáshoz, jelentsd meg néki szives kíváнатot. Nagyokot igirek néki, tsak holtig valo békeséget engedgyen én és ő közöttünk, fáradságot társadda(1) együt meg fizetem.

Legat. Parantsolatodnak hiven engedek, vajha vigasztalásunkra lenne tsekély munkánk.

Heracl. Isten vezéreljen. (*Finis.*)

Actus 1-mi (scena) 2-da.

Cosroas pacem legato non appro mittit, nisi Heraclius fidem negaverit.

Cosroas. Quardista 1. 2. Duo Legati Heraclii.

Quardista 1-mus. Hatalmas király! a Romai Császár követe meg akar udvarolni.

Cosr. Lehet, jöjön szabadoson.

Legatus intrat. Cosroas felséges Hertzeg! mű áltollunk Heraclius Császár szépen üdvözöl.

Cosr. Köszönet iránta. De mi jot akar az Üdvözlet?

Legat. Ha szabad, el végzem rövid summával.

Cosr. Had halyam.

Legat. Országod, és tulajdoninkot nem akarnok dulni, pusztítani.

Cosr. Nemis volna tanátsos egy Legyetis meg ölnötök.

Legat. Hanem békeséget kívánunk, ha szép szerrel meg lehetne.

Cosr. Takarodgyatok ki Görög országból, és meg lesz mi közöttünk a frigy, más képpen mint a torsát le aprítalak.

Legat. Heraclius pedig azt akarja, hogy nagy summa kintselel veled egybe szőjje magát s többeketis fog cselekedni, melyeken magad fogsz tsudálkozni.

Cosr. Miaz? talán pénzen kufárkodtok a békességgel?

Legat. Azzalis, és a' szeretettel.

Cosr. Éhségteket, és szomjuságtokat visszsa ménő utatokban enyhitem vala, ha töllem alamizsnát kérnétek, de utálok a szegényt, midőn fen hordozza szarvát, s kívül háját.

Legat. Istennek hálá! nem szorultunk adakozástokra.

Cosr. Egy szo mint száz. Nem vagyok pörlő társatok, ki adtam válaszom menyetek.

Legat. Hát ily modon alkoszunk, Cosroas koronás fő? tselekedgyél.

Quardista 2. Még itt állotok? által, s meg által nyargalok oldalatokba.

Socius Legati. Meg ne próbáld, hogy nemzetek törvénye ellen tsak kis ujjoddalis illes, mutasd vitézségedet Urad veszedelmekor, nincsen itten helye.

Cosr. Hagy békét neki, mert még békeséges tűrésemből kinem fárasztottak. Im követ, mond meg Heracliusnak, én meg engedek néki, ha hűtét meg tagadván, velem imádagya Isteneinket. Másképpen Istenével együt az Atzállam élén fogom hordozni. Ez az enyim, s ha tetzik ihol kezem. *offert* ha meg tagadgya.

Legat. Nem tudok arra mondani semmit.

Socius Leg. Nagy bőrbén jár itten a békeség, térjünk visza.

Cosr. Tsak enyiben meg mondgyátok uratoknak.

Legat. Békeség veled. (*abeunt. finis.*)

Actus 1-mi (scena) 3-tia.

Heraclius cognita per Legatos Cosroae perversa voluntate vadit contra Cosroam.

Heracl. Cons. 1. 2. Legati 2.

Heracl. Meg késének érdemes követim, félek, ha a gonosz pogány tsufoson bánt ő vélek.

Cons. 1. Igaz, hogy gonosz tsillag alat született a Tyrannus.

Cons. 2. Semmi az, mert gyakorta Némelyek mérges égi szem alat születtetnek, mégis jora vágyodoznak.

Heracl. Se szeme, se szemődöke, se homloka, se szóval egész ábrázattya Cosroásnak igaz szivit nem jelenti.

Cons. 2. Azokis számtalanul meg tsalnak, magam tapasztaltam, másnak ékes, és kellemetes ortzája, s rokával vagyron bőre rakva. De imé a farkas, ahol említik, ott tobban, jőnek kiket vá(r)vavártunk. (*intrans Legati.*)

Heracl. Jól, éppen jól érkezétek, imé majd el merűi a bunak s bánatnak sűrű habjában fejem.

Legat. Tsendesedjél, egy kevéssé majd több érint.

Heracl. Majd több érint? Meg rettentél. Oh Istenem!

Cons. 1. Meg jövendöltem, és általis láttam, hogy holmi gonosz tűz pattan a szikrából. Meg mondtam, ne somportályunk, most a gonosz lelkű persának lábatadtunk.

Heracl. Micsoda választ ada Cosroas, követem?

Legat. Meg tsendül füled, midőn meg hallod.

Heracl. Kérlek, ne ijesszess, mond ki, ha mit válaszolt.

Legat. A frigy meg erősítésére kezet nyujta.

Heracl. Hálá!

Legat. De várj egy kevéssé, azt kívánja tölled, felséges Ur, hogy az igaz Istent meg tagadd, és tisztely(ed) bálvány Isténiket, ha pedig nem, halmokot rak bellőlünk, sőt Isténünket is kargyán fogja tsufolni.

Heracl. Rettenetes gonosz kívánság, adálé kezet néki?

Legat. Nem.

Heracl. Szentül tselekedted.

Cons. 2. Nem véltem volna e szomoru követséget.

Heracl. Mai(d) odavagyok.

Cons. 1. Császári tzimered reménséget önthet beléd, hatalmas fő! Ugyanis a' sast meg ronthattyae valaha holmi

gonosz menykő, nem de tulajdona néki, hogy semmi kenköves égi kő ne ártson?

Heracl. Ugy vagyon, de magam nem vagyok elégséges tzimmeremnek meg felelni.

Cons. 1. Nem vagy? fen az Isten, kit Cosroás meg káromlott, segedelemmel biztat, ne gyötrődgyél, az élet és halálnak napját nézzed, és meg nem romlasz: miképpen a sas nézi a mű ragyogo napunkot minden szemei sérelmi nélkül, czimered biztat.

Cons. 2. Igaz, hogy tzimmerünk nagyon biztat. De...

Cons. 1. De? Semmit nem szükség rettegni, odavagyon az arany fő, és az ezüst mely, melyektől nefély, miénk az értzből öntetet has, tulajdonunk a' vas és sárból épitetet lábak. Világosabban: kettő birodalmunk, a' Görög és Romai, sok lud mit nem győzhet meg? amellet pediglen meg nem sért bennünköt, sőt segedelmünkre lészen amindenüt fényeskedő napfény, kit gyalázattal illetet Cosroas.

Heracl. Veszedelmem partyán hajokázom, hanem ha Isten lészen vezérem.

Legat. Tegyetek rendelést, mert a Persa várja.

Heracl. Istennel kezdem, hogy Istennel végezhessem, honan azt gondoltam, hogy processziokot hirdettetvén könyöröktetek, és a szent keresztért, melyet Persiában Cosroas tsufol az alat hadakozom, nem engedem addig, mig pihenésem tart darakamba. Mit erre tanátsosim?

Cons. 1. Magamis kardot kötök.

Cons. 2. Kötelesnek tudom azért lenni az egész keresztény földet.

Heracl. Rukulyunk tehát Cosroás ellen. Te azalat, hiv követem, a Papok(kal) és köznéppel imádkoz, nehogy veszedelmet fujjon a' gonosz és tsalárd szellő. Istenem, segélj. (*vadunt. finis.*)

Actus 1-mi (scena) 4-ta.

Cosroas dum conquereretur propter bina bella male facta tertio ab Heraclio impetu¹ et aliis contra Heraclium missis fugit.

Cosroas, Generales 3, Capitanus, Heraclius.

Cosr. Már kétzer oly erőssen bánék velem Heraclius, hogy egész el fonyadott kedvem. A királyi név nem engemet illet, héába tsatázám eddig, héába izadot homlokom a kard villogásoknak rendelésében. El nyom szintén utolyára a méreg ütötte Roma fejedelme.

Gen. Razatenes. A földi háboru változik, mint tündér, és mint a kotzkának, soha nem bizonyos perdülése, most hozánk, most máshoz tsapja magát.

Gen. Salvatus. Nem kel törődnünk, hogy már kétzer meg verettünk, még nincs kezébe Heracliusnak se arany almája országunknak, se páltzája, se koronája. Csak melléd van mind az három szegeztetve.

Cosr. Ugy vagyon, de majd ki pusztittatom belőlle, szégeny gyalázat.

Gen. Satius. Ne had magadot, meg tsufola ugyan vezérlésemben egyszer, mind azáltal szabad légyen meg szembe szállanom, üstököt vonok véle, tűzben vasban kész vagyok érted, jo királyom.

Cosr. Ki nem tanulhatyátok fortélyát, az hol nem les, ottis törében merüllök.

Razatenes. Nem nagy(on) tartok attol, ha most így, másszor amugy űzi a szerentsét és az elfut színes vágyodása előtt, ha ő tud egygyet, énis kettőt. (*Sclopeto datur signum. Tormentis, timpana clamant.*)

Cosr. Minek jele a puskának roppanása? Mit hallok? Bőgne az ágyuk, zörögnek a dobok, mi lehet ez?

¹ Üresen hagyott hely.

Capitanus accedit celeriter. Felséges Tsászár, ki szállot ellenséged, rukul a szernyű tábor.

Cosr. Es ki az?

Capit. Heraclius.

Cosr. Im mely igen gonosz. Rajta, Razatenes, tsatázzál meg teis övéle, ha valaha hivségedet hozzám kaptsolta, most ély az üdővel, mutasd meg szeretetedet.

Razatenes. Kardra, lora katonák, erigy kapitány álitsátok rendbe a Vitézeket. Békeség néked, Cosroa, magamis megyek.

Cosr. Vezéreljen a szerentse. (*Clausa cortina fit conflictus ingens, interim aperto Heraclius Capitanum cum tribus sociis in captivitatem ducit, ceteri jacent.*)

Heracl. Kezembe adot az én teremő Uram, gonosz pogány, loduly rabságba.

Capit. Rabod vagyok meg vallom, de álj meg egy kevéssé. (*sinit.*) Fegyverre pajtásim. (*arripiunt clavas.*)

Heracl. Nem semmi mérészség ez, ragadgyátok fiaim! (*excipiunt e manibus arma.*) Ismérjétek meg az igaz Isten erejét. Vigyétek ökö. (*ducunt, finis.*)

Chorus.

Keresztények, tudgyatok
az Ur Isten joságát,
szüntelen im látyátok
kegyes irgalmasságát.
Azért folyamodgyatok
hozzá, s őmeltoságát
igazán imádgyátok.

Mert ha ugy tselekeztek,
testi ellenségtektől
soha nem rettekhettek,
se lelki szélvészektől.
A jokot kövessétek, s
a felséges Istentől
bizony kegyelmet nyertek.

Actus 2-di (scena) 1-ma.

Cosroas Medarzem sui loco Regem constituit. Postea in tutissimam sui Regni Civitatem vadit.

Cosroas, Medarzes, Razatenes, Salvatus, Satius, Rictiovanus

Cosr. Salvate, Satie, Razatenes! talám ellennem a pártos levét egybe szűréték, hogy mindenkor győzedelmeskedik Heraclius.

Razatenes. Oh Egek! micsuda bal itillettel vagyon felölünk királyunk. Ah kedves fejedelmem, tapasztaltále valaha bennem holmit, mely tsak árnyékais lehetne a pártütésnek?

Satius. Hát engemet hánszor küldöttél ellenséged ellen? tsak egyszerűs üsmértéle hamisnak lenni?

Salvatus. Jaj ki meg szomorodám! Ihol térdeimre esem előtted, Győzhetetlen Király; vegyed hatalmas fegyveredet, vagdaly izenként inkább, hogysem többször gyanisd hívségemet.

Cosroas arripit. Hamar fel háborodék szívetek, kely fel előllem, kedves vezérem, nincsen semmi a gyanoban, a szomorú hertelenség mondata holmit. Engedgyetek meg nékem.

Razatenes. Oh koronás Hertzeg! hiv szolgálid vagyunk.

Cosr. Szegény fejem! mely nagy háboru, mely kimondhatatlan szívbéli szorongatások mardosnak engem, magatok látyátok, érdemes vezérim, lassan, lassan nem tsak vitézim, hanem életemtőlis meg foszt Heraclius.

Rictiovanus. Távol legyen, nem fér a' te hozzád, ha tanátsommal élsz.

Cosr. A vizben halo még a' habhoz is kap, mit mondhatz jóvamra, eljárók benne.

Rictiovanus. Ugy itilem! hogy egyik fiadnak ad által királyi hatalmadot, kiis őrizze országot, magad pedig meltoztassál leg erősebb, és bátorságosb helyet választani Persiában, miglen ellenségidől semmit nem tarthatz.

Cosr. Ér valamit tanátsod, meg is próbálom, de valyon melyik fiamot gondolod a tisztségnek elviselésében helyesebbnek lenni?

Rictiovanus. Medárzest, mert Siroes olyan, mintha nemis királyi vérből születet volna.

Cosr. Önnön magamnak se tetszik Siroes, nagyobb fiam, tsak olybá szemlélem, mint mostoha gyermekemet. mit ezekre Razatenes?

Razatenes. Inkább állok Medárzes Hertzeg mellé.

Cosr. Legyen úgy tehát. Salvate, Satie, Medarzes jőjön szaporán, hire nélkül mind az által Siroesnek. (*vocant eum.*) Jer szülöttem, fogjad királyi sceptrumomat. (*tradit.*) Viselyed felséges koronámot, legyen hatalmad Persiába, mint nékem, igazgasd az országot. Viseld gongyát hadi embereidnek. Őrizd édes atyádot. Üdvöz légy, Persa királya. (*osculat.*)

Razatenes. Miis térdet hajtván előtted, kíványnyuk, ély mind örökké.

Cosr. Én, fiam, el mégyek a bátorságosb városba Se-leutziába tudni illik, te légy szerencsés országlásodban.

Medarzes. Köszönöm, szivem atyám, érdemetlen fiu, lá-baid tsokolom. (*facit.*)

Cosr. Ály fel, járj igazán tisztvedben. (*Finis.*)

Actus 2-di (scena) 2-da.

Siroes cum Heracleo amicitiam facit.

Heracleus, Celsus, Siroes, Legatus et socius, Consul 1., 2., Dux, Azores, Almatiches.

Heracl. Felyül fordula Isten után a' kezem, oh Istenem! Oh véghetetlen jo Istenem! segély többekreis, tselekedd azt, hogy egyszer meg azon drága kints, melyen minden bűnös meg váltatott, a keresztényeknél tiszteltethessék.

Celsus accedit. Hatalmas Császár, három Persa kíván udvarolni, bé jöhetnek vagy nem?

Heracl. Ki tudgya mivel fognak kedveskedni, bocsásd be! (*intrans Siroes, Azores, Almatiches.*)

Siroes. Romának koronás fejedelme, tiszta szível szeretettel köszöntünk.

Heracl. Szeretettel [meg botsás] ki viselhetné?

Siroes. Nem tudod kivel beszéllesz, hát ha szíves baráttal osztod ügyedet.

Heracl. Es kinek hinak?

Siroes. *Siroes* nevem, a nagyobb *Cosroas* Király fia vagyok.

Heracl. Meg botsás tehát bátor beszédimről, de hát ha rabságra jöttél?

Siroes. Ha rabodnak teendesz, méreg foly torkodra.

Heracl. Nagy szó, nem félsz Hertzeg?

Siroes. Semmit nem irtozom, mert ha meg halgat(sz), meg hálálok.

Heracl. Ugyanis mi járásban lehet?

Siroes. Meg feresztetted az Atyám hadi embereinek véreben fegyveredet, mind az által nincsen vége gonosz ellenségednek, mivel *Cosroas* maga helyet *Medarzest* én ötsémet, adván neki sok ezereket, emelé királyi ha(ta)lomra, még fen forog életed, bizhatolis dicsőségednek nagyobb magosztalásához, csakhogy érts egygyet velem, mert a' *Persa* sűrűbb a' raj méhnél.

Heracl. A báránt nem tanácsos egy akolyban rekeszteni a farkassal, ha ki élni akar, nem meríti magát szánt szándékkal a meg emésztő vízben, érted ezt *Siroes*?

Siroes. Értem.

Azores. Nem ugy kell vélekedni *Siroes*ről, mert mindenkor éretted szollot *Heracli*, és azért az Atytya előtt igen meg utáltatot.

Almatiches. Igaz hűtömre mondom, nincs semmi tsalárd-ság *Siroes*ben.

Heracl. Hűtödre mondod? vanne a pogánnak hűte?

Almatiches. Pogánynak miért szidalmazsz? ne szurj kérlek oly daraboson, lám hasznodra jötünk.

Siroes. Hid meg *Heracli*! Le akarom mosni lábaimról a' gyalázatos nyűgöt, Te néked pedig kívánok nagyobb dicsőséget. Imé igirem, hogy ha segedelemmel leszesz, Atyá-

mot, minden rokonsággal együtt, vagy elevenen, vagy holton kezdedben adom, a' magad birodalmadat, a Jerusalemi Pátriarchát, a' keresztet, melyekért kellemetes népednek vérének gyakorta ki ontattad, vissza ereszttem. Mi kell egyébb?

Heracl. Jokot igirél, nemis vágyodom többekre. De....

Siroes. Ne akadgyon semmin fel elméd, ihol kezem a' szövetségre.

Heracl. Tartok magamtól, netalántám meg bánnyam a kéz fogást mű közöttünk.

Azores. Ha szükség zálogba itt maradunk a szövetségnek meg erősítésére, ha fel bontatik tsufos halállal büntes bennünköt, ne nézzed be hunt szemmel igaz jussodot.

Cons. 1. Tsak félek ha a' méz alatt méreggel fognak itatni ezek.

Legat. Cosroásnál nem régen meg jelenvén hallottam zugását, hogy Siroes nem kedves Attya előtt.

Socius ejus. Sőt gyűlölségét tapasztaltam.

Cons. 2. Bizhatunk tehát, hogy Siroes nem viszen a vízre.

Heracl. Adgyod Siroes kezedet, (*tradit*) mind azokat tölcsd bé, amiket igirtél, énis segítségül lészek.

Siroes. Hálálom ezt *Heracli*, hová hamarább dicsőségedet nagyobnak fogod tapasztalni.

Heracl. Meny el, követem, hadi vezéremhez, katonáival egyetemben it dobbanyon mingyárt. (*abit.*)

Siroes. Három Persa rabod vagyon, azokotis ad kezemre.

Heracl. Elenségeimet?

Siroes. Azok voltak, mert tartoztak, de nékem szives barátim.

Heracl. Hadd el ökök, bővön adok tulajdonimból, azokat meg tartom, miglen vége szakad fel tet tzelódnak. (*accedunt milites.*)

Dux. Parancsolatodra készen vagyunk, mit kívánsz, hogy mivelyünk?

Heracl. Amit Siroes fog által adni, tselekedgyétek, de ha hasznomra lészen.

Siroes. Már fejembe Persia koronája, meg nyuvasztom igasságtalan életét Cosroásnak. Békeség neked, Heracli! Kövesetek engem, jo vitézek. (*abeunt, finis.*)

Actus 2-di (scena) 3-tia.

Cosroas, Medarzes, et Consangvinei in carcerem ducunt(ur).

Qvardista 1., 2., Siroes, Cosroas, Dux, Medarzes.

Qvardista 1. Markába Siroesnek életünk, fussunk ha lehet.

2-dus. Ne egy nyomot se, inkább halyunk meg vitézségünknek örök emlékezetéért.

1-mus. Lőjjed, mer réánk rohannak.

2-dus. Rajta. (*trajecti cadunt.*)

Siroes. Rabságba mind ezeket.

Cosroas. Rabságba? It halyak meg inkább. (*defendit se.*)

Medarzes. Egy tsöp véremig nem hagyom magamot. (*defendit se.*)

Siroes. Ide kardodot, Istentelen Atya. (*accipit.*) Rab szíj-jat Medarzes nyakába.

Dux. Meg nagyon.

Siroes. A többitis fűzzétek lántzra.

Dux. Átkozott Persák! kezünkbe kevés életeteknek tzérnája, rövid üdőre elszakaszuk.

Cosr. Győzhetetlen kezeidre fiam utolso tsokot.

Siroes. Tsokot kezeimre? Ime kardom. (*percutit.*)

Medarzes. Nem szenvedem. (*ultionem contendit.*)

Dux. Oh tehetetlen! nem ugy, hanem igy. (*trahit.*)

Siroes. Nézd, hatalmam alatis kapalodtok, nyomorultok, hohér eleibe. (*ducit.*) De mit? magam keverem be kezeimet véretekkel, jertek előbb a tömletzbe. (*ducunt, finis.*)

Actus 2-di (scena) 4-ta.

*Siroes Parentem, et fratres occidit.**Zacharias, Cosroas, Siroes, Dux.*

Zacharias solus. Oh menyi sok rabságot szenvedék, nem vala se etem se itom, ami nagyobb juhaimat nem legeltethetem vala a jóságos tselekedeteknek határiban, most különös érzem, most most egészen tapasztalom, ámbár eddig is tudtam: hogy nem engedi a' felséges Isten, kik neki szolgálnak, el veszni. Áldot vagy oh teremő gondviselő menyeyi Urunk; El megyek Heracliushoz, de imé, kik jönnek. (*obviat Siroi etc.*)

Siroes. Jertek vér szopok a' mű helyre. (*trahunt.*)

Zach. Meddig ezeket Siroes?

Siroes. Majd meg látod.

Cosr. Szoly érettünk Zacharia! nézd, fel akar magam gyermekem mérszárolni.

Zach. Siroes ne tselekedd azt édes Atyáddal, más módonis lehet őtöt feddeni.

Siroes. Fogadásom tartya, nincsen engedelem.

Zach. Lássad, de magam meg se nézem, papi rendem, Püspöki hivatalom tiltja, kérlek had meg életét.

Siroes. Romlástokra? nincsen foganatya szavaidnak.

Zach. Nem tehetek rolla, én más felé. . . . (*abit.*)

Siroes. Hurczolyátok utánnam. (*trahunt.*)

Cosr. Ah Istenek! Oh fiam! szokot kegyességednek tsak ábrázatyát se szemlélhetem.

Siroes. Mi tévő légyek?

Dux. Emlékezzél szövetségedről.

Siroes. Hajtsd meg utálatos nyakadot.

Cosr. Atyádot szolított így, töllem származot fiam?

Siroes. Nem vagy Atyám, gonosz lélek.

Cosr. Meg vallom, vétettem ellenned fiam, melyértis a' szemérem ül egész ortzámon.

Siroes. Meg esék rajta szívem, szorongat a' fiui kegyesség, gyötör Heracliussal kötöt szövetségem, nagyobb a' közönséges jo, mint egy embernek élete, tsak el kel nyargalnod evilágból, ügye fogyott Atya.

Cosr. Oh fiam, könnyörüly rajtam!

Siroes. El ruktad az Atyaságot, ha nékem hohérom és másoknak voltál me. (*occidit.*)

Medarzes. Meg ölé szerelmes Atyámat, jaj hát én hová légyek?

Siroes. *Medarzes!* mivel bántottad meg édes Bátyádot? menyit jót vettél tőlem, nem tudod? Ez a' jutalmam, hogy allattomban vermet ásnál alájjam? Illetette tégedet a' koronás fő?

Medarzes. Oh *Siroes*, testvér bátyám! had el kérlek a' többit, elég immár, előttem vagyon minden hibám; világosan tudom jo voltodot, szégyellem, nagy büntetésem tsak fene ortzádis, tselekedd bár ha kegyes akarsz lenni, hogy fertelmes véretem szaporán lábaid eleibe öntsem.

Siroes. Nagyon meg tántorította e szerencsétlen, az Atyámnak nem engedtem, ennek meg engedgyeke? által megyek benne. (*occidit.*)

Sigevias. Jaj mire jutánk.

Valdemares. Ah mire vetemedénk?

Siroes. Ez a két ártatlan még előttem forog, a többit már itt, s másut fel áldozám.

Sigevias. Édes Bátyám, nezzed gyengeségünköt.

Valdemares. Oh, oh, szívem bátyám, bártsak kezeidet tsokolhassam (*non potest.*)

Siroes. Jaj, hogy keverjem bé kardomot ezeknek vérével?

Sigevias. Mit vétettünk ellenned, mond meg, kérlek?

Valdemares. Rajtunk töltöde buszudot, jo bátyánk?

Dux. *Siroes.*

Siroes. Mit akarsz?

Dux. Majd el késünk.

Siroes. Legalább ezekre nem nyujtom kezemet, öljétek meg magatok, rajta. (*occidunt. finis.*)

Actus 3-tii (scena) 1-ma.

Siroes Heraclio Regna, Zacharium, S. Crucem restituit.

Heraclius, Siroes, Zacharias, Celsus.

Celsus. Nagy pompával, Dicsőséggel jön Siroes hozzánk, mennyünk elejébe, kegyelmes Császár.

Heracl. Hálá a magasságban lako Istennek, mennyünk tehát. (*occurrit utraque pars.*)

Siroes. Imé it a frigynek jele. (*ostendit crucem.*) Itt a Püspök, viszsza eresztettem jussodot, látod koronás fejemet, nefély semmit, nintsem ellenséged, pontrol pontra telyesítettem fogadásomat.

Heracl. Ah régen várt drága kintsem (*osculat crucem.*) tégedet is szívemből tisztellek, lelki pásztorom. (*amplectitur.*) Siroes, hálálom teneked jo indulatidot. Imé kezem, (*tradit*) míg csak fen lesz az égen ragyogo lámpás, és én élek, jo akarod, segélytöd lések.

Siroes. Azt kívánom, élyünk egymás szeretetében. (*fit triumphus.*)

Zach. Tartsa Isten örökösön e szövetséget.

Siroes. Én viszsza veszem országomba utamot, mert még jo rendbe nem szedtem népemet, nem sokára köszöntelek.

Heracl. Szűvesen el várlak. (*abit, finis.*)

Actus 3-tii (scena) 2-da.

Sancta Crux exaltatur.

Zacharias, Heraclius, omnes Hungari milites.

Zach. Be mégyek Heracliushoz és a sz. Keresztről tántslok ¹ övéle.

Celsus. Éppen most valék tsászári palotájában, látván ő néki másokban tapasztalhatatlan aitatosságát, meg aluvék

¹ tanácslok = tanácskozom.

minden érzékenségem bennem, hadd csendessé egy kevésbé, mert imádkozik.

Zach. Lehetetlen, hogy ki ne omolyanak szemeimből az öröm könnyek.

Celsus. Nem lehet meg mérni voltaképpen Heraclius joságának tengerét. Egész Roma tsudálva imádgya benne igaz Istenét.

Zach. Áldott az Urnak sz. neve.

accedit Dux. Zacharia! tsak nálatok nélkül vagyon fel-séges házunk, jertek egy két szora.

Zach. Talám amiben füstölög fejem, nekiis a' jár elméjébe?

Celsus. Lássuk miben fáradoz. (*ingrediuntur.*)

Heracl. Fel derül kedvem, hogy láthatlak Zacharia, édes lelki pásztorom.

Zach. Enyim az öröm, fő képpen, ha lelki dolgokban foglalatoskodol.

Heracl. Gyalázatos vala a' kereszt, minek előtte fel nem magasztalta volna, az Ur J. X(risz)tus sz. vérének kiöntésével. Nagy bötsületet ada ennek a drága kintsnek Sz. Ilona Aszszony, és Constantinus Császár, meg gy(al)ázta a persa Bálványozo templomában helyheztetvén, ujjonan tehát fel magasztaltassék.

Zach. Szent gondolat, meg se tartoztasson e' szándék-nak végbe vitelétől semmi idegen vagy ellenkező dolog.

Heracl. Magam vállaimon [ámbár meltoságosbat illetve] viszem kálváriára.

Zach. Segéltség az Egektől.

Heracl. Szép rendbe kedves Generalisom; Jertek vegyük a sz. keresztet, szolyanak musikák. (*canunt. Heraclius crucem ad 6 passus tractam deponit.*) Boldog Isten! mi lehet ez? Nem vihetem tovább.

Zach. Koronás fejedelmünk! nem hordozta drága köntösben, aki éretünk ártatlan vérét öntötte, te sem viszed ma ez hejből tovább, miglen ki nem vetkezvén sarudból, császári koronából, alacson köntösbe öltözöl, nem tetzik Istennek a lágy ruha sem e világi pompa, tanulhatnak rajta, kik midőn

Istennel akarnak békélleni, akkor magokat tsufoson fel tzip-ráztván haragra ügyekezük gerjesztetni. elég ez az okosnak.

Heracl. Csak le vetkezem tehát, magam tapasztalom. hogy fel magosztaltatnak az alázatosok, és le vettetnek a' kevélyek. (*permutat vestes.*)

Zach. Igy kell lenni mert a' Kristus alattson ruhában lévén, tövis koronát viselvén, meztláb viselte keresztét.

accedit Heracl. Ismég vállaimra veszek Üdvöztőnknek édes keresztfája. reméllem szabadoson fel vihetlek. (*ascendunt montem.*) Szolyanak az ágyuk, zengjenek a' musikák, tapsolyon az Ég és Föld. (*Haec contingunt.*)

Chorus.

Ez játékunk, mit kívánnyon, eddig meg tanulhatatok,
 kívánságunk egyébre nem vágyik, csak amit látatok,
 Istennek a fényes ruha,
 nem tetik se cifra, s puha,
 a Christus példaul hatta
 tū néktek,
 Alázatosságát kövessétek.

Mely hirtelen az Isten meg gátla Heraclius Császárt,
 aki midőn fényes köntösében a drága kereszt fát,
 a Kálvária hegyére,
 hol üdvöztőnk sz. vére
 Patakul omlot a földre,
 ki vinné,
 Császári köntöse nem eresztí.

Ezt Példaul mű adok. tū nektek, szép ide gyűlt kösség,
 hogy a cifra, s igen puha köntös Istennél nem szépség.
 Intettek itt tehát jora,
 hogy pedig ez játékunkra
 gyűltetek, mű utolyára
 köszönnük,
 Segélyen az Isten azt kérjük.

III.

ZÁPOLYA JÁNOS ÉS BEBEK IMRE

Magyar Lajos király Fő-Vezéreinek az irigy háboruk közepette is ki tettett ártatlanságok, és Orosz-Országban nem igaz jussal uralkodó Pogány Tuardius Vezér ellen tett győzedelmek.

Melyet

Pünkösdi Bucsú alkalmatosságával folytatott egy néhány játékokban a' Csiki Gymnasiumban Tanuló Nemess Iffiúság.
1780-ban.

(I. kötet, 7. darab.)

Prologus.

Chorus.

Nagyon örvendek alsó s köz rendek,
Urak is Minyájon!
Kik eljöttetek, s meg jelentetek
Mái játékunkon.
Ha uri kedveteket tanályuk,
Csekély munkánkot bátron ajánlyuk,
Csendes szível, vig örömmel meg halgassátok,
Kevés üdőt erre ne szánnyatok.

Russia Vára, Lészen határa
Mái játékunk(knak).
Itt fegyverével, nagy erejével
Magyar Zapolyának

Meg rontatik a' Pogány Tuardius,
Kinek az Országhoz volt semmi Jus.
Első Magyar Lajos király ős öröksége,
Visza térítették nagy helyesége.

Ebből látatok kedves halgatok
az egész summáját,
Hanem utáltok meg halgassátok
Immár el folyását.
Ha hibázunk, nekünk engedgyetek,
Ifiúságunkra tekincsetek,
Czélyát igyezetünknek már el érték,
Hozzá kezdünk, csendesek legyetek.

Actus I-mus scena 1-ma.

Lajos király Tuardiushoz küld; hogy adgya fel a várost, Bebecusra, és Zapolyára bizza a dolgot, ígervén, hogy ha meg nyerik, Orosz országban Gubernátorokká teszi őket; de ezt allatomba meg irigylük Szetsius és Giletus Vezérek.

Lajos, Bebecus, Zapolya, Szetius, Giletus, Konkoli; és a' követ.

Lajos. Mégis Csendesen réveken hordoztatik, hajója, önnön kényen ügető Tuardiusnak? Neveti a dagályos meg bántatott királyának boszu álló fenyegetését. Rég türöm szenvedem. Ennek előtte kellet volna Pokolnak áldoznom ez hazámmal ellenkező telhetetlen nadályal pepeskedő Pogány fő-vel; de ki lágyítot a kegyesség, a' csendes engedelem minden kegyetlenségből. Ah nem tigyris fészek az én szívem, nem kívánnék vér ontással magamnak szerezni örökös nevet. Kihez képest meg ígertem neki a szent békeséget, és hajdani szeretetnek fenn maradását, csak hogy az országhoz megszűnne sem illető jussát kivetné szívéből és királyi magyar koronámnak meg hajtván kevély szarvait, szertelen merészségének engedelmet kérne. De meg vetette jo akaratomnak felséges jeleit. Nincs mit tennem.

Bebecus. Méltó harag; a' királyok felségének meg bántódása méltó boszú állást gerjeszt a' felségesekben. Nem mindenkor illik zabolyára szorítani a' haragot; annál inkább meggyőzni az igasságot irgalmassággal. Szolgálván a' meg bántodot egek egyes akaratunk, felséges király, hogy ez a nap minden czivodásnak végére járjon. Nagy szível készséggel várja a' fegyveres nép poroncsolatodot; hogy néki rohanván a' Városnak markába ejtven el csapja remek hamiss fortélyának minden inait, és ma fejet hajtasson néked Tuardiuszal. Vegye jutalmát el nyöghetetlen pártolkodásának. Ez a' fegyver, mely eddig oly pirossal izzadott; ez légyen világos jele hivségemnek; ezzel ontom ma vérét a' Pártos népnek. Ha pedig előbb hatná meg ezt a' melyet mérges fegyvere; semmi dicsőségesb, semmi kedvesebb nedvesség nem ásztattya meg a' kemény durva földet, mint királyom hivsége mellet ontatott vérem.

Lajos. Nagy hűségedet sok derék jelenségekkel állottad Bebece eddig, meg vallom. Dicsírem, hogy a király életéért nem szánod a' magadét. Ély kedvemben, és az hazának dicsőségét, borostyán koszoruját böldegitsad.

Bebecus Dux. Szivemet fejemet hajtom poroncsolatodra, F(elséges) Király! de nevelyed, hogy tégedet a mostoha szerencse* [Ah távoztassátok ezt jo egek], hogy csak egy napig is élyek a szent engedelmisségen kívül; a' nagy Istenre esküszöm szerencsés és szerencsétlen ügyöddel azon egy vágásban jártatom ügyemet.

Lajos k. Nagy kegyelmet kíván a' Bebecus hivsége! Minek előtte homályba borulván a' nap reánk ügetvén a gyászos estve csillagos udvarival, bővséges kegyelmeim fognak rád harmatozni. De először halyon meg Tuardius a' negédes czinkus társaival. rátok bízom Bebece az egész dolgot. néki rohanván a' Városnak fel forgassátok mindeneket, az hol kegyelmemnek bezáratott, ott boszu álló fegyverem nyisson utat.

Zapolya D(ux). Lassu menkövek ezek a vétekre, F. Király! rég el kellett volna veszni Tuardiusnak. De midőn

* Hiányzik az állítmány; talán üldöz, v. hasonló értelmű.

a' népnek szeretete késleli boszu álló kezedet, a' vér ontásnak nem kívánása dicsőíti kegyességedet, úgy hogy magodot láttassál felyül haladni josággoddal. Azért ha tetezik tanácsom, F. Uram! még tovább meny, a' kegyességednek hintezvén lépes mézeit. Győzd meg a' vetekedéseket kegyességeddel. Tartoztasd meg (a) népet, Tuardius meg nem hajtya fejét tudom; a' vele el pártolt népet kell allatomban irgalmas öledben édesíteni; így téres tágas utunk lészen a' Városba.

Szécsi, Vezér. Nem méltó annak meg engedni, a' ki szeretlen mérészséggel meg veti a' király koronáját. Vegye jutalmát hitetlenségének a' gonosz tévő.

Zapolya Vezér. Mikor vér ontás nélkül lehet az Ellen-ségen győzedelmeskedni; nem illik akkor haraggal lépni annak dicsiretére.

Giletus Vezér. Ugy vagyon, az Irgalmasságot kérő bűnösnek meg kegyelmezni a királyoknak tulajdona. De attól kérni békeséget, akinek esze veszett dagálya az halálnális iszonyatosban utál minket, annak nyujtani kérlelő kezeket? nem fér ez egy királyi felséghez.

Lajos k. [Bölcs okos katona Zápolya vezér, furcsa tanácsokkal bővelkedők.* De a' többinek sem küssebb mértékkel jutott a' javaslasból.] Igazlom mind a kettőt. Konkoli! Meny el szaporán ismét; poroncsold meg nevemmel Tuardiusnak, és a' pártos népnek, hogy békeségre édesegyen. És mivel erőszakkal, hamiss ravaszsággal szaggatya Orosz országban a' Borostyán koszorut, adgya vissza engemet illető országomot, különben telyes mérgemet töltöm rajta, pironkodgyék az országból vagy készüljön a mészárszékre; le törletem a' föld hátárol mindenestől, hogy se hire se hamva ne maradgyon a' Pogánynak. Ez telyes poroncsolatom. Mind azon által ha kezet fog a' város alatomban, mégis csak meg esik szívem rajta; meg engedek az érdemetlennek.

Konkoli Legatus. Semmi sem mulik rajtam, F. király, véghez viszem az egész dolgot. (*abit.*)

* Talán tollhiba bővelkedik helyett, v. b. szavai.

Lajos k. Ugy akarom, Bebece! Zapolya! Szolissátok egybe a' vitézeket, gerjeszszétek zászló alá fegyverre, Hűségtekre támasztom bízom az egész tábort, a' mái nap hajtasson fejet néktek Tuardiussal.

Scena 2-da.

Szetius Giletus vezérek Bebekus és Zapolyának szerencséjeket meg igirvén hogy az ellenséggel egybe szövöztek legyen; Gyűrűjököt hajtyák; melynek véghez vitelére Bendekus ajánlya munkálkodását.*

Szetius, Giletus; Bendekus postea adveniens.

Szetius. Vitéz Barátom! Látode? méreg boszuság, azért csatáztunk mind eddig, azért¹ izzodot homlokunk a' kard villogások közöt; Mostoha Szerencse! nem elégled meg eddig szenvedet faradságinkot, hogy elődbe fogadnál immár egyszer. Így jádzasz, így tréfálsz vitéziddel, midőn a' nem érdemesekhez csapod magadot.

Giletus. A' földi háboru változik mint a' Tündér, és mind a' kockának soha sem bizonyos perdülése.² Imént hozzán(k), most másokhoz csapta magát.³ A' kyrály tarcsa meg poroláját. Miért biztata, hogy elsőben fogjuk kostólni kegyelmének bővséges folyamit; hamar ezeket küssebb pohárral méri?

Szetius. Zapolyát, Bebecust, ezt a' két vezért vagy mong(yuk) ezt a' két Tündért jobjára szoritotta, minket bal-kézre fogot a' szerencse s ezt te el nyögöd? El sziveled, Gilete? Mikor nagy büszkeséggel diadalmaskodván meg hódolják Orosz országot, részesek leszünk-e a' győzelem dicsiretében egy becsüben tartatván a' hős néppel?

Giletus. Előbb fogja látni ez a' térség Duna, és Rába

* E helyett: meg irigyelvén; s hiányzik: azt a hirt terjesztik, hogy stb.

vizeit vissza tolodni, hogy sem ezeket tovább tűrjem az irigy szerencse ölében hordoztatni.

Szetius. Elibb el hadgyák a' sík mezők ezen határokat, mint sem én ki dőlyek a' méltó bószerű állásból. Nem hagyom magamot esküszöm a' mendergő csattogo pattogo egekre.⁴ Mivel gátot vett a' bal szerencse sok jeles érdemeimnek; eszem éléhez nyulok; rossz hirbe keritem mind a' kettőt, mert nem tuggyák a' dagályosok, hogy meg teritettem nekik.⁵ Már meg vetet ügyömöt hosszabb kötélre nem bocsátom, sem üdőtől nem várok, hogy jobban fordulyon Dolgom.

Giletus. Az Istenért mi módon? nehogy nyakunk szakadgyon benne?⁶ Eszes okos tanács, bátor szív felette szükséges erre.

Szetius. Egy gondolat ütközék fejembe, csak véghez vihessük, nem veszünk kártyánkkal.⁷ Másod napja már, hogy a' tehetetlen Várost a' fővezérek meg nem vehetik. Így homályosítassék a' Magyaroknak régi dicsőretek erkölce s vitézsége? mi dolog ez? eddig rég szét palhatták volna belőle az ellenséget. Az Ellenséggel huzomos üdőt mulatni; edelkedni allatomba mi egyéb, mint véle kezét fogni? Elhintem alattomban, hogy a' király fejére járna.

Giletus. Helyesen Bizonyára; tetezik a' bölcs találmány, ezt soha még sem álmadtam volna.⁸ De mi némű szinnel fődözöd a' cifra fortélyt, hogy idő előtt meg ne sajdicsa, ki meszsze lát Lajos király.⁹

Szetius. Levélbe vetem nevét¹⁰ mind a' kettőnek, mint (h)a Tuardiussal czimborálnának a' király ellen, és így mind a' kettőt el árultatom. Csak meg ejthessük a' negédes vezéreket; úgy el hittem, csak ásítvais rév partyára érhetünk a' célzetésnek.

Giletus. De bezzeg kudarczot vallanánk, ha meg tudná Lajos király, el vetettük már a' koczkat, ne félyünk a' vaktól. Éppen kezünkre érkezik Bendegus kész talpon álló katonára; ez hirdesse ki alattomba a' Táboron a' fővezéreknek Tuardiussal való szövetségeket, és hogy a' királynak vesztére törekednek; De itt van. Micsoda bánat döfte sarkodat, mi-

csoda gond, micsoda hab rengeti szivedet, egyszersmind ör-
vendesz, és törődöl.

Bendegus. Igen nagy! elfogta egészen melyem járását,
alig szólhatok.

Giletus. Hát ha könyebittyük terhedet erőnkkel, fegy-
verinkkel, mond ki mi az?

Bendegus. A' nagy éhség háborgattya gyomromot; szűn-
telen biztattya szájamot az ételre, nem kaptam egy falatot,
melyel csendesítsem kodozót* gyomrom háborgását.

Szetius. Ezért kellett neked a' nap, fogd ezt a' pénzt,
ezzel éleszd Lankadtságodot. e félével meg töltsük erszénye-
det, ha egyet értvén velünk javasulásunkra állasz.

Bendegus. Uram, valamenyire erőm terjed meg nem vo-
nom tölletek szíves szolgálatomat, pontra telyesítem, valamit
poroncsoltok.

Giletus. Esküszöle zománczos kardodra? hogy erős ka-
ponczában tartod nyelvedet.**

Bendegus. Esküszöm. Beszéld el, ihon a' kezem.

Szetius. [Akarom, hogy meg ne álya utunkat.] Nem tu-
dode, hogy valakik pártot ütöttek a' kyrály ellen.

Bendegus. Pártot ütöttek? kik azok? által nyargalok
oldalában, meg keverem pallosomot pribék lelkében, valaki
királyom ellen törekedik. [Más képpen füstbe menyen mind
udvari találmányom, ha véghez nem vihetem, a' mitől mos-
tonság gőzölög elmém.]

Giletus. Zapolya, Bebecus.

Bendegus. A' fővezérek. Vár(j) hitetlen! Leg otton, mihelt
oldalához férhetek, mind a' kettőnek által verem; fel vadá-
szom hamis testében lelkét, meg járom szegről végre, ki
hajtom fertelmes fészkeből.

Giletus. Ne cseleked ezttet, kérlek. Csak alatomba a'
táboron hirdes(d) ki minden felé.

* E h. kodohozott = kiéhezett, éhségtől elerőtlenedett (Szinnyei
J. M. T. I. 1149).

** Megfékezi a nyelvét, titokban tart valamit.

Bendegus. Ez igen könnyen meg lehet; de mégis csak azon leszek, hogy fejére járjak mind a' kettőnek.

Szetius. Az is meg leszen, csak azon szépelkedgyél, azon légy kézzel lábbal, hogy Zapolya és Bebecus Gyűrűjét ide rejtse.

Bendegus. [Szépen mondott * okos Lelemény, meg vallom, helyesen szökték ** udvari fortélyoknak vásznát.] Jerünk már, meg lesz azis.

Giletus. Vigy végben hiven, adosid leszünk iránta. de ezen titok közöttünk maradjon,¹¹ tarsd erős zár, és rejték alatt.

Scena 3-tia.

A' követ a' királynak végső akarattját fel adván Tuardiusnak, egyebet nem veszen a durva feleletnél, azért fekete zás(z)lot, mely utolsó veszedelmének jele, hagy otton.

Tuardius Fejedelem; Radostus, Belli Dux, Postrokovius, Ephebus Tuardii, et Nuncius.

Tuardius. Mint vagyon a' Sereg, Vezérek.

Radostus. Két Lántsa, buzogány kinek kinek kezében, rivadnak a' Trombiták, Lobognak a' két fejű sasos zászlók, a' lovak nyerítéssel köszöntik a' Diadalmat, kapálnak mod nélkül, a' strucz tolluk kelemetes szellővel enyhítik az hev foroságot.

Postrokovius. Az egész Tábor poroncsolatodot várja, Győzhetetlen Vezér.

Tuardius. Akarom rendes állásokat, és vidám késégeket. Meg usztatom ma Bársony Paripámot a' Magyar vérben.

Radostus. Majd el érkezik tőle a' követ, már hirt adott iránta.

Tuardius. Amint ide, ugy vissza is bogarozhat, ha együl

* A kéziratban: mosdott.

** A kéziratban: szökték.

egygyig itt nem akarja fogát hadni. nem jut eszibe, hogy én világ győző eleimnek bajnokával bírok. Meg tanítottam a' korbóro nemzetséget emberségre. Tart az ütköző erőttől; félbe az alkujával a' békeségnek, azért magossabban arányoz, hogy közepét tanálhassa. De nem akad oly kápa vékony eszű félre, hogy véle szembékötösdit jáczodhassék; Sem oly le termet szívű fejedelemre, hogy süvegelve hajtson fejet néki. Más lélék teli Tuardius testét.

Radostus. Csudálnáis az egész helység; még magais az magyarság porczogos nevetéssel meg nevetne, ha mindenkor zöldellő virágzó Orosz ország a' békeség meg szerzésében mostonság Lajos királlyal meg egyezne.¹¹

Ephesus Tuardii. Győzhetetlen Vezér! a' Magyar követ meg akar udvarolni, két zászlót hordoz magával.

Tuardius. [Nem tudom mire vélyem.] Szabad: de ne poroncsolyon . . . meg látom a' Pogányt, ha olyan, amint írják.

Konkoli Nuncius. Tuardi Felséges Herczeg, téged a magyarok nagyai szépen üdvözlenek.

Tuardius. Köszönet iránta; de mijót akar az üdvözlés?

Konkoli. Ha szabad, el végzem rövid summával.

Tuardius. Csak okkal s moddal.

Konkoli. Mi magyar hazámban el szaporodván sok országokat el jártunk diadalmason. Fel forgattunk kemény roppantot városokat,* és hogy a' többit ne említsem, még azon barlangos szurdok** hideg köves havasokat is, a' hova a' madarak sem férnek, Herkulesként meg birtuk bajnoki erőnkkel.

Tuardius. Gondolnám nem küldettél Orosz ország Fejedelmével magadot csudáltatni: mit akars(z), süsd ki egy szoval.

Radostus. Hiszem ugyan, nagy czifra dagály ez egy követtől más határában.

* Illelínél: Rómát.

** elrejtett (Czuczor-Fogarassy: M. Nyt. Sz. III. 342. l.).

Postrokovius. Igen meszszünnen kezdod a' pufadt kereskedést,* hoszabra nyujtod, mint palosod érhetne.

Tuardius. Mond el cikkeit hivatalodnak.

Konkoli. [El mondom, de nem esik szájad izire.] most Orosz országnak tartományát ellépvén, nem akarjuk dálni pusztítani az országot.

Tuardius. Nem is volna tanácsos csak még egy legyetis meg ölnötök.

Konkoli. Hanem békeséget kívánnánk, Ha szép szerrel meg Lehetne.

Tuardius. Takarodgyatok ki határimból szép szerrel, csendesen és meg lesz a' békeség** közöttünk, nem Bánom.

Konkoli. Ehhez meg többecskeítés kíván a' Magyar Tábor.

Tuardius. Sőt ha ezt nem elégli; azt akarom, hogy fejenként kivetkezzetek a fegyverből és a fő kapitányokat adgyatok kezembe zálogul. Más külömben tövöstől le apríttatlak benneteket.

Konkoli. Mü pedig az akarjunk***; hogy add vissza a' tégedet nem illető jussát, országát kyalýunknak.¹²

Tuardius. Micsodát? Poroncsolom, tegyéték le a' fegyvert; a' népnek színét ide idézd előmbé igen le bocsaáttad bögyödöt, ha más valakinél kérkednél, mind azon herkules onokáinak vélhetne benneteket, nem vesztekenge met rá ezen ámitto díb, dáb maszlag beszéddel.

Konkoli. Hát ily pattogva békéllünk, Tuardi! halyad én töllem is azért első s utolsó akaratomot: kezeden adgyuk a' fegyvert igen is, de térden hajtasz véle Magyar Lajos kyalý előtt; ez a' gyász lészen világos jele ennek.

Radostus. Által nyargalok oldalán.

Tuardius. Hagy békét, nyelve féltében jár esze hire nélkül, a' kevély kérkedés, és esztelenség azon egy bomlot agy velőből szivárkoznak.

* Illeinél helyesen: kérkedést.

** Illeinél: frigy.

*** Illeinél: azt akarjuk.

Konkoli. Meg ne próbáld, hogy a' nemzetek törvénye ellen csak egy ujjalis illess, mutasd meg vitézségedet annak idejében urad veszedelmekor. A mi pedig a többit nezi, Tuardi! én is poroncsolom, ted le a' fegyvert, fogj kezét, hajcs fejet a' Magyar koronának, add vissza országát, melyet hite szegett dühüsséggel, keserves igával zaklacz törvénytelen, sajtold ki negédes szivednek dagályát, úgy bővséges kegyelmét várhatod Magyar uradnak. Ezen zászloval kedveskedik, melyet ha meg vecz, érdemetlen; oh mely keserves kárára akaratonak. Vedd el, ha életedet el nem akarod cseppenteni.

Tuardius. Nem így, nem, hanem kardal szoktam én meg békélleni. Meny ki szemem elől: és tanuld meg a' követség dolgát, miként kellessen egy fejedelemmel alkudoznod, pántolodo * Paraszt.

Konkoli. Én itt nagyobb urat nem ismerek a' királynál; sem aki több emberséggel birjon. hegyke válaszkodnak tulajdonisd, ha egyet kettőt botlottam a' békeségnek ajánlásában. De fogadom és nem szabok üdöt hezza, kemény számat addsz iránta. Jussion eszedbe a' Magyar név, miképpen retteg még a' pogány nemzetis előtte, mikor meg szályuk.³

Tuardius. [Tehát csak meg birkozom a' körmös orosz-lányokkal és meg mutatom, hogyan fojtja Tuardius hada az hercules fojtokat.**]

Konkoli. Mégis hogy királyunknak kedvező kegyességét meg ismérjed, kedvedre engedi, hogy válasz magadnak a' két zászló közül. Vagy uradnak valyad a' magyarok királyát Isten után.

Tuardius. [Hiszem nagy.]

Konkoli. Vagy most általam tisztességes Pompával ad által a' Tábornak fejedet; mind sem ez után a' hohérnak markába.

Radostus. Így követed meg vezérünket.

Tuardius. Meny ki szemem elől mert . . . de mit kö-

* kötődő, akadémikoskodó; Illei szövegéből.

** fajtákat; Illeinél *fajtokat*, th. második sz. birtoknévmás.

tözködöm* az eszeveszettel.... készültek a' mészárszékre, ez telyes Poroncsolatom, s el mehecz véle, amint jöttél, embertelen.

Konkoli. Én is ot leszek, vigyázz Tuardi: mer a gyászos éjnek első feltetzése(kor)** kardomon láttya fejedet az egész sereg.⁴ itt marad ez a gyász szomoru emlékezetre. (*abit.*)

Tuardius..... Legkisebb gondolatom is nagyobb ennél⁵.... Tugya meg a Gógös, hogy dörgése éppen meg nem döbbenti szívemet. Akár mind boszonkodgyék, nem láttya meg Leopolisban tartandó győzedelmi pompáját Lajos király.

Scena 4-ta.

Midőn parádéra készítne Bebecus a' Vitézeket a' király előtt, el érkezvén a' követ alatomban a' Város Tanácsától, a' vdrosiak nevével fel igiri a' Várost, a' kiknek kegyességét igiri Lajos király.

Bebecus vez. Márs hadak Istenének szentelt vitézei! Magyar nemzetünknek tűzzel vérrel buzgo bátor serege! pánczélos vitézeim! eddig szenvedet fáradságtokkal szerzet dicsőségtekhez újabb dicsireteket toldani most vagyon most tágas mezőtök, kik ennek előtte roppantott tartományoknak szélén hosszszán rivallattuk öröm trombitáit a' Győzelemnek; háttal fordulyunk Tuardiusnak? Szégeny gyalázat. Tanulyon az esze veszet bajnoki erőktől el rettegjen. Ah Bástyák, kőfalak, és sánczokhoz támasztotta ugyan minden ügyét és diadalmát, tugya meg, hogy ma tömleczében zárattatván, ott éri tetézett gonosságának veszedelme. Ismérje meg kegyetlen haddal ellenne dörgő kyrályának engesztelhetetlen haragját, ha kegyes attyának kedvező akarattyát nem ismerte. Most azért minek élöttet meg szályuk az hitetlen, és néki rohanván a bástyának hadi ércz poharokból süvöltő Laptáink utat

* Illeimél: kötődgyem.

** Illeimél: holnapi hajnal első hasattára.

roncsanak a kőfalakon, előre lesznek az hadi mesterség gyakorlásának diadalmat köszöntő Játékjai De ide érkezik maga a' kyrályis. No csak frissen: rendbe vitézek! ez hadi Pompás tisztelettel a' királyt örvendeztessük Magyar ország szerencséjére vigyázo Lajos! hatalmas! kegyelmes! Tégedet őrző bajnokidban mi üdönknek diszit, fentforgot dicsőségit őrizzd szerencsésen. Ébren talpon nagy hevességgel¹ várja poroncsolatodot, hogy rá üssön a' Városra az egész tábor.

Lajos. Akarom rendes állásokat, és vidám készségeket, elől hátul tehát el álván a' Várost bátor bizadalomra vidámulyon hevess szívetek. Iszonyatos szélvészek, füstös felhők csattogjanak pattogjanak bal oldalról, és sebes zugással zajjal dőljön a' párt ütő nemzetségre. Jobb részen a' városnak a' támentalan dandárok, öldöklő kardok, dárdák, és más taglást, koncizolást, halált nemző eszközök, már az eget hasogatván, már a földet rengetvén a' katzér nyerítések. Sip, dob, trombita harsogo hangja ontsák rakásra, dűjtsék a' győzhetetlen Bástyákat, hajcsd bé szaporán biztoson királyától el pártolt hiti szeget városba, dulyad, foszad, hánnyad, roncsad földig a' fene gögös népet.

Ephebus. Felséges király a Tanács követet küldöt; elődbe kíván bocsáttatni.

Lajos. Mit akar, kün maradhat; folytasd Bebecze az hadi Pompát.

Ephebus. Elhittem, meg akarja Urát követni; illetlen balgatak cselekedete iránt.

Lajos. Vétek volna a' Tanácstól, kivált midőn oly hatalmas győzhetetlen fejedelem szarvat ad néki, színes igirettekkel nehéz ugyan meg békélni a' roka farkal, mégis annyi mint az, be jöhet, ha meg adgya magát.²

Legatus civis. Felséges kyrály! diadalmas nevednek dicsősége ujjabb meg ujjabb sugarival vidámitsa széllyes e világot. Oltalmazza a' hatalmas Istenek Mindenható kezekkel Magyar és Orosz ország örömének felséges fejében az halhatatlan borostyán koszorut. Ez Győzhetetlen Herczeg!

ezek a' tanácsnak ohajtási, melyekkel földig le borulván felséges lábaid előtt tégedet hazája királyának, attyának nevével tisztel a' mai napon, soha semis szabott igazabb törvényt ennél. Remélvén, hogy méltó haragodnak közepetteis nem vetkeztél ki vétkes Roxiára* hajlot irlalmadból.

Lajos. [Igen gyűlölöm vala eddig; már szívesen szánakodom rajta.]

Legatus civis. Engeszteld reánk kérünk eddig tapasztalt kegyességedet; Megunta Russia Tuardius dühösködő kegyetlenségét, rettegik szilaj természetét, mint a hajokat törő kősziklákot, aki édes eleidtől reád szállot tagadhatatlan öröködöt el lépvén és minden igasságtól elfajdult erőszaknak dühüdven szertelen kegyetlenkedéssel, ragadozással, vérontással zaklattya. e felett sok némű színes kegyelmei ajándékinak sós árrát szabta, a' meg nyomorodott néptől esztendőn ként sullyos adot. Ki akarja vetni nyakából ezt az igát; ki akar vetkezni Tuardiusbol, egybe csatlott szívét, erejét, fegyverét melletted ellenne vissza szegezni és részedre hajtani a' győzedelmet csalhatatlanul el végezte. nyitva tartván a' kapukot kész kézzel várja a' fő Vezéreket, azt igiri, hogy kötve láttya meg ma Tuardius a' Magyar Táborn. Te Felséges Nagy király, ezen egybe kapcsolt akaratunkot meg ne vessed.

Lajos. Ki szabtam volt meg vallom a' keserves üdöt, hogy ma tetézett boszumot ályam mostani boszonkodásotokon, Le ontattam volna falait házatoknak, kietlen pusztaságra juttattam volna az egész várost, sulyos vasba tömlecbe szorítottam volna a' népet. De telyes mérgemet töltöm ma Tuardius telhetetlen dühösségén. Le mondok már minden haragomról, sőt kivált kegyességgel folytatom hozzám csatlott hívségeket.

Legatus civis. Ezerni ezer hálákot mondunk ezen tetézet kegyességedért, F. király, térdet hajtunk felséges szavának és míg élünk parancsolatként imádagyuk akaratodnak minden leg kússebb jeleit.

* Russiára.

Lajos. Mikor Le hanyatlik a' ragyogo nap a' hegyek tetejére, poroncsolom; készen Várjatok mikor el ályuk erőnkkel, fegyverünkkel a Várost elől hátul.

Scena 5-ta.

Tuadius a' Dolognak váratlan ki menetelét elméjében forgatván csak nem kétségbe esik. Az Ördöngösit elé szolítja jövőndökre tanitassék; De szerencsétlen dolgokat jövőndől, agyon vágattatik.

Tuadius, Magus, Ephebus.

Tuadius. Hatalmas Istenek! ki temérdek gyanoval, iszonyodással bolgattya, gyötri szívemnek minden izeit a követnek mindegyre dörgő fenyegetése. Micsoda kegyetlenül fogadkozik ellennem irgalmatlan Pánnon! meg előzhetetlen veszedelmet készít; már felis verte gögös sátorát; a' kietlen térséget ellepte támentalan népe Lajos királynak. Míhelt szürkíteni kezdi a setétes estve homályba öltözöt földet, legotton rám, a' városra sereglik reám ütő magyarnak diadalmas hada. Meg nem szűnik rontani a' szálas Tornyokat, mig-nem véremmel nem itattya ellennem ki fent kardgyát. Mit van mit tennem? Meg szorított az ellenség minden felől. Ah Város hitetlen, embertelen, Lajoshoz szabta magát; ki fente ellennem fegyverét. Félő ne talám megis tompítsa bennem. Nem különben hizelkedik; tetteti hívségét azon hamiss ravasz rokában telett tanács. Fogyogat lassanként bajnoki ereje vitézimnek; Lankad a' fegyvere hadi népemnek! Így tehát minden szempillantás ellenem jár! Így tehát félelmes veszélt mérnek az Irgalmatlan egek, Tuardi? Így tehát, kegyetlen Istenek! Így forgattyátok a világot? Így csufos játéktok vagyunk fejedelmek! Így hitetlen Jupiter! így mér-sékled a' dolgokat! kegyetlen! mérő serpenyődben? oly gyáva vagyoke én, hogy játékra ültess e' szívelhetetlen csuffsággal? Szorjad, nem bánom, ellennem dörgő menköveidet; az egek ellenis meg harczolok, üstököt vonok esküszöm boszu álló

Pallosomnak végére, ha részemre nem engesztelhet(1)ek kéréssel, a mélységes pokol setét Barlangjának lakosira támasztom ügyömöt, Blandule!

Ephebus. Poroncsolatodra, Győzhetetlen Vezér.

Tuardius. Szaporán az ördögösért (*abit.*) Majd ki ének(1)i Dymas, mit remélyek. De akár hogy légyenis, ahol tágas részt szakaszt a' kegyetlenkedő ég, telhetetlen Magyarok kyrálya ragadozo népének, dühüsködő fulánkinak, ott a pokolbeli furiák részemre segítik a' Győzedelmet. [Dymas Ördögös (megjelenik).] Dymas! Tud(od)e, mitsoda kétséges sorsok vitattyák Tuardiusnak a' következő harcban teendő győzedelmét? Te Pokolnak Fő Mestere! mond meg nékem jo vagy rosz szerencse várja Tuardiusnak koronás fejét?

Dymas. Mingyárt meg mondom, F. Uram, csak még ehez egyébis kívántatik. Előbször: ebbe ki jedzet helybe kell lenni. Az után: majt mikor segéltségül hívom, ökör, csáp, kigyo, és matska képében öltözöt taréjos ördögök állanak elő. Vigyázz magadra Tuardi a' ki szabott határon lépést, és ha szájadbol el nem akarod veszteni életedet, ígét egyet se. (*Facit circulum.*)

Tuardius. Jo lesz; meg cselekszem azt is. (*intrat circulum.*) halyuk már az ígéket, csak tугyam mire fordulyon dolgom?

Dymas. Nem szükség ide semmi ige; ezt a' dobot jól tугyák az ördögök, erre minden dolgokrol bizonyos feleletet mingyárt adnak. (*Pulsat Tympanotriba.*)

Tuardius. Dima mit látok! Mitsoda szörnyű feketeség borittya a' levegő eget!

Dymas. Halgas kérlek, ha élni akarsz Pokolbéli setétségnek iszonyu barlangjai! (*accedunt aliqui diaboli.*)

Tuardius. Szép nota! csak hogy igen keserves nékem.

Dymas. Kegyetlen nagy Jupiter! Setétségnek rettenetes Istene!

Tuardius. Mi a' felelet Dyma? (*Accedunt omnes diaboli.*)

Dymas. El veszünk, Tuardi!

Tuardius. Micsodát? elvesztünk?

Dymas. A' Győzedelem a' Magyar hadat jedzi.

Tuardius. Tehát meg győzettettem Pannonok(tól).

Dymas. Nincs más különben; el nyomott erejével Lajos király.

Tuardius. És pedig véletlenül! el nyomott erejével; el vesztünk, Dyma, te sem maracz meg?

Dymas. Én a' Levegő égen el Repülvén meg előzőm a' veszedelmet.

Tuardius. Ezt felelte néked Acheron Pokolnak Gyalázatos hazug ál képe! Dühös lélek; s még a' Levegő égben el Repülvén meg előződ a' veszedelmet? Csalárd denevér! tanáld meg, hogyan ülted csuf játékra, tréfára, csalfasággal fejedelmedet. Patkoly pokolba buldosó féreg, mond meg, hogy vagyon még a' földön nagyobb Isten Plutonál.

Dymas. Jaj meg halok! és következem ezen túl Pokolnak áldozattya, ne busuly még ma magad is következzel utánam Acheron hasonló áldozattya.

Tuardius. Jól van: már halgat az hazug Lárva. Ég! Föld! Pokol! már mind oda legyetek. Nincs erő! Nincs hatalom. Nincs Isten, aki ellenne álhasson boszu állo haragomnak. Várj, vér szopo Lator! porászra fogom zabolátlan vak merő bátorságodot; előbb ki adod dühös lelkedet Lábaím előtt, mint sem vérenmel itasd ellennem kivont kardodot.

Scena 6-ta.

A követ el hozván Tuardius durva feleletét, a' király jobban meg haragudván Bebecusnak jobban meg poroncsolya és Zapolyának, hogy néki tolyodgjon a' Tábor az Ellenségnek és Tuardius el fogassék.

Lajos, Bebecus, Zapolya, követ.

Konkoli. Nem fér a' szövetség Tuardius fejébe, felséges király! A békeségre nem édesedhetik. Igiri az egyességet, de csak úgy, ha ki takarodunk minden határából, különben nagy pattogással vitatta, hogy lábai eleibe terített egyről

egyig, méreg boszuság! amit azon egy izben el követet rajtam. Soval, borsal hintette beszédét.

Lajos. És meg ütötte magát a' kevély.¹

Konkoli. Sótt fel hevülván büszke vadsága azzal fenyeget, hogy szárnyaira kelvén mint az libiai orosz lány, kit az éhség a' félénk nyájak közé vetett, néki rohanik a' Tábornak, megtépi vérbe keveri a' zabolátlan.

Lajos. Forr a' Méreg bennem.

Bebecus. Ezt már sokallom. Hüvelyünkbe a' fegyver.

Konkoli. Most is émeleg, és borzad a' gyomrom a' Lator ellen, a' mi több még magához akarta idéztetni a' népnek színét zállogul; külömben készülyünk a' mészárszékre.

Zapolya. E már el tölt, felséges király!² ne sokat tördgyünk vele.

Lajos. Halláde Zapolya, hogyan fente fogát ellennem az Istentelen?

Konkoli. Szinte úgy tajtékozott, szikrázott a dühüsség belőlle. Azon nyersen veressen ígre, hogy le töröl a' föld hátáról minnyájunkot, hogy se hire se hama ne maradjon³ a' Magyarinak. De énis azon nyersen veressen meg ígírem néki, hogy minek ellőtte kezdgye sátorát a' Gyászos éj, kardomon láttya fejét az egész sereg.

Zapolya. Kezünkbe Biránk, F. király, keverjük meg benne, előzzük meg az Istentelent.

Lajos. Lássunk tehát az ütközethez; miként tolodgyon a' Tábor a' Városnak... Bebece osztogassátok ki nevemmel a Poroncsolatokat! magad rendeld közép erejét a' Tábornak. Zapolya jobbikát fogja segélteni.

Konkoli. Alig várja a' nép, hogy ezen ki szabott törvénnyel egyszer s mind a' fő Vezérekkel poroncsolatot vigyék.

Bebecus. Tehát e' mellet maradjunk, f. király, én Poroncsolt helyemre állok.

Zapolya. Lássa Boszu állo mérges homlokamot a' gyölövesz nemzet; és vagy hátat fordítson a' szentelen; vagy minden pereputtyával veszszen pokolbéli kénköves tonak feneketlen gyomrában.

Bebecus. Meg lesz, felséges király! minek előtte az hegyek nyoszolyájában hanyatlik a' nap, fel s alá nyargalok a' városnak szélyén hoszszán.

Konkoli. De a' nyalka Vezérnek fejét se felejsük, Bebece.

Bebecus. Lábai eleibe hengeritem Tuardius gombját, és tekét verek véle Orosz országnak láttára.

Lajos. Azt ne cselekedd, Bebece! El tekellettem vala ugyan, hogy a' Városban tartando győzedelmi pompámban diadalmas szekereimhez köttetem ezt a' hite szeget Latrot; de tartván, ne hogy nyakát szegje, meg másolom. Tarcsátok meg a' dühös lelket haragomnak, hogy méltán fel bozdult kegyetlenségemnek rettentő példáját állassam rajta.

Bebecus. Indulok.

Zapolya. Mennyünk.

Chorus.

Hajonkot vigyétek
 szépen repdeső szelek.
 háboruk szűnnyetek,
 hab vizek el tűnnyetek.
 Siessünk ne késsünk
 szándékunk rév partyára,
 kegyetlen Tuardiusra,
 kietlen Tyrannusra
 és pogány hadára.

Eole szeleknek,
 Istene mind ezeknek,
 ki a' déli szeleknek
 és a' nap keletiknek
 poroncsolsz uralkocz,
 szabadítsd fogságokból.
 Lajos menköveitől,
 boszuálló kezétől,
 rettegjen népétől.

Actus 2-dus scena 1-ma.

Tuardiushoz kötözve vitetvén a' Lajos király(hoz) alatomba küldetett város követe halálának félelme miatt ki valya a királlyal alatomba tett szövetséget. Innen a Tanácsnak el fogatására küldi katonáit, kiknek hívségeket újra magához erőlteti.

Tuardius, Radostus; Nuncius, Senatus; Ephebus.

Tuardius. Kegyetlen Egek! már tágas rést szakasztasz a' telhetetlen király ragadozó népinek, dühösködő fáklyáinak? Igy bátorityátok rám a' kegyetlenkedő Csillagzatokat? Hanyat homlok dőlök téhát a' kinos halálnak? ha néma süketségre veted szertelen ügyömöt nem tekintvén ennek a koczipor* ellenségnek el nyöghetetlen dagályát. Ha meg nem elégszel meg vettetésesemel; miért nem okádod patogo szikráidot ellennem? Szakadgyatok meg veszuviusnak torkai; szorjátok szerte széjjel a' tüzes Lángokat, és el telvén minden helységeket égessétek a' mezővel egyetemben. Mingyár nyissa meg a föld torkát, és nyeljen el testestől fegyverestől. De kivel közlöm a' mérges panaszokat? nem halya a' kegyetlen. Majt utat (nyit) temerdek bátor Lelkemnek ez a' fegyver. Nem oltya ki véremmel telhetetlen szomnyuságát az elennem dörgő pannon, valameddig éleszti ez a' temerdek lelkem testemben az ereket. Nem logattya ebben az Várban ma dagályos fejét, sem öröm trombitáit meg nem fujja; ha el pártoltis, ha ellennem forditotais a' köznép a' Magyar diadalmat segéltő erejét. De esküszöm a' tüzes gőzzel feneklett Pokol folyó vizeinek gázloira, nem egy halállal kergetem azon mélységnek kénköves tűzzel szikrázó habjaira.

accedit Radostus Dux. Rendbe szedtem a' népet, Tuardi F. Uram! Fegyveremhez kötöttem hívségemet, véremmel is meg oltalmazom.

Tuardius. Radoste, azon legyetek, hogy el szakaszhassátok egymástól az Ellenséget.

* gorombácska, parasztocskas (Czuczor-Fogarassy: M. Nyt. Sz.).

Radostus. Rajtam semmi el nem mulik.

Postrokovius. Én hozzá repülök Bebecus fő-Vezérhez, és ha ördöge vagyon a' Pallos ellen, Buzogánnyal töröm egybe fejét.

Radostus. En meg Rémittem magyar nyelven Táborát, mint ha rab szíjra fűztük volna-fő-vezéreket.

Postrokovius. Ennél jobb nemis lehet. Mert értvén a' nép, hogy a' fő-vezéreket immár hanyat fektették, meg szédül magában; tétováz ide s tova; nem tugya merre tartson, sőt Gyakor maga magát vágja, pusztítja.

Radostus. A setétes estveis fog erre segiteni: mert az homályba egybe gombolyítván egymást fogják emésztetni, és mi csak kaczagva szemlélni Hercules fa(j)tait* a' mészárszéken.

Tuardius. Barátim, katonáson biztattok ugyan; és reménlemis szerencsés végét mindennek; demég sem tudom mire magyarázsam: sok fáradságim után el szenderedvén nyoszolyámban ugyancsak a' követ vezérnek pallossa végén látám fejemet.

Radostus. Álom s essős üdő: meg ne ficzamodgyék szived, Tuardi! a' félelem fele erőtlenség még a' Tygris népnek is: a' vidám bátorság pedig fél győzelem még a' törsök csutak** törpékben is a' szálas országok ellen. én Ellenben meg futamítottam a' magyar Tábor.

Postrokovius. Inkább, felséges Uram, az én fejemet láttad a' követ Vezér Pallosa végén.*** Adnák az egek, hogy halálomból tapasztalhatnád hivségem hozzád. De ennek én sem hiszek. A mit ébren forgat; azzal jádezik elme álmában.¹

Ephebus. Tuardi Felséges Uram! egy rabot hoztak; oly rettentő lázadás fogta el minden inait, izeit, hogy még orczájais csupa félelem. A' mint fül hegyel hallottam, a' Ta-

* Illeinel: faitait.

** olyan törpe ember, mint a levágott fa földben maradt tönkje.

*** Illeinel gúnyos megjegyzés ez: koronád alatt.

nácsnak Lajos királlyal való titkos szövetségének egy átalýában e volt eszköze; onnan sietette utyát a' Város felé!

Tuardius. Várj meg hitetlen, meg tapasztalod méltó haragomnak sulyát. hozzák előmbé szaporán. [*duo accedunt.*] Hát te Medusa Viperának fajzattya! Nemzetemnek gyalázattya! Így árulod hazádot, fejedelmedet? Ez a' hivség, szeretet Vezéredhez? Mitsoda Tigristől neveltettél, hogy ily szörnyű gonoszságot mérészsélsz dicsőségem, fejem, életem ellen, háládatlan! Dögleletes pestis! Vigyének el előlem az embertelent a' tömlecznek mélységében, miglen engesztelhetetlen haragom ki csigázza átkozott Lelkét kénos testéből.

Civis Legatus. [o be igen rettegek] F. Uram, Lábaidhoz . . .

Tuardius. Fartoly töllem. nem kell nékem a' hazát áruló hütös; utálom a' hitetlen Gyilkosnak vérét.

Civis Legatus. Én vagyok az háládatlan! de a' vétek [hazigazat mondok bétöröm fejét a' Tanácsnak].

Tuardius. Miért harapod félben?

Civis Legatus. A' vétek, a' melyre vetettem magamot, de annak tanácsából, aki . . . nem . . . tudom . . .

Tuardius. Belé sült a tökéletlen. Vigyének,

Civis Legatus. F. Uram, a' vétek, melyre vetettem magamot, nagy, meg vallom, de a' tanács tanácscsából, sőt poroncsolatyából. (*redeunt.*)

Tuardius. Mit hallok? Hát te rokában telet nemzet, te is szomnyán lesed véretem? miokra nézve? mit vétettem néked? én néktek nem akarnék annyira tetczeni, hogy reátok való nézve égbe kiáltson vétkem? én sem szoptam tigris tejet; sem a vad szilaj erdőkben nem születtem kőszikláktól. Várj hitetlen! telyes mérgemet töltöm rajtad. Radoste, szaporán poroncsol meg nevemmel, hogy mingyárt itt legyen a' Tanácsnak velős, és nagyobb része . . . mind el szedetem fejek gombját.

Radostus. Értem . . . Felséges Uram, serényen véghez viszem.

Postrokovius. Kimild matzorra ezt a' mérget, Tuardi! félős, ne talám a' fel zendült ilyenkor minden roszra vak

hívséggel vetendő nép azon kaszákat, melyekkel a földnek gyümölcsét kellene hanyat fektetni, föld* és urok ellen fennyék és megis tompítsák rajtad.

Tuardius. Igazlom az mit mondasz, Postrokovi. Már ide ballag a' Város biro, a' fegyveres néppel. Majd szépen festem orczámot a' szelidséggel; demégis ki tör homlokom ránczából lobogo haragom. Én szolitom meg előre Fel derült kedvem, hogy láthatlak titeket attyák Attyai!

Senator I. [Szép üdvözet, Isten segélts.] örömmel telik szívünk, kívánt egészségeden imádunk.

Tuardius. Mint folynak a' Város dolgai? nints kétség benne, hogy éppen, okoson, boldogul kórmányozzátok! Nem tudom, mitsoda szomoru fergeteg rengeti elmémet! nem de valamely temérdek vétke vádolya a' fejedelmet a' Város előtt?

Praetor. Mü láttatunk inkább előtted, félelmes Vezér, bizonyitya halálos setétben vasat pengető vitézünk, a' kit halálra szántál.

Tuardius. Én az hazának virágzo oszlopit halálra? Nem vagyok oly kegyetlen, hogy a vétketlen(t) ok nélkül azon egy bilincse veressem a' vétkesekkel. Inkább én előbb hogy sem azoknak fejekre járjak, a' kiket velem a' szent hívség egybe kapcsolt.

Senator II. [ha tudnád micsoda kapcsolót veretünk] azon kapotsal kívánunk ennek utánna veled egybe foglaltatva melletted élni halni.

Tuardius. Igiritek tehát: hogy álhatatosan maradtok Tuardius hívsége mellett?

Omnes. Vérünkkel akarjuk petsételni hívségünköt.

Tuardius. A' Magyarinak?

Resp(ondent). Veszszén el a' Vérszopo lator; esküt ellen ségünk.

Tuardius. Ne kimilyétek kegyességemet: akár mit kérendetek, szívesen hajlom kérelmetekre.

Senator. [Oda fog az Esztelen; a' hol füstbe tüntetik minden dolga.]

Tuardius. Igirem énis, hogy ha győzedelmet vehetünk az ellenségen, Országomot, dicsőségemet; kintsemet, mindene-met, sőt ennen magamot veletek közlöm. Most azért vig lábakkal dicsőíssétek Tuardiushoz kötelezett szövetségteket. *(fit saltus.)*

Scena 2-da.

Bendegus az áruló levelet, melyet Tuardiushoz küldött a' Táborból vissza térő paraszt embertől, Tuardiusnak irta volt Bebecus neve alatt. De a' katonák rajta kapván az embert meg üsmerik a' ravaszságot; a' levelet Lajos királyhoz viszik.

Setsius, Giletus, Nicolaus, Centurio cum militibus, Rusticus.

Centurio. Itt még a' fő sem rezeg.

Nicolaus. Itt sincs mitől félnünk, bizvást el jöhet Lajos király.

Centurio. Ki vagy?

Nicolaus. Mi lelt? talám valami roszra tapodtál?

Centurio. Ide, Vezérek?

Setsius. Kitsoda? Nem a' Tuardius kémje?

Giletus. Szerencsétlen, mitsoda fergeteg hozott ide? . . . nem szollasz? ¹

Rusticus. Bocsássatok el; had mennyek kezdett Utamon.

Centurio. Ály meg, Istentelen! mint ha színed nem hozná roka Csavargásodot. Nem Tuardiustól küldettéle ide vizgá-lodni? Mit hordosz abba a' Tarisnyában: ide a Lánctót.

Rusticus. Bizonyságim a' osillagos egek, hogy ami ártal-mast [majd ki mondám], azon ne törjétek fejeteket.

Centurio. Mit?

Nicolaus. Majd próbálom rajta Lajos kyrálynak Magyar aczélyát.

Centurio. Darabant! hánd fel minden portékáját szegről végre, keresd hamiss remek fortélyát belölle.

Rusticus. Hadgy békét, elé adom amit viszek. (*porrigit paginam.*)

Centurio legit. *Tuardius nagy Vezérnek!* Valyon mi dolog ez... *Tuardiusnak!* oh szörnyű gonoszság. Nézdse, Gilete, magadis.

Giletus. Ez a levél a fő-vezérektől eredett. az oroszlánynak; a' pecsét; Bebecus Zapolyával.*

Szetius. Mit Beszélsz kérlek? had lásam én is az(t) a' Levelet?... *Tuardius fő-vezérnek, Orosz ország Felséges Urának.* Kiktől kinék? A fő-vezérektől; akiktől az egész Tábor; az Ellenségnek!

Nicolaus. Zapolya Bebecus ezt mérészelte? O! Ezer halálra méltó gonoszság; de ki adta ezt a levelet? kiknek? s mikor?

Rusticus. Egy katona, nem tudom a' nevét; ne, azt mondá, vidd el *Tuardius*hoz. egy arannyal kötelezés hívségemet, hogy senki a' fejedelmen kívül a' levelet meg ne lássa.

Nicolaus. Jól van már, tugya meg Magyar Lajos királyunk, kiket táplált tudatlan kebelében; pártot ütöttek ellenne, akik eddig oldalát őrizték; kebeles hohéri lettek. Mennyünk: majd beadom a' királynak. Tudmeg Zapolya, hogy adod az árát remek hamisságodnak azon csifra fortélyal, melyel a' király veszedelmére tóllazkodtál, ennen magadnak szeged nyakodot. (*Discedunt. Manent.*)

Szetius. Ezt helyesen ki főzted, Gilete! Csak a' többitis azon furcsa fortélyal ki találhassuk, mind azon által füstbe mégyen minden friss találmányok, ha véghez nem vihetem, amitől moston gőzölög fejem.

Giletus. Lelkem Barátom, szájam izén folynak mindenek. Nem pépeskedik sokáig tudom a' királyi kegyelmekben Bebecus Zapolya; ugyan vigyázz, Szetsi! nyomát ne vegyék valahogy a' Palotás hamisságnak.

* A latin eredetiben: *Leo indicat isthic Bebecum, Zapolyam hoc signum probat.*

Scena 3-tia.

A' miket hallot Lajos király Bebecus és Zapolya ellen, elméjében forgatván; érkezik a' levél a' Táborról, a' király Gyanyuban erősítettetik.

Ludovicus, Nicolaus, Ephebus.

Lajos. Hallom, ugyan hallom; de mégis törődöm kétes elmével. Untig terhelik füleimet fő vezéreimről a' Csengő pengő hírek; de én, ki mindenkor tapasztaltam Bebecus Zapolya egybe szedet jó erkölcsököt, nem hihetem egyátalján, hogy meg szédültek légyen e' meredek dicsőségnek te-tején; azért igen félek, hogy ne sércsem igazságokat, ha párt ütöknek mondom. Oly szoross Barátságba szövetkeztem vélek; nem mérnének így tréfálni véllem. Nem ingo nádszál az én szivem, hogy minden eféle zendülésre meg szédüljön. a' Reggeli gyano csak futo portázo szél, el oszlik azonnal, mert csak az irigyek gyümölcse. De mit mondok? Nem mind arany az, a' mi fémlik. Néha az ásito reménység, avagy a' szemes félelem némelynek hamiss színnel festi orcáját. hát ha párt ütök? nagy dolgokban nem szoktak eredetek nélkül szárnyokra bocsáttatni az e' féle hírek.

Ephebus. Felséges király! egy valaki a' vitézek közül nem tudom mit forgat elméjében, bé kívánczik egy két szora.

Nicolaus. F. király! akiket oly erőssen kedvelsz fő-vezérek, Iszonyu! o! ki mondhatatlan, szégyenlem ki mondani, ellenned, ellenünk, hazánk ellen mit forgatnak.

Lajos. Barátim! Szíves Társaim! párt ütök; mivel bizonyítod ezt a' nagy vétket?

Nicolaus. Ezzel felséges király

legit Rex: *Tuardiusnak, a' nagy Vezérnek?* Mindenható Istenek! a' Pecsét Bebecusé; az Irás Zapolya Jánosnak írása. Hitetlen kegyetlen Istentelen Vezérek! Mitsoda iszonyodás Mitsoda kegyetlenség! Mitsoda fertelmes hitszegés; tettetni barátságokat; szüntelen oldalam mellet édesgedni, és azomba

vesztemre igyekezni minden perczentés órában. Megis környékezet volna egy átalýában udvari csalfasága Vezéreimnek; ha csak az rám vigyázo Magyarok Istene kegyes szorgalma szét nem szorta volna minden mesterségeket. Zapolya Bebece! Imé Vezéreimnek kietlen két szépsége! Tekentetek mosolgo mint a' simma márván, de szívek telédén tele fulánkal. Mézzel eresztett szép szavai igyekeznek szívembe bé férkezni; de ezek mind azon ál orczás furcs(as)ágok ő nékik. oh! Be szerencsétlen a' koronás fejeknek sorsa; a' Csapango erdők közepében egy koldus, kinek alig vagyon egy fott a' hátán; kinek erőtlen kalibája sem a' meleget, sem a' hideget, sem az ordito szeleket; sem az omlo essőköt elégségesen el nem szoríttya magától, hogy rajta bé ne törjenek; éjszaki' álmaival csendesesen jádzik; nappali fáradságival békeséggel törődik; tugya ki(től) gyűlöltetik; kinek tetezik, ismeri; kinek kinek hozzája valo szívét színiből világoson láttya. Egyedül bokroson* sétálya fel s alá széltiben a mezőköt, erdőket minden bátorsággal, minden veszedelem nélkül. Mú pedig szégyén koronás herczegek mindenkor rettegve pompás félelemmel ülünk a' királyi székbén; uri szerencsétlenséggel vesződünk. De ki félhetet volna számtalan dolgokban meg mutatott hiteles vezéreimtől, hogy rettenetes nagy vétékre adgyák magokat? Poroncsold meg minden felé a' strásáknak, hogy elálván minden ki menő ösvenyeket, szemesen vigyázzanak, ne talám eléb ályanak, minek előtte kikeresem még jobban a' dolognak végét és kezdetét.

Scena 4-ta.

Bendegus ismég más ravasz levelet koholván mást parasztnak kosarába lopja; melyet a' katonák meg találván a' királyhoz viszik.

Bendegus, Milites, Rusticus.

Bendegus. Szemlátomást jelentik az Istenek, hogy tetezik nékikis iparkodásunk. Ismég más paraszt ballog elő... éppen

* Talán bátran h. tollhiba.

alkalmas furcsa találmányunknak végbe vitelére... Ennek éppen jó lészen kosarába rejteni az hazug levelet. De serényen, nehogy ki lássék belőlle horga palotás hamisságomnak, már érkezik...

Rusticus. Jó napot keednek, katona Uram!

Bendegus. Hozott a' szerencse, Barátom! hova? s honnan?

Rusticus. Csak innen nem messze a' faluból; egy néhány gyümölcsöt * a táborra, ha tetszenék, el adnám pénzért.

Bendegus. Lehet látni? magam is vennék vagy egy párt.

Rusticus. Lehet látni, nézze keed.

Bendegus. Szép Gyümölcs valójában; a' király asztalára is be férne; hogy egygyet?

Rusticus. Egy pénzen kettőt.

Bendegus. Ne! ki esék egy; vedd fel... ne az ára... Légy jó egésséggel.

Rusticus. Szolgája maradok katona uramnak!... legény bizony nagyra becsüllé az almát ez a' katona! ha a' király asztalárais bé férne. hane fennebb emelem az árrát, két annyit kérek egygyét, csak meg adgyák. bezen Lészen nyereségem az almából! Ihol közelget egy csoport katona. Majd meg látom, mit igrnek; de alább semmi képpen nem adom.

Nicolaus. Honnan jöttél ide te kobarlo paraszt! mit csavargasz itten egyedül.

Rusticus. Hallae keed! az én nevem volna te kobarlo paraszt, hanem én itt egyedül jámbor ember vagyok.

Nicolaus. S meg ugy! ennye koczipor vén embere! S hát mű nem volnánk jámbor emberek? Mit hordosz a' kosárodban?

Rusticus. Egy néhány gyümölcsöt, indultam innen nem messze a' szomszéd faluból a' Táborra, ha el adhatnám.

Nicolaus. Hogy egyet?

Rusticus. Csak meg ér egy pénzt egy egy, Szép alma; nézze keed!

Miles 2. Igen nagyra böcsüllöd az almátot apa!

* t. i. hoztam.

Rusticus. Apád a' Bika, de ebből alább nem eszel ma.

Miles 3. Mitsodát. Mit mond? nem eszük alább benne?

Nicolaus. Ragadozzátok el tőlle; hiszen nagyon van ő keeme az almájával...

Rusticus. Ezen protestálok; most mingyárt menyek a fő-vezérekhez.

Miles 2. Kötözve vitetel a' fő-vezérekhez s úgy veszed barátságodnak jutalmát vak paraszt.

Miles 3. (*Elevat paginam e terra.*) Mitsoda Levél ez?

Rusticus. Hadgyátok békét... mennyünk a' fő-vezérekhez.

Nicolaus. Lássam azt a' levelet... Istentelen, a' faluból jöttél a' Táborra. Nem jött jelent ez a' levél, méltó félni az ilyenkor bengező kémektől.

Rusticus. Semmi gondom nékem az levéllel; adgyátok vissza az almámat.

Nicolaus. Hitetlen vizsgálodo Tuardius kémje, honnan vetted ezt a levelet; hogyan merészel(sz) ily nagy gonosszágot.

Rusticus. Meg mondám, hogy semmi gondom a' levéllel. vidd oda, a' hová tetezik; csak hogy: add vissza az almámat.

Miles 1. Vessük lánczra, úgy vigyük a' király elejibe, had alogya ki álmát előtte.

Rusticus. Hallae keetek! én keeteknek semmit sem vétetem, ezen protestálok, a' fő-vezérek eleibe apellalok.

Nicolaus. Nem elégé vádole téged ez a' levél? Nem a' Tuardius keze írásae; te pártütő!

Rusticus. Én nem Bánom, ha a' luciper írásais, Csak ad vissza az almámat; a' levelet vid oda, a' hova tetezik.

Nicolaus. Nem te hoztade Tuardiustól, ravasz roka! nem te jöttéle ide az faluból Ály elé, hitván denevér... majt jutalmát veszed remek hamisságodnak... loduly a' király eleibe.

Rusticus. Egek tekéncsétek ártatlanságomat. (*abducit(ur)*).

Scena 5-ta.

Postrokovius Tuardiusnak kedvesebb Vezérét Radostust meg ölvén, Lajoshoz fut a' Tuardius levelével, melyel segítséget kér a' Lythuanusoktól.

Postrokovius et Radostus.

Postrokovius. Oda van! ah oda van; szomorú homályba borítottatott minden erősségünk; minden szépségünk! Voltunk, oh meg vesztegettetett erkölcsnek keserves emlékezete! voltunk az országnak disze; és a' köz jonak fen tartó oszlopai; Intésinktől függ vala mint haza atyáitól az egész ország, sőt nem csak haza édes Attyaitól, hanem fenforgó dicsőségét szerencsésen őriző oltalmazó házi Isteneitől, midőn a' kegyes irgalom az egyenes igassággal minden törvénytelenégeken győzedelmeskedne vala. Már oh méltó fájdalom! Nemzetsegek gyalázattya! uralkodoknak csupa festet ál arczája.

Radostus. [Mitsoda idéetlen panaszszaal tölti Postrokovius a' levegő eget? Majd fel vadászom szegéről végre buss szívének belső csinnyát.]

Postrokovius. Méltán tapasztalyuk a' boszú álló égnek kegyetlenségét, a' vétkek el terjedtek az országban; Meg holt minden Joság; egyedül a' temerdek gonoszság uralkodik az egész birodalomban.

Radostus. [Temerdek gonoszság uralkodik Tuardius hátarában arany pálczája s kormányja alatt? nem szívelhetem.]

Postrokovius. Külső tartományra kárhoztatott, számkivetetett a' szemérem; semmi nem egyéb; csak a' fellett zabólatlan élet diszes erkölcs. Valami szája izin tetezik, szabadnak véli Tuardius. Hasonló vétkes bilincsbe tartatnak a' Vezérekis.

Radostus. [Hát így gyalázod a' Vezéreket is? Vakmerő! hitván Vezér; ravasz lélek!]

Postrokovius. Kiváslottunk már; nem élünk hadi erkölccsel tündöklő Vezéreknek számába. Csak hogy aszszonyi terméssettel birunk. Még is ha nyelvünk járásával egyeznék bátorságunk, az egekkelis ujjat vonnánk.

Radostus. [Nem tűrhetem mardoso fulánkjait az esze veszetnek.] Te élnetetlen természetnek gyalázattya s nem illünk mű már hadi erkölcsű Vezéreknek számába? Kiket úgy meg Dicsőítettek annyszor le győzöt népek? Te nyomorult féreg! már aszszonyi természettel biroknak mered mondani? ály elé Embertelen! majd meg mutatom én néked Tuardius Vitézinek hadi erkölcsét.

Postrokovius. [Egy átalýában meg akar vagdalkozni.] Csak rajta; nem bánom.

Radostus. Meg mernéle te jövevény szunyog birkozni Radostussal! ezen tul meg tapasztalod boszu álló fegyverem életől haragomnak méltó súlyát.

Postrokovius. Meg semis fogtad, máris melyeszted, Istentelen Gyilkos. Vedd elé már egyszer azt a' fényen hanyott* hatalmadot; de tud meg, hogy magaddal viszed a' más világra.

Radostus. (*Extrahit...*) Oda vagy! Pokolnak áldozattya!

Postrokovius. Tehát amint kerested, úgy vedd hasznát;... Patkoly Pokolba.

Radostus. Jaj! Jaj! Istentelen! (*Jacet.*)

Postrokovius. Kelle több, Világ kevéslye!

Radostus. Hagy Békét....

Postrokovius. Ki pöketem hamiss lelkét. (*Trans figit....*)

Már te Postrokov! mit remélhecz magadról? a' Tyrannus kedves Vezire kezéd, fegyvered miat vérével itatya a' földet. Mi történik ha nyomát vészi Tuardius a' Gyilkosságnak. Ah! ha ezer életed volnais, el kellene veszned!... Jolvan: tudom mit cselekszem; amit rég ennek előtte kellett volna. Ide légy, Tuardi, kegyetlen! Ide légy, édes Anyám, Orosz ország; Ide legyenek sok izzadásimmal gyűjtött sok érdemeim. El szököm; El menyek Lajos Magyar királyhoz; kegyelmet kérek felséges lábainál; a' mely szörnyű veszedelmet erejéhez képest várhat tölle ez a' Város megelőzőm. Ezt a' levelet a' Lithuanusokhoz küldi a' fejedelem segítségért; be nyujtom a' király-

* Talán tollhiba fennen hanyott, vagyis hánytorgatott helyett.

nak; Meg fejtem mivoltát az egész Táborának mitsoda rendben vagyon. De azomban magam munkámot sem kimillem, hogy meg verhessük; csak hogy ki mentsem magamot veregező* körmeiből. esskütt pártoson.

Scena 6-ta.

Meg viszik a' királynak, hogy (az) ellenség ki indult ellenne a' Várasból; a' kik ellen el hagyván Bebecust és Zapolyát rendeli Szetius. Vádolván azoknak hitetlenségeket, a' Pártos levelet meg mutattya; fogságban küldi.

Lajos, Szetius, Bebecus, Zapolya, Giletus, Ephebus.

Ephebus. Győzhetetlen király, tizenkét zászlót lobogtat Tuardius Táborun(k) felé sereglő népe.

Lajos. Már indulnak a' lyukokból az egerek a' fene vadak ellen... Szetsi; intézz ellennébe tiz zászló alatt való népet, verd vissza, hamar; siess!

Szetius. Én elmények, hogy az ellenséghez lássak, amint Poroncsoltad. [Már eztis ki találtam; de bezzeg kudarczot vallanék, ha meg bűzlelné gőzzét Lajos király.] (*abit.*)

Bebecus. Mi dolog ez, kedves Barátom, hát másra bizza kezünkől a Tábort Lajos király.

Zapolya. Nem tudom, mire véllyem.

Lajos. Bebece! [már is dobog szive a' lelki isméret miatt] Zapolya kedves Vezéreim! háloban akarnak engemet keríteni!

Zapolya. [Oh keserves emlékezett]. Ki, felséges király! meg keverem fegyveremet fertelmes lelkében.

Lajos. Ugyan hihetőe! hogy Lajost Gyűlölik a Vezérek.

Zapolya. [Szent Isten! alig állok talpamon félelmemben.] Uram kegyelmedre bízom magamot talám éngem.

Lajos. Tü, akik tudgyátok minden gondolatimot; kik

* vérengző.

elől soha el nem zártam szívemnek semmi titkát; kikenél sohanem volt senki kedvesebb nálam; mondgyatok meg, ezt várhattame én?

Bebecus. [Lelkemet repeszti panaszos beszédével a' Tudatlan.]

Lajos. Mongyátok meg nékem mitsoda vétkemmel vakartam fejemre ezt (a) gyűlölséget? *hogy titeket felettébb szerettelek?* Mitsoda vétket büntettek bennem vér szopo gyilkosok? *hogy titeket szerettelek felettébb?* ez ez volt, megvallo, Lajosnak minden vétke, de ezt nem kell vala meg büntetnetek. Mivel érdemeltem, hogy hadi népemet igirjétek az ellenségnek, nem igaz okon inditottame hadat ellenne, aki távol sem illető jusson foglalta el Orosz országot? Mondhatza már, Gilete! hol találkozik csak igaz hív tanácsossa a' királynak.

Bebecus. [Mindenható Istenek! én vagyoké aki itt állok? aki ezeket hallok? Így beszél nekünk Lajos király?]

Lajos. Szent Isten, ezt Várhattame én azoktól, akiket porból polczra, és szegre gyámolítottam? imé fejemre esküsznek; véretem akarják áldozni ellenségemnek. Tegyetek jot már Urak! fejedelmek az ügye fogyottakkal... de akarom, hogy tudom, amint keresték, úgy vegyék hasznát a' hit szegők. Vasat ide szaporán.

Zapolya. Valyon kitsoda az háládatlan, F. Herczeg! (Adfert.¹)

Lajos. Bebece! állasz mint a' Bálvány, el reked szavad oly hertelen... tegyetek le a' fegyvert; öltözzetek belé, amit vertetek Lépes édes mézzel eresztett ajánlástokkal.

Bebecus. Mű pártütők? mű árulók? nincs hírünkkel, F. király!

Lajos. Még földözitek? Olvasd Gilete!... *Értyük Tuardi!* és több Vezérek; *hogy kezetekben akarjátok adatni az egész táborn, téres tágas mezőt nyittunk erre, minek előtte le hanyatlik a' nap az hegyekre, csak jutalmát tuggyuk. Esküszünk erre ég és föld előtt.* *Bebecus Zapolya.*

Bebecus. Esküszöm a feletem dörgő csattogo egekre, f. király, hogy meg sem álmadtam ezt a' levelet.²

Lajos. Nézd az irásodat Istentelen! kié ez a' petsét?

Zapolya. (Aspiciť.) Egek, reszketnek minden tagjaim, hideg veritékkel izzad homlokom. Enyim a' petsét, meg vallom, tulajdon magam gyűrűm bélyege ez, de nem az én irásom, F. király.

Lajos. Kevesset bizonyítál; nem tudode, hogy a tolvaj gonosság idegen ösvenyeken szokot csavargani. Aki más által viszen véghez valamit, maga vádoltatik arról? Tegyétek le a' fegyvert.

Bebecus. Hozzá esküttünk, F. király, hogy hazánknak szentelyük velle vérünket egy cseppig.³

Lajos. Ne ötöly! ne hatoly, meg kell lenni, vessétek kezekre, lábokra a' vas lánczokat; a' felső fokból ültessétek a' tömlecz kelepczéjébe, mig jutalmát veszik alkujoknak... (*Vinciuntur.*⁴)

Bebecus. Álnok szerencse! így bánsz ártatlan fiaiddal. Uram...

Lajos. Nincs kegyelem! semmi tenger ki nem szapul titeket e' fördőből. Majd el küldöm fejeteket közös barátitoknak... Vigyétek.

Bebecus. Győzhetetlen kezedre, utólsó....

Lajos. Meny dolgodra.

Bebecus. Ez légyen utólsó ajándéka eddig tapasztalt hív-ségünknek; csak ezen perczentes órában juttasd eszedbe hajdani szeretetedet.

Lajos. Meny dolgodra, már késő.... Vigyétek.

Zapolya. El menyünk, egyenesen minden reménység nélkül repülünk az halálra; ettől sem irtozunk: egyedül emlékezete ártatlanságunknak; hogy ellenned, és kedves hazánk ellen még nem is álmadhattunk keseriti sorsunkat fogytán életünknek.

Scena 7-ta.

Visza térvén Szetius a' Táborról meg beszéli Giletus amik történtek a' Vezérekkel, az alatt Szetius a' százados előtt teteti magát busulni érrettek.

Szetius, Giletus, Centurio.

Szetius. Vitéz Barátom, már nincs mittől félni; leg otton, hogy szemre vevé hadi népünket ellenne mozdulni az ellenség, rut szaladásra vevé a' dolgot.

Centurio. Az hadi Vezéreknek különös erkölcsök példával bátrítani a' népet az ellenségre. Meg rémitsük a' csoport ellenséget meg vallom, de ezt okozta a' te bölcs elméd; néked tulajdonittuk Szetsi;

Szetius. Hadd maczorra azt a' dicsiretet, Barátom, nem engemet illet. Igaz, hogy ugyan buzgott bennem a' vér az ellenségre; megis szédítettük volna egy átalýában, ha féjtvén bőrét bé nem zárkodott volna a' városba. Majt bé jelentem a' királynak, mennyünk.

Centurio. Várjunk, Barátom, várjunk meg valamit.

Szetius. Ki ez? Gilete, Szivem Barátom! akarom, hogy a' szerencse bennünköt ösze szerzett.

Giletus. Enyim inkább a' szerencse, hogy veled találkozhatom, szivemnek édes fele! . . . No hát mint folynak a' dolgok a' Táboron, kétségkívül a' fő-vezérséget folytatod szerencsésen.

Szetius. Meg sajditván, hogy halhatatlan bátorsága az ellenségnek csak lehetetlenséget vitat, meg czáfolá tehetetlen buzgoságát, csak hamar lábához szegé üdvösségét. De akár hogy s akár mint történt légyen, elég bővség győzedelmi dicsiret származhat vitézségünkre, hogy ugy meg rettentettük a' kevély népet.

Giletus. Szolgálnak az egek néked Meg vallom, Szétsi! de más bal kezekkel mérnek Bebecusra és Zapolyára.

Szetius. Hogy hogy kérlek? mi az?

Giletus. Békoba szorítottattak.

Szetius. De mi okon vádoltattak?

Giletus. Gyanuba estek a' királynál; sótt mindeniknek ki fogott vétkén kezébe kerülven valamely pártos levél, majt hogy el nem ájult Zapolya, midőn kezére adá tulajdon petsétes levelét; Bebecust pedig majt a' gutta érte, el merevült mint a' fél holt; nem tudot tanácsot adni magának hogyan? mikor? ki által került kezében a' királynak a' pártos levél.

Szetius. Szívesen szánakodom keserves sorsokon! vajha segíhetném.

Centurio. Mit, tehát az ország attyait el csapta magától a' király? Vason tartatnak a' foglyokkal a' fő-vezérek? Nem, nem hagyom, esküszöm az egész Isteni seregre, ártatlan Barátimot; mindenből ki fejtem őket. meg mentem halálommalis.

Szetius. [Ne adgyák azt az egek; mert a' köteleket vissza küldik nyakunkba.]

Centurio. Fel nem érhetem, mi birta volna őket ily fertelmes Istentelenségre; Világos az, hogy az ország dolgában fárasztják ezeket egészszzen; fel adni pedig az országot; és dolgában fáradozni nagy egyenetlenség. Nem Mindenkor igaz, ami igaznak látszik. De vigyázz valaki igired Vezérségeket, hogy ki dönthesd tisztí hivatalokból pártos Mocsárba kerített, meg boszulom ezt a' dolgot. gödröt ástál Bebecus és Zapolya barátimnak, de duplán fizeted meg és ugyan azon gödörben cifra fortélyal.

Giletus. A' szerencsétleneknek gyakorta akár minémű cselekedetek vétek; igaz de a' világos jelek, a' pártos levél nap fénnyre hoztak titkos tanácsokat. Jobban meg tuggyuk. Mennyünk, ime nyitva vagyon a' király palotája.

Chorus.

1.

Oh nagyra vágyodás,
 irigy fondorkodás,
 ez-é az út a' fényességre ?
 Betsület vadászás
 és fennebb horgászás,
 dicsőség Tetejére,
 hát így rontod más betsületét
 életét és mindenét
 más romlásával,
 gyalázattyával,
 nagy csalfasággal
 és álnoksággal
 magosságra evezel ? *

2.

Igazság Istene,
 azoknak ellene,
 kik udvari czifra fortélyal
 mások jó hírére
 fényes nevére
 hitetlen tollaszkodnak.
 Ártatlanok segítségére,
 Fegyverkezz mentségére,
 nehad ezeket
 a' vezéreket.
 Az Irgyeket,
 Sőt mirigyeket
 Torkon fogva gátold meg.**

3.

Szerencsetlen Vezér
 hívségedért ez Bér,
 hogy az vason megpróbáltassál.
 Ez az irigy kenyér
 nagyobb örömet nyer,
 kostold hadd próbáltassál.

De fel derül az a' dicső nap
 örömödre még holnap,
 a' vas bilincsen
 arany pereczen
 mint drága kintsen
 és ezen tömlecezen

örökkös név származik.***

Vége.

Actus 3-tus scena 1-ma.

*El szökvén Postrokovius Tuardiustól Lajos királyhoz
 ritetik, akitől kitanulva a' fogot pártos levelet; erőssen fe-
 nyekedik az árulok ellen; Bebecust Zapolyát fel szabadítván
 újra kegyelembe vészi.*

* Fama éneke a latin szövegben.

** Fidelitas énekli.

*** Univ.

Lajos, Szetius, Giletus, Postrokovius, Ephebus.

Lajos. Mely igen helyesen gyanakodám Bebecusról és Zapolyáról, mit nem ástak vétek? ihon amiért poronesolt a' maga hitt Tuardius oly fennyen.¹ Mondhacza immár Szecsi kedvesem; mit tartasz a' királyról? Kereshetteé valaki másnak jóvát, kedvét másnak; mint én kerestem a' hitetlen Vezéreknek? mégis annyira nem mehettem vélek, hogy szerettessem. Miért nem vágám ki mind a kettőt életéből. De meg boszullom meg vetett, meg tapodot kegyelmemet; már vasba vadnak a' dühös lelkek. Mit gondoltok, mivel büntődgyenek?

Szetius. Én meg elégszem Felséged szeretetének jelével, a' melyet tapasztaltam.

Lajos. Én pedig nem; érdemesek az halálra nem de?...

Giletus. Valóban aki urát törvénytelen, urát országát piatzon árulya és mint egy koczkázik vele.

Lajos. Adok, adok példát Magyar országnak; tanulyanak a' több Vezérek is koronás uroknak fejével jádzani.²

Giletus. Ha huzton huzod felséges király a' méltó büntetést, félek, hogy semmi sem lesz belőlle, s nagyobb veszél következhet. Az egész nép utánnok hajolt a' Vezéreknek, fel zendült mellettek meg kötötte magát esküszik átkozodik,³ hogy más vétké miatt sinlődnék a tömlec setétében.

Ephebus. Herczeg! Tuardiustól érkezet ide egy valaki, Felséged eleibe akar bocsáttatni.

Lajos. El hiszem meg akar követni a' fejedelem az illetlen sotalan buta vállasz iránt s ezzel akarja vissza lág(y)i-tani meg sértetett kegyelmemet. Nem bánom bé jöhet, ha meg alázza magát.

Postrokovius. F. Király! országoknak uralkodo Attya! Én pártütő! uram Lábaidhoz meg érdemlem, meg vallom, hogy akár mely halállal felséges lábaidnál ontsam véretem egy cseppig, midőn én háládatlan Tuardius részére győzettetvén felséged hatalmas birodalma ellen rugodoztam. Kezedbe van életem szabadságom, úgy bányál velem amint

tetozik. Ezer halált érdemel valaki kardot kött igaz ura ellen.

Lajos. Kely szerencsétlen és a' mely fegyvert ellennem eddig készítettél, ezután fordics szolgálatomra.

Postrokovius. Isten lészen e' kegyességednek meg fizetője; én meg nem hálálhatom.

Lajos. Vald meg szentül, miképpen folynak Tuardiusnál a' dolgok?

Postrokovius. F. Király, magam jártam minden tanácsinak enekén; minden titkainak kezemre bizta kulcsát; ez a' levél, melyet tulajdon kezével írt Tuardius a' Lithuanusokhoz segeltségért, nap fényre hozz minden titkot (*aspicit.*)

Lajos. Ez a' Tuardius írása? nem hihetem. Szecsi nemde valami Lappang ismég, szerencsétlen ismerede ezt az írást? (*porrigit literas priores.*)

Postrokovius. Nem ismérem, F. király; nem Tuardius(tól) irattatott ez a' levél.

Lajos. Te jártál fenekén Tuardius titkainak, a' mint előbb mondád. Igaze? hogy Bebecus és Zapolya Tuardiussal alatomban?

Postrokovius. Értettek együt, amit érthettek, de nem édelkedő szövetséggel titkon, hanem vitéz modra job kézzel, amint az erőss bajnok szokta jáczodtatni ellenségét. Gyengén említse Tuardiusnál akárki a' Bebecus, és Zapolya neveket, ha kinem akar ceppenni kegyelméből.

Lajos. Meg mernéle ezekre a két ujjoddal? ⁴

Postrokovius. Ha kétszinülnöködni látzom; ha kétes beszédem, F. király! rabod lészek mind addig, a' miglen . . .

Lajos. Távul légyen, igaz Barátom, szavadon kételkednem.

Szetius. [Fel forgatá a' gyáva minden mesterségünköt, egek csak Bendegus fel ne adná a' titkot, ki nagy dolog, amihez kezdettünk volt! itt még a' vizes hamuis langot vethet.]

Accedit Centurio. F. király! ki nyilatkoztattak a' vétkek! Bendegus Bakhus tavában ásztatván minden eszét meg valotta, hogy palástos hamissága csatolta Bebecust Zapolyával.

Postrokovius. [Szecsi, Gilete sajnálom mostoha sorsotokot! egek! ne hadgyátok el ezeket.]

Centurio. Még nem adta ki egészen magát Bendegus, vasba fektetett, míg ki aluszsza magát.

Giletus. [Bár ki ne adgya, mert el veri a' jég fő pántját kíváns(ág)unknak. Jaj nekünk el syledt már minden reményünk.]

Lajos. Szent Isten! menyi szörnyűségek(et) titkoltak el a' királyoktól! menyi öldökléseket, menyi ártalmas tanácsokat, gonoszságokat indított folytat alatomban a' fenn héjázó telhetetlen nagyra vágyodás; az egymás ellen lobogo irigység a' királyok udvarában. Mindgyárt nem jó előre hinni annak, ami igaznak lázlik. Tegyétek szorossabb vasra az Istentelent, őrizzéték, nehogy elébb álván királyi méltó haragomnak el kerüllye sulyát. Visgályátok meg szándékát töréről hegyre. kiktől? mikor? hogyan vette eredetét ez a vétek? A nagy Istenre és ahoz fogható ennen életemre esküszöm, valaki ez ártalmas szurokkal ferteztette kezeit, először lo farkra köttetvén hurczoltatom az akasztó fának töveig, ott el üttetem a' minden álnoksággal telyes fejét; az után négy szegletére aggatatom az országnak. Szaporán a' Vezérekért; oldgyátok le a' vas pántokat lábaikrol [oh mely igen bánom, de mit tehettek rolla]. Szaparán ide jőjjenek azon fegyverben és tisztségben.

Szetius. [Én azomban mely veszedelmes szaladásra, mely göröncsös utra veszem ügyömt.]

Scena 2-da.

Szecsus Giletus észre révén, hogy nyomát vették a' törvetésnek, által futnak Tuardius táborára oltalomra.

Szetius, Giletus, Ephebus Ludovici.

Ephebus. Hova hova oly gyorsan Szecsi!

Szetius. Futok, barátom

Giletus. Szent Isten . . . gáncsot ne vessetek Lábaimnak.

Ephebus. De mégis hova siettek?

Szetius. Menyünk majd tudod szég(y)enünkkel,
 fuss, a' meddig futhacz, Gilete, tarsd meg életedet s az
 enyímetis (*abeunt.*)

Ephebus. Majd meg tudod szég(y)enünkkel? Mitsoda mese ez? miért titkollyák előttem? halován színek; szikrázó szemek, hebegő nyelvek valyon mit jelentnek? valami nagy szélvész érte egy átalyában. Ha pedig részesek a' pártos levélnek koholásában, miért szaladnak haszontalan? azért hogy meg tarcsák életeket a' haláltól, és híreket neveket a' gyaláztattól? oda vadnak, ki nyilatkozatya őket ez a' félelmes szaladás, nap fényre kel ez után minden tanácsok, ki meszsze ér a' királynak boszu álló karja. A' Tuardius tábora felé vették uttyokot amint veszem észre. Majd bé jelentem a' királynak.

Scena 3-tia.

Kerestetvén Lajos király Szecsiust és Giletust, meg halya, hogy el szöktek Tuardiushoz. Zapolyát Bebecust arany lánczal meg ajándékozván kezekre bizza ismég a tábort, és az ellenségre küldi.

Lajos, Bebecus, Zapolya, Centurio, Ephebus.

Lajos. Én Szecsiusról el nem hihetem s Giletusról ezt az iszonyu vétket, tudni illik: hogy vétekkal kerestek legyen modgyát, hogy bővebb kegyelmemet kostolhassák. Én tapasztaltam nem csak hívségeket, hanem gyenge szereteteteketis a' vezérekhez. Ez a' színes változás a' holdat, és tornyokon jádzo vitorlákot illeti, nem emberséges embereket.

Centurio. F. k., a' te kegyelmed segelthet rajtok egyedül.

Lajos. Kegyelmem? tehát csak igazán tőllök indittatott a' czimbora Levél?

Centurio. Minden véték tulajdonittya magát.

Lajos. Hogy s mi képpen?

Centurio. Egészszzen ki adta magát Bendegus, ki vallot

mindent; hogy azon levél, mely a' fővezéreket gyanoba ejtette ő tollök adatott néki. Szemből szembe vádolya meg hitetlenségét; és hogy ők ejtették meg; ők vitték a' jégre.

Ephebus. F. király, szomoru hír!

Lajos. Mond ki, mi az?

Ephebus. Nem tudom, mitsoda szélvész érte Szecsiust Giletussal el futottak a' Táborról.

Lajos. Merre mentek?

Ephebus. Az ellenség Táborára vezető ösvenyekre tartván egy átalýában Tuardiushoz siettették félelmes uttyokat.

Lajos. Tuardiushoz? Kelepczémbe kerülnek a' hitetlenek még ma; igirem, meg bántodott Fő vezéreimnek fegyverével.

Centurio. A mek boszonkodot vadakis inkább boszonkodnak, ha lerázzák magokról a' vas lánczot.

Lajos. Mely igen helyesen gyanakodám az Istentelenekről; mit nem ástak véstek, hogy ki szoríthatná vezéri tisztekből hív szolgálímot.

Centurio. Soha sincs a' hamisnak jó vége fogyta, az igaz embernek pártját fogják még az Istenekis.

Lajos. De bezzeg gőzölög fejem, mint engesztelyem vissza magamhoz a' meg sértetet boszonkodo sziveket... már bé lépnek... mitsoda izetlenség borította tekinteteket! tartok tölle, hogy meg nem kérelhetem; magadis támogasd beszédemet, amenyiben lehet. — (*intrans.*) Tugyátoke Bebece! Zapolya! mitsoda hangja vagyon híreteknek?

Bebecus. Untig terhelték véle két fülínket csengő pengő lánczaink; nem tehetünk rolla; az irigy nyelvnek nincsen ronkanczája; * a' fejért feketére, és ezt meg másra festi a' zabolátlan.

Lajos. Igazán mondod, a' tündért is meg haladgya, a' hír minél meszszebb terül, annál többet füllent, és az hamisat edgyüt hinti az igazzal. Fel derülthet már kedvetek;

* Tollhiba lehet kaponcája helyett, a mely már előbb is előfordult; avagy az Illeinél levő *rakontzája* íráshibával való másolata.

azon lánczok mind azon arany Perekcek előtttem.¹ Nem tudom néktek fáje inkább ártatlanoknak az rátok festet véteknek szenvedése vagy nékem tudatlannak büntetése. De meg mutatom, mely nagy dicsőség legyen ember termése. Utánnatok valo minden maradványotokis érezni fogják kedvezésemet; midőn vezéri tisztességeket királyi fényesség fogja ékesíteni.

Zapolya. Érdemetlenekre hínted, felséges Uram! tetézet kegyelmedet. Mű meg elégszünk felséged szeretetének jelével, a' melyet tapasztaltunk.²

Lajos. Vegyed Bebecé, Zapolya, ez arany lánczot. (*porrigit...*) Zapolya!.... ezekkel adatik vissza becsületek. Mit mondok? bővséges becsület maga magának az ártatlan élet,³ veszem észre már, hogy erővel ki akartak vetni hozzátk mutatott kedvemből.

Bebecus. F. Uram, Gyámolom, nem illik ez arany láncz nyakam melyemre,³ több érdemet kívánok még erre győjteni.

Centurio. Győzhetetlen király! mulnak a' játékra szabot orák, el hadnok a' mulatságot; ellenzi ezen jeles napnak tiszteleti; az ellenség lobogtattya viadalmunkot köszöntő zászlóit; ideje már, hogy kardot rántsunk.

Lajos. Tekéncsétek meg a' népet gondos szemmel; és meg bocsássatok, hogy hertelenkedtem.

Zapolya. Minden szabad felségednek az illyenekben; magamis ahoz nyulnék, ha király volnék; ki sokszor csak merő szem fényvesztés az udvarnoknak dolga, és csupa* szolgálat.⁴

Centurio. Már hanyat(lik) a' nap le az hegyekre; mennyünk verjük meg az ellenséget.

Bebecus. Mennyünk, de azomban a' Szecsius fejét elne felejtsük. Zapolya meg perzeltek vólt hívségünköt, de meg felelünk esküvésünknek.

* Illeínél: «csupa hazug szolgálat». Nyilvánvaló, hogy a «hazug» szócéska tévedésből maradt ki.

Scena 4-ta.

Tuardius Postrokoviust kerestetvén dühüsködik ; azonban az ellenség rá ütközvén kardra ragad.

Tuardius, Praetor, Szecsius, Giletus, Civis, Ephebus.

Tuardius. Tehát sohult nem találtatik Postrokovius.

Praetor. Mindenüt meg kerestük, meg a föld alatt rejtett szurdok hideg Barlangokban, de sohult meg nem tanáltuk.

Tuardius. Vár(j) hitetlen vérszopo Gyilkos! meg ölted kedvesebb Vezéremet; de dupláson meg fizetz erre.... Még nem érkezik a' Lithuanyoktól a' segítség.... egy átalyában el Rejtette a' levelet a' hiti szegett.... miért bizám kezére titkaimnak minden kultsait!

Civis. Ne sokat törödjyünk vele, Tuardi! oldalunkon fegyverünk. Mikor az Magyar testek halmaim ágyat vetek magamnak, ha csillagba rejtette magátis feltanálom.

Tuardius. Ez a' háladás szolgálatomért, Postrokovi, ez a' le kötöt hivség? ellennem, rám szegezted mérges körmödöt vérengező fene! e(z) a' temerdek alacsonságod nem nyithat más utat dicsőségemre; hanem hogy méltan fel bozdult haragomnak rettentő példáját állassam rajtad; oly boszumot töltöm rajtad ma, hogy boszu állásomnak álmélkodo emlékezete nemről nemre szályon. Esküszöm a Jupiter megnyitó zápor köveinek kegyetlenségére, mihelt kelepczémbé kerithetlek leg otton, kénzó tömlécznek mélységes gyomrában szorítatván, az után gondos eszmélésre vészem rui szörnyűséggel kellyen átkozott lelkét testöböl ki csigáznom. Ugyan Szecsi beszéld el, mint vannak a' dolgok Lajos királynál, hogy fekszik a' tábor?

Szetius. Jól részedre, F. Uram! itzeg bitzeg az egész tábor. Már is fő vezéreit tömléczben adta.

Tuardius. Tetzik a' czivodás a' király és vezérek között. Nem ott szerencse fészke, ahol el pártolt az akarat egy más-tól. De miért bánt így vélek.

Szetius. Elhitette magával, hogy fel adták néked a' Tábornak és mű egy hamis levéllel meg erősítettük vétkeidben.

Tuardius. Bár fojtaná meg mind a' kettőt menél hamarább.

Centurio. F. Uram, mindenek el rendeltettek siessünk az ütközzettel.

Tuardius. Szecsi tű ketten a' bal derekát tarcsátok a' népnek, midőn meg fogunk verekedni. Tűzzel vassal azon legyetek, hogy a' fő kapitányokat el csiphessétek. Tű pedig ország attyái most mutassátok meg Tuardiushoz és hazátokhoz hűségteket.

Praetor. [Ugyan ez a hazán(k) szeretete duvasztot ellened mérget bennünk.] Uram le kötöttük hívségünköt, vétek volna rovássábol csak ennyit is ki rándulnunk.

Tuardius. Én is Emberségemre fogadom; három eszten-deig el engedem a' Városnak az egész adót; Tű vattok kezete uralkodásomnak.

Civis. [Végeis leszünk nem sokára.] F. Uram, alig várom, hogy kardot ráncsunk.

Ephebus. Hatalmas Győzhetetlen!

Tuardius. Mi dolog? Az Istenért. Ah ah!

Giletus. Nem derék hír ez a' pihegő sietéss, Tuardi.

Szetius. Szaporán; ne késsünk.

Tuardius. Oldalodon uti fegyvered társod; mit pihelsz? talám magyart láttál, aki úgy el nyomta melyed járását?

Ephebus. Láttam: az hegyekről ereszkedik inunkba csorda sokasággal mint a' sereg raj nép. Csataz szerte széjjel; és a' csillagos egeket szintén úgy hasogattya bödítő torkával. *(Tympanum.)*

Tuardius. Mit Jelent? kétt felől ordított a trombita.

Ephebus. Győzhetetlen Vezér, itt a Magyar. *(Tympanum.)*

Tuardius. Kardra, Lora katonák! Mennyünk.

Praetor. Előttünk viselyük hívségünköt, hazánk szabadságát.

Szetius. Rajta! kiki felelyen meg magáért, a' többi engemet illet.

Praetor. Már el igazítottam. *(Fit clamor inter cortinas.)*

Scena 5-ta.

Capiuntur Tuardius, Szecsius et Giletus.

Praetor. Markomba életed Istentelen, ha meg mozdulsz.

Tuardius. Ah. Ah!

Bebecus. Mit ahágacz,* kössétek lánczra.

Konkoli. Ide a' kardodot. Tanuld meg tudatlan Szelevérdi, hogy a' magyartól minden ki telik. Ne hánnyad vessed diadalmas Bajnokaidot, kik a világ biráját Romátis meg szepentették.

Civis unus. Hova oly sebessen nyargalva Szetsi.¹

Zapolya. Ide a' vas lánczot... kezün(k)be vagy Istentelen Denevér.

Szetius. Barátim, az egekre kérlek ereszetek el ártatlanokat, oh szerencsétlen Jo Barátom engedgy meg.

Zapolya. Nem nem akarlak hallani; öltözzetek a' békóban, önnön magatoknak tulajdonítsátok. Nem ártatlanok azok, akik igaz urok ellen és vezérei ellen.**

Tuardius. Ah Rohannyatok rám, bizvást reám, sötétes barlangitokból kegyetlen furiak, szaggassátok, rombollyátok bizvást minden tagomot, izemet; enyhítse véremmel szomnyuságát ez a' kegyetlen vér szopo Lator.

Konkoli. Ezen mardoso átkaid nem hatnak be szívembe Tuardi, ideje már, meg kell halnod; a' mint délben meg ígírem kardom végére fogom fejedet*** az agya furtán.

Tuardius. Jaj! Istentelen fene hohér; hát te álnok város!

Szetius. [Ah Gilete, oda vagyok.]

Giletus. [Szecsi mire jutánk.]

Bebecus. Mint tetezik a' Magyar aczél, Tuardi?

* Illeinel: *ahogacz*. Itt a szöveg íráshibát mutat.

** t. i. törnek. Az ilyenforma állítmány Illeinel is nagyon sokszor marad el.

*** t. i. feltüzni az agyot átfurva.

Tuardius. Ne boszongass pogány! ne csufoly, mert meg ejtettél.

Bebecus. Még pogánynak merel mondani, midőn hatalmamba vagy Istentelen! ragadgyátok a' király elejébe.

Praetor. Ideje már tökéletlen! hogy jutalmát vegyed erőszakos uralkodásodnak; hogy meg járjad a tánczot a hohérok előtt.

Tuardius. Vigy el már innen irgalmatlan egyszer, ne epezd szívemet; bár négy felé vágattalak volna az egész tanácsal; vagy ihon a' fejem, vágd ki tövöstől Isten ostroma!

Praetor. Nem vagy méltó, hogy kezeim illessenek, az hohér dolga.

Bebecus. Vigyétek F. királyunk elejébe.

Scena ultima.

Tuardius, Szecsius, Giletus ducuntur regi; Bebecus Zapolya constituuntur Gubernatores totius Russiae.

Praetor. Imé az izetlen Párt ütő, Felséges király! pártos vezériddel, F. király.

Tuardius. Imé a' telhetetlen vér szopo!

Lajos. Nem enyésztnék füstbe menyűtő köveim, amint balgatag eszed képzette talám; imádd már ezt a kezet; mely azon menköveknek tűzes sulyait fejedre sűti. Mind eddig kegyességemnek, ma boszu állásomnak bélyegét szem(l)élye rajtad minden; el tekéllettem már éppenséggel veszteted. Vakarj töllem fene ocsmány régen meg érdemlett halálra és a pokolnak mélységében tanuld meg miképpen kelyen imádnod a' Magyar koronát.

Tuardius. Engesztelhetetlen fene! tölcöd tetézve telhetetlen boszudot rajtam. De halhacza fejedelmi szabad nyelvem vég szozattyát; meg álya szívem tetézett dühösségedet; Lelkemet erőszakoson ki sajtólni testemből el szánt akarated; nem ellenzem; ne a' melyem, meritsd belé szinte marok-

lattyáig kardodot, Orosz ország fejedelméhez illendő hohér! De tud meg, hogy meg fordul még ez a' koronás fejeket szédítő bal Szerencse; elébb vagy utóbb minden okvetetlen tetézet boszuját fogod érezni kegyetlen dühösségednek.

Lajos. Ezeket a' Lánczon talám nem vagyok urad még mostis? vigyétek. Te Konkoli, járj híven vég poroncsolatomban és mikor porontsolni fogom azon nyersen véresen hozd ide dühös fejét.

Tuadius. Nyil(j) meg egyszer Pokolnak tüzzel szikrázó torka! nyely el elevenen előlle!

Konkoli. Jere, ne átkozogyal kövesd a' Vitézeket, a' merre visznek; Lássa kardom végén fejedet a' Magyar sereg!

Szetius. [Egek mit látok! oh még az halálnális iszonyatosbb tekintet.]

Giletus. [Főd el töllem a' boszonkodo királynak rettenetes tekintetét, elnem Birhatom.]

Lajos. Hát tü jo magok! álnokságnak feneklett undokságai! és a' mi nagyobb, ország, Isten, és hozzám hitetlen kegyetlen mérészek! ez a' háladás ennyi sok kegyelmemért? eze a' magyar koronához esküvéssel állot hitetek.

Bebecus. Tudni illik: nem vala elég az ország szerencsét kietlen veszedelemre sietetni, ha a' király és a' fővezérek közt tűrhetetlen zuzavart nem gerjesztettek volna.

Lajos. Merezd Szecsi, haládatlan, mostis fen héjázó homlokadot; és akinek égtelen bántódását nem általlottad, ályad már méltóságát. Nem ez vagy annak országnak urát, hanem tennen királyodot, tennen Uradot, tennen üdvöztöt eszméld bennem; Vajha korábban jutatta volna buta eszetekben amaz uri méltóság, melyre emeltelek; ama szentes esküvés, melyel hűségemre köteleztétek magatokat; de kietlen feledékenségtok tengerébe silyeztete mind ezeket szeretlen haládatlanságtok. Mi bizadalom? mi erő bírt rá, hogy fejemre, hogy tennen vezérim vesztére szövethéznétek. Mi se fegyvered, se hatalmad, se jószágod fel nem érhetne nagyságomat; ezzel égtelen gonoszságodot akartad egy sorba helyeztetni.

Szetius. Ah nem szolgálhatok, keserves fájdalom, a' szemérem ugy el fogta szívemnek minden izeit.

Bebecus. Késő már! akkor kellett volna ehez nyulnod, Vezér barátom, mikor megis gondoltad. haszontalan törőd már ezzel eszedet, midőn hátadon a' méltó boszuállásnak sulya.

Zapolya. Ugyan Szecsi! nem iszonyodtatok csak megis gondolni ez(t) az iszonyatos nagy vétet? [Látom miként el borította ocsmányságával a' vétek? a' félelem; a' bánat, a' szemérem ül egész orcájokon.]

Bebecus. [Mégis csak meg esik szívem rajtok.]

Giletus. Rut oh! igen rettenetes nagy, melyet ellenned F. király, megis álmadtunk, meg valyuk. De te haragodban is irgalmas, kegyelmes.

Lajos. Mitsodát? Tű engemet; tű vezéreimet, gyilkos árulok? be átkozott név? kiknek akartátok vérét itatni a' hohér pallossával? Szépen köszönitek meg, hogy emberé tettelek; tudni illik hogy hohért teremtenék belölletek, valamint hogy szeretetemnek oly világos oly sok jelei után ily fertelmes gondolatot főzhettetek; ugy szinte én is ki vethetlek szívemből.

Szetius. Ah inkább szakat volna meg a' föld alattam és eleven nyelt volna el a' pokol torka, mint hogy véghez vihettem volna.

Giletus. Uram, kegyelmedet?

Lajos. Kegyelmemet? dühös lélek! átkozlak! gyűlöllek mint a bűnomet, te világ Csufja! te Istentelen Lator! te kegyetlen hohér végére akartál járni a' király örömének; vesztetre szűl a' természet tüteket ragadgyátok a' hohér eleibe had üsse el a' minden álnoksággal telyes fejeket, meg kell lenni, ez utólsó.*

Szetius. Szertelen Ora.

Giletus. Átkozott fene Szerencse!

Zapolya. [Irgalmatt kérek nekik.] Ihon én, F. király,

* t. i. parancsom.

Lábaidhoz,* tudom, hogyan szállotta meg szíveket ez a' háládatlan dühösség, a' vétek, a' melyre vetették magokat, nagy, meg vallom; de Lajos kegyessége sokkal nagyobb... bocsánatot kérek iránta.

Lajos. A' kik ellen; ellennetek ily szörnyűségeket**.... már el tökéltettem magam; meg kell lenni, halyon meg mind a' kettő a' fertelmes.

Bebecus. Az Egekre! a' te koronás fejedre, annyi győzelmekre kérünk, F. király... ha az ő nagy vétkekért meg nem engedhez, engedgy meg nekik királyi kegyelmedért.

Lajos. [Oh Ditsóséges Bajnok, eze a' győzelem ellenségeken, így boszulyátok meg, meg mocskoltatot hívségeket....] Meg engedek már; élyenek az dühös lelkek! el takarodgyatok birodalmamnak ki minden határiból, hogy harmadnap után se híretek, se hamvatok ne maradjon a' magyar földön, ne talám ujjabb hejazo csalfasággal fel zavarjátok az országot, vég poroncsolatom: el mehettek.

Szetius. Isten hozzád, édes Barátom, hozzám mutatott szereteteket meg előztem gonoszságimmal; ez lészen tetézett sonyoruságomnak keserves gyökere; ugyan e' lészen szüntelen keserűségemnek.

Giletus. Én tehát hazámtól holtig bocsút veszek? én a' Csavargo vadakként a' kegyetlen erdők, és kemény kő sziklák közöt keserves könyveimmel fogom siratni undok vétkeimet. (abeunt.)

Zapolya. Uj hívségre kötelesz, F. király, e' nagy kegyességgel.

Lajos. De hogy az országot egyszer már kívánt békeség és csendesség boldogítsa. És hogy egy körömnnyire se mellőzöm szavamot tudni illik: Minek előtte homályok szennyébe szorul a' fényes nap rán(k) érkezvén a' gyászos estve csillagos udvarival, bővséges kegyelmeim fognak reátok harmatozni, ideje már, hogy Orosz ország néktek fejet hajtson. Még te-

* t. i. borulok.

** t. i. főztek ki és követtek el.

kintetesbb bérét vegyétek hívségteknek. Rátok bizom arany pálczáját, bölcseségtek, okosságatok szerint forgassátok; térítéseket vissza az országnak előbbeni fényességét, melyet igirt sok derék jelek alatt hívségtek ismérje meg ez az ország Magyar királyi koronámot, és rettegje.

Zapolya. Meddig követz érdemetleneket temérdek érdemmeddel, F. Herczeg.

Lajos. Így akarom, az egész országot képembe rendelyétek.

Bebecus. Annyi sok érdeemesbek közül hogy velünk osztot felséged, F. király, oly temérdek ajándék, hogy még a' kősziklatis meg lág(y)ithatná, jól értem ennek minden bötsit, megis kevánom hálálni.

Lajos. Már országtoknak diszeit, kormánytokot dicsőségesen, Atyáitokat dicsőségesen térd hajtással tisztelyétek.

Respondent omnes Praetores. Diadalmas nevednek ditsősége ujjabb meg ujjabb sugarival vidámitsa egész birodalmadot, F. király, Győzhetetlen Vezérek Zapolya, Bebecé élyetek szerencsésen.

Lajos. Segélye az ég jo kezdetiteket Zapolya, Bebecé! hogy bóldogá tehessétek; és engedgye, hogy ez az hazánk valaha hozzátok hasonló tagokkal dicsekedhessen.

Finis.

Epylogus.

Chorus.

Véget vetünk már játéknaknak
Köszönnyük szépen az Halgatoknak
Ha tetzettünk. Mulatságunknak
már tessünk végén minnyábotoknak,
az igaz erkölcs szépségét,
az irigyek tündérségét,
Meg látátok annak érdemét,
az irigy álnokok veszedelmét.

Igy jár akinek irigysége
 Nem szűnik kedve míg telik benne.
 Igye mettzet kép reménysége
 gödröt és hogy nyakát szegje benne ;

O ! te világ álnoksága,
 telhetetlen csalfasága,
 Vagyon ki a' király pálczáját
 usztitya s másra fujja fulánkját.

Mert ha hires vagy és érdemes,
 nevedet világ előtt gyalázza,
 ha szerencsés nagyoknál kedves,
 majd csalárdul ezt is meg alázza,
 álnokságát el takarja,
 szerencsédet fel zavarja ;
 Csak kendőzöt külső szint mutat,
 tisztednek ha lehet és mély kutat.

Azért kiknek irigy szemeket
 jó híretek nevetek szurkályák,
 álmokat rontyák és kedveket,
 fonnyat irigy sziveket rongályák.
 távoztassátok mint kigyot,
 a sik ösvét mel meg fagyot ;
 Intünk már hív tisztelőitek,
 maradunk, békével el mehettek. Amen.

Finis.

Ita est Fr. Reginaldus Szentes
 Pt. Pr. Rhet. Anno 1780.

JEGYZETEK.

Darabunk egy Kolosvári Pálnak tulajdonított latin darab fordítása.¹ Kolosvári Pál magyar versekben sem volt járatlan, mint azt Haller György halálára mondott beszédének verses részei igazolják.² Magyar fordításunk azonban nem az ő tollából ered; kétségtelenné teszik ezt azok a beszövések, melyeket a fordító Illei János drámaiból közbeiktatott. Mivel a fordítás szabadságának példáját említett cikkemben már közöltem, itt csak az átvételeknek összeállítását közlöm.³

I. 2. sc. ¹ azért — egyszer. = Illei, 3⁸, 4⁸. — ² *Gil.* szavai: Ill. 3₂. — ³ Ill. 4¹. — ⁴ Ill. 4₂. — ⁵ 5₄. — ⁶ 6¹ és 5₁. — ⁷ 37₄. — ⁸ 6₁. — ⁹ 6₉. — ¹⁰ 39⁸. — ¹¹ 33⁸, 7³.

3. sc. ¹-ig: 45₇—46₁. — ²-ig ¹-től: 47¹—48¹². — ³-ig ²-től: 48₄—50⁵. — ⁴-ig ³-től: 53₄—54¹⁶. — ⁵ 50₁₆.

4. sc. ¹-től — késségeket: 46¹, ². — ² *Ephebus* és *L.* szavai: 53₂₀—53₁₃.

6. sc. ¹ ez és az előbbi mondat: 50₁₄. — ² *Beb.* sz.-tól: 50₂. — ³ *Konk.* szavai: 54₈₋₁₂.

Act. II. sc. I. ¹ accedit *Rad.*-tól: 87₄—89⁵.

sc. 2. ¹ eddig: 9¹—.

sc. 6. ¹ *Lajos*: Sz. Isten...: 55⁸—55₉. — ²-ig ¹-től: 55₄—56¹². — ³ ezek a szavak: 67₂. — ⁴ *Lajos* szavai: 56¹³—56¹⁶.

Act. III. sc. I. ¹ 73¹—.² már vasba...: 74⁶—74¹⁶. — ³ ezek a szavak: 76⁸. — ⁴ 77₁₂.

sc. 3. ¹ mitsoda izetlenség... 80¹⁰—81³. — ² ez a mondat: 74⁸. — ³ 81₁₀. — ⁴ 82¹², sk.

sc. 5. ¹ 90¹—93₆.

A II. act. 4. sc.-ja erősen emlékeztet a bécsi Hofbibliothek *Amor sine amore* cz. darabjának⁴ arra a jelenetére, melyben Joseramus az almát áruló parasztra akad. A latin darab motívumainak magyarázásánál⁵ ezt nem említettük.

¹ Vö. cikkemet az E. Ph. K. 1910. 233—5. l.

² Házát kösziklán építő *Bölcs ember*. Kolozsv. 1730. (Egyet. kvtár Tárca 45.)

³ A lap és sorjelzés a felülről számított soroknál fenn, az alulról számítottaknál lenn mutatja a kisebb betűs sorszámot.

⁴ Msc. 13, 228.

⁵ E. Ph. K. 1910. Magyar tárgyú latin jezsuitadramák.

IV.

RUSTICUS IMPERANS.

a Spectabili Prænobili Nobili ac Docili Juventute Scholastica
Gymnasÿ Csik Somlyoviensis Sub Cura R. P.
Scenice exhibitus.

Anno 1780 Die S. Antonio Sacro, Professore Fre Reginaldo
Szentés.

(I. kötet, utolsó darab.)

Prologus.

1. Álgyon Isten
akik itten
Meg jelentetek.
Mulatságra
vigaságra
talám jöttetek,
hát ez játékunkra
és csekély munkánkra
csendes csendes elmével ügyejetek.
2. Nem hozunk ma
néktek ama
Felséges dolgokat,
Szivetekhez
kedvetekhez
férkező dolgot,
egynémely parasztnak
csak andrás kovátsnak
rendes rendes esetét előtökbe.

3. Ez Napon ként
 és óránként
 korcsomán vala,
 kit szolgálja
 Gretulája
 nem szenved vala,
 devas pörölyével
 kemény verőjével
 Ezek ellen ő magát védelmezi.
4. Nagy Részegen
 Szedelegvén
 el dől az utzán,
 kit legénnye
 és reménye
 hagy a' sár hatán,
 azomban a' király
 midőn otton sétál
 porban; sárban elmerülve tanálya.
5. Azon modon
 es álmason
 palotájában
 a' kovátsot
 mint egy bocsot
 nyoszoljájában
 viteti s királynak
 kit fel magasztalnak
 mindenek mint egy királyt úgy uralnak.
6. Ezt meg híven
 hogy ő lévén
 már igaz király,
 az ostoba
 az udvarba
 kényesen setál,
 de újra tartatván
 mélyen el aluván
 előbbeni sorsára levettetik.

7. Erről leszen nagyobb részen
 játékunk rendi
 Példát végyen miként hidgyen
 valaki földi
 ez álnok világnak mulandóságának
 már hará figyelmezték hozzá kezdünk.

Actus 1-mus scena 1-ma.

Congrio famulus, postea Faber herus: András kovács.

Congrio. Igen nehéz keserves állapot az igaz embernek ¹ az igáss terhes törvéntelen szolgálat! ki az aki oly durva, kegyetlen vastag homloku gazdára tanált mint én? ha ez utánis ugyantsak mind eddig ily tűrhetetlen inséget kell szenvednem uramtól, aki se éjjel se nappal az orbán süvegét fejéből lenem teszi mind egyre baccus tavában uszkálván; ² készebb leszek hajo töréseket szenvedni sem hogy e' súlyos szolgálatnak utolsó példáját ³ állassa rajtam; Most is elig huzám ki a' korcsoma házból a' torkig töltözöt ⁴ részegest, bömböl, dudól, morgolodik méreggel gőzölt részegségit földig hánnya... de itt van a' kegyetlen részeges kancso... Uram.

Herus. Te akasztó fára valo! ravasz szolga, fekete hollok eledele.

Congrio. Uram mit poroncsolsz.

Herus. Azt hogy akaszd fel magadot holnap délbe mindek Láttára.

Congrio. S osztán?

Herus. Nem fárasztod a' hohért, meg mented kötelességétől.

Congrio. De mi gonoszt cselekedtem?

Herus. Miért szédíteted meg a' fejemet egybe rontván, lábaimot meg tántorítottad; mért se nem láthatok.

Congrio. [Igyál többet.] ⁵

Herus. Se nem álhatok, amint illenék egy városi híres kovátshoz.

Congrio. A meg üresített poharaknak seregét vádold, jo Uram, melyeket egész nap emelgettél; ne éngemet.

Herus. Én néked által akarom furni az agyad velejét... minden felől, hogy száz szemed lévén láthassad, melyik uton vezessed haza uradot ennekutánna.

Congrio. E féléket elége tapasztaltam ennek előtteis; mikor egy ütessel majt ki ütted mind a két szememet.

Herus. [*ducit vacilans.*] Te hitetlen csalárd szólga, mostis el akarsz ejteni.

Congrio. Ne kegyetlenkedgyék kérem, gyengébben eszetlenkedgyék uram keed.

Herus. Szaporán, hol a' csonak, most mingyárt el merülök; már nevededik a tenger.

Congrio. Az Agyad veleje uszkál, amint látom, a mustban; a jozan okosság merül el benne.

Herus. Már torkomig ér amint érzem.

Congrio. Inkább hiszem, a' gyomrod bozdult fel a' torkadra, s félek ne talám még itt az utzába ki áradgyon.

Herus. [*Prolabit(ur) in terram.*] Ah már egészen el merülök.

Congrio. Le dölle a' telhetetlen; telhetetlen részeges, és a szárazonnis hajo törést szenved. Uram andrás kováts! hát itt akarsze maradni egész etczaka e nagy sarban? hátha valami véletlen rossz tanál szerencsétlen? add ide a' kezedet; ... kely fel ... vagy nem? ... vissza esik a' sárba ... halláe keed uram! már a' szemei egészszen bé ragadtak; el oltotta a' nagy részegség minden érzékenségeit. Alogya ki ám gőzét nem bánom az alkalmatlan, mi illendőbb ennél a' disznyohoz? Jobb kedvére hever itt bezzeg, mint oda haza a' tolvass párnán; itt uszkályon e' kövér moslék habarcsban, és ismérje meg azután jozon korában megnyit dolgoztam vele, a' kortsomából sáros utzákon haza akarván vinni Aszszonyomhoz és ez után tugyon velem kegyesen bánni szolgájával, akit eddig sovány levessel, vas szurdék korpával tartot. Ugyancsak ez olyan gazdám nékem Ethnai kovátsok nemzetéből való; hacsak minden a' kegyetlen verővel ittis túlis nem

execezőrozhatt⁷ magát haszontalan kovátsnak állítya lenni. Bizonyosága ennek ez a' homlokam sebe, melyet még a' másik bémem forhatván kaptam mais még mikor a' boross pinczének setétéből kísérem vala haza; alig vővé észre oldala mellett állok, fel haragúvék, hertelen a szédelgő nagy pőrölyével ki akarja vala saltolni fejemből agyam velejét. Ez a fizetésem hív szolgálatomért, ezért dengettem⁸ az ültőt éjjel nappal. Hogy tűrjem én ezt, hogy szenvedgyem el e' királyi szabad városban, melyben a' király maga lakik, aki meg boszulya a' törvetetlenségeket, senki sem bir ma engemet a békeséges tűrésre, hogy boszu állás nélkül hadgyam. Nem ditsekedik mántúl ezzel a' kegyetlenséggel, ha egy uton jár szerencsém szándékommal.⁹ Olyan királyu(n)k vagyon, akit igazság ki szolgáltatásáról jonak mondunk. Ki tiltsa, hogy ne panaszo-lyak; a szolgálknakis van annyi hatalmok, hogy a' nagyobb urat күssebb-күssebb urok ellen meg szolítják, nem szükség nékem a bizonyság, bizonyságot téssen ezen a fejten; ezek a sebek szollanak érettem, ha én nem szolhatnékis . . . de imé közelget a király minden udvarnokival, magam azonba egy kevésbé férre állok.¹⁰

Scena 2-da.

Accedit Rex cum aulicis [Cleobule, Democle; et Demilo].

Rex. Mellettem legyenek az udvarnokok, kiis patzirozunk egy kevésbé az utzákra, aztal után néhány lépéseket a' doctorokis javasolnak, [*hic ronchirát herus mirum in modum.*] mitsoda zengést hallok, nemde muzsikák zugnak.

Cleobulus aulic. minist. Ha meg nem csálnak füleim; eszem iszom innepet¹ tisztelnék Bacchus tisztességére bacchus poroszloi.

Rex. Ki tiltya? kine engedne kevés mulatságot a' mes-ter és szántó vető embereknekis, hogy midőn veritékbe me-rülne kívül belül szalad ser nérsével (?) enyhítek az hev foroságot.²

Cleobulus. Változik a musika, nem egy tonuson jár hangja ; alt ; diskánt ; bassus halatlik csak, de semmi tenor.

Rex. Rendes mulatság valójában, kine hadná helyben ? Bacchus uralkodik ottan. Bátrabb mulatságban vadnak azok, kik a mezőről, bányákból, és az ülről úgy mennek a' korcsomákra, hogy semmi gondot magokkal hazul elnem visznek ; mind azok, kik a' nagy udvarokból pompás mulatságra ki sétálnak.

Cleobulus. Ugy tetezet az Isteneknek is, hogy a szegények is vigasztalják súlyos dolgokat, a' nagy urak pedig puffat hivalkodásokat mérsékelyék. hol tanáltatik a Teremtésben igaz változhatatlan álhatatos mulatság.

Rex. Jol mondog, helyesen, meg vallom. Mennyünk már... [*in pingit in herum*] de ki fekszik itt ez utban ? el rejtezett egész teste, valyon éle ?

Cleobulus. Holt teste valakinek, egy átaljában meg meredet, mozdulatlan, mint az holt kuvasz.

Aulicus 1. Democles. Csuda, ha valami meg nem ütötte.

Rex. Embere vagy va(la)mely ökor a szarvával.

Aulicus 2. Demilus. Nem, hanem a Bachus szarva, és a poharaknak szédítő veleje.

Democles. Mozdissuk, lássuk, ha éle vagy nem.

Demilus. Él valójában, mert erőssen hortyok.

Democles. Sött erőssen bocsáttya Bacchus gőzit orromba.

Demilus. Mélyebben aluszik a meg aggot egérnélis.³

Democles. ... Száz máz(s)ás követ emelünk ismég viszsza fordul.

Rex. Hadgyátok el, miglen mélyebben folytattya álmát... Valamely furcsa gondolat ütközék elmémbe ; azon legyetek, hogy telyesedgyék. Ezt az embert úgy amint itt fekszik azon álmason palotámba vigyétek, az után kimosván minden rut-ságából, a' melybe keveredett, kezeit lábait szépen ki csinosítván ez undok sárból csendesen ágyamba fektessétek.

Cleobulus. Ezt a rut undokságot királyi nyoszolyádban, F. király, nem képes.

Rex. Az enyimbe igenis, még pedig pompáson helyeztessétek.⁴

Cleobulus. Hát az után mi lesz a vége.

Rex. Ezt az után ki tanulyátok... most azon legyetek, hogy valamiképpen felne ébreszéték ezt a kívánatos erdei nyulat;⁵ *Cleobule*, tégedet rendellek e' dologban praefectussá, mindenik pontba telyesítessenek a' mint parancsoltam, egyességgel emelyétek ki a sárnak mélségéből ezt a testet, miglen vissza térek. [*discedit.*]

Scena 3-tia.

Cleobulus. Megvallom, nevetésre méltó játékkal trefáltatunk.¹ Valyon mire, valyon mire czélozz a' király, akarnám tudni.

Democles. Hátha mint tolvajt rá akarja szedni a' király mint etzaka hottot² volna a palotában, az udvarból tömleczebe akarja küldeni, hogy tanulyon magán a' goromba.

*Demilus.*³ Hátha tanácsossának akarja maga mellé tenni a király.

Cleobulus. Azt akinek annyi vagy kevesse több okossága vagyon, mint a goromba gomba, vagy értetlen dinyének.

Democles. A kik ma okossabbaknak láttatnak előtt,⁴ azok sokszor gorombábbak; gyakran távul esik a' nagy udvaroktolis az égügyü egyenes igazság, mely mikor a dolog hozná magával, ki mondaná az hertsekeknek az igazságot.

Cleobulus. Hadd az e' féle fabulát matzorra; nyulcsd ki az helyen kezeidet a ki poroncsolt dologra.

Demilus. [*Probat Democles.*] Hát nem birod? majd fel emelem én egyedül ezt az ember darabot, mint a' szél a tollacsát.

Democles. Herculest hallok.

Demilus. Oh Barom! diszno pajtában vagyu(n)k, sárral rakva van minden felől.

Cleobulus. Ne Lärmáz, csendesesen bányál vele, ne hogy

fel ebredgyen; hanem akarod elrágni a' mazdagot ály melleje.

Demilus. Minden része undok tonyával elegyes, nem birnak kezeim vele . . . haszontalan hacsak emelő ruddal nem próbályunk.

Democles. Csak ennyi tehát fenyen hányon ereje kezeidnek.⁵

Demilus. [*hic probat perticax.*] Nin(cs) mod benne; nem azt mondom, fordítsuk szőnyegre vala hogy ezt a testet, hogy jobban el vihessük.

Cleobulus. Jözte Stazimé, segély magad is.

Stazimus. Mi a kérlek?

Cleobulus. Arabiai vad Czáp, most küldetett ajándékba a' királynak.

Stazimus. Hát miért nem mégyen?

Cleobulus. Mert meg vadnak lábai nyűgöztetve.

Stazimus. Hogy lehet az? hiszem

Cleobulus. Ne sokat kérdezd, ne hogy el fusson.⁶

Stazimus. Nagy darabb vad meg valloim de férfi ábrázattya van, és szakállá van amint látom.

Cleobulus. Ebben a helységben olyan szokása vagyon a' vad kecskének, hogy szakált hordozzanak mint férfiak.

Stazimus. Rendes valójában mert még köntöseis vagyon.

Cleobulus. Használ a' derek ellen; hideg havasok között lakunk.

Stazimus. Nagyon csudálkozom ezen a' dolgon, én ilyent soha sem láttam.

Cleobulus. Oh tunyák! Egy esztendő el telik, amíg fel emelitek [*hic invertitur pallio*] tegyétek a' palástba a' tele malotás kádat; ⁷ majd a király ágyába helyheztettyük a' drága illatot.⁸

Democles. Sokkal tartozik ez az ember, hogy ez rut gázlóból ki evezhetett.

Cleobulus. Már most meg kell mosni a' kövér hizót. Itt a' kendő, itt a' viz, a' fején eredgyen a' szapulás.

Stazimus. Demeg sepritis hozas ide.

Cleobulus. Talám hogy udvart seperj véle.

Stazimus. Ezt a sár tapaszt undok szokmányjáról.

Democles. Meg hántyük tehát tetétől fogva talpig ezt az orrunkat sértegető veres hagymát.

Demilus. Oh héj, Mitsoda szurdékos az ajaka! nézedsze moslékos szakállát, erről nyalhatna a semináristák két targa kutyájais bővségesen.⁹

Stazimus. A mint bőfőget torka felé fel gyomra, félek nehogy meg szakadván gyomra ki áradgyon előnkbe.

Cleobulus. Bezeg ugy meg fizetne néked, hogy elhosztad.

Stazimus. Inkább akarom, hogy adosom maradgyon most az egyszer.

Demilus. Haszontalan a' víz s minden dolgunk ma meg nem tisztittuk, ha csak vízbe nem merittyük testestől, bőrröstől, köntösöstől.

Cleobulus. Már elégé fémlik a homloka, a mint látom, törölyétek ki szépen; olgyátok meg köteleit, huzzátok le sáros köntösét testéről.

Democles. Durva tsere törsoökből ki mettzettek kezei olyan durvák.

Cleobulus. Előbb a czeplüsit kell le huzni.¹⁰

Stazimus. Nem külömbek az lábai az éléfántnál. oh mitsoda nagy ter ez egy embernek a' karapodia.¹¹

Demilus. Nem alkalmatlan tzeplők ez télen, mert ez meg melegíti a' lábat, s még a' tüzetis.

Democles. Ma félek, hogy a' király ágyában igen nagy háboru következik, bor seprővel essőzik, tartok tőlle.

Cleobulus. A moso Aszonyokra bízzuk ezt a' dolgot, járjon végére már az egész dolog... a' király ide közelget, hogy lássa miképpen telyesítettük poroncsolattyát. Szaporán helyeztessétek az ágyba,¹² egybe kell vonni a' superlatot.

Scena 4-ta.

[*Accedit Rex.*]

Rex. Meg van a' dolog amint poroncsoltam, Cleobule?

Cleobulus. Semmit el nem mulattunk, Felséges Király.

Rex. Kedvetek szerint folyt a' dolognak mi volta, nincs kétség benne.

Cleobulus. Ugy, hogy jobban nem lehetet, éppen kívánságunk szerént folytatuk.

Rex. Hogy viselte magát az az Ember?

Cleobulus. Mint a' durva csőre törsök törpe,¹ melyet a' mely helyre mozditasz ottan marad.

Rex. Meg látnok azt az Embert.

Cleobulus. Tollas paplany koporsajában már most bé halmasztatván hever, majd nem sokára fel elevenedik . . . itt van.

Rex. Stazime, néked ez után a' lesz a' kötelességed, hogy itt az ajton álván erőssen estrázáj; vigyázz; ha valami zerdülést hallasz, mingyárt hozzám repüly, hogy lássam mi tévő légyen ez az Ember . . .² tű pedig mind a' két füleitekkel jól meg halgassátok minden poroncsolatimot, hogy semmi azokból elne Maradgyon.

Cleobulus. Jelen vagyunk, készek mindendre, Felséges Király.

Rex. Tugyátoke, mit akarok én ezzel az eleven ember képpel.

Cleobulus. Ha csak valaki nem jövőendő mondo tátos közülünk s ugy hozzá nem vett, meg nem tudhattyuk.

Rex. Ez az Ember a' foldozot lasnak pokrotz helyet királyi palástot; a' sáros és habarcsos tapasz helyet arany paszomántot visel.³

Democles. Illikis a' számárta a' bársony nyereg.

Rex. Sőt hogy királyi tronus székembe helyeztessétek poroncsolom.

Cleobulus. De Miért?

Rex. Hogy néktek poroncsolyon képemben.

Demilus. Nekünk ez az ostoba, a' sertéseknek inkább.

Democles. Készebbek leszünk most mingyárt vissza vinni előbbeni habarcsában a' töltöt südőt.

Rex. Hát ily nehéz nektek velem együtt szolgálni ennek az Embernek.

Stazimus. Eddig örömet szolgáltunk veled mindeneknek; te a' ki a' jonak joval szolgálsz poroncsoly inkább.

Rex. Én meg untam már Poroncsolni.

Cleobulus. Mű pedig nem; sőt készebbek vagyunk neked mindenkor engedelmeskedni; ezt az embert el nem szenvedjük.

Stazimus. Hogy tégedet elveszessünk; és ezt a' hitván here szomoru példához királynak ismérjük; kiviselné csendes szível.

Rex. Ezzel ne emeszszétek magatokat; mert mulatságos Játékot akarok rajta űzni; hogy idétlen királyságával, és ahoz nem termet maga viseletével gyönyörködtessen; a' többit meg mutatya a' játéknak kimenetele; innen hogy annál rendezebben folyon, ne kimélyétek ügyekezéseket. Azon legyetek tűzzel lábbal, hogy midőn fel serdül mély álmából, leg otton oldala mellé seregelyetek ez ország királya nevével, királyi köntösömmel, tétetvén a' királyi diszes pompát. Én azomba egy kevéssé félre álván távol nézgelem rendét ez mulatságnak.

Cleobulus. Értyük a' fris tanálmányt; meg lesz, Felséges Király.

Rex. Ugy akarom pedig, sőt erőssen poroncsolom, ne hogy valamelyik dérczeg nevetéssel eszt veszesse amulatságnak, ha szomoru játékkal nem akarja be fejezni.

Stazimus. Tugyuk már az egész dolgot.

Rex. Te pedig azonban, Cleobule, a pintze mestereknek, és a' szakácsoknak erőssen meg poroncsold, hogy szoros hivataljokrol ma meg emlékezzenek.

Cleobulus. Meg lesz az is, Felséges Király.

Actus 2-dus, scena 1-ma.

Stazimus, et Congrio famulus.

Stazimus. Ugyan nagy baj nékem ez az hoszas strásálás, még most sem tudom meddig tart? hát ha endimion álmát hoszszáson nyujtya, ez a' nagy alhato álom fekű? ha száz szemű volnék, sem lennék elégséges száz szemmel. Nemis reméllem, hogy kevés napok alatt ki ébredgyen mélységes álmából, szédítő betegségéből, melybe ugy el alutt, hogy éppen semmit sem érez. hátha álmos egerek nemzetségéből eredvén egész nyáron, őszön, télen, mind aluszik? addig én ne egyem? ne igyam? ne alugyam? héj majd tanálok én modot benne. A hol ő engemet ki fáraszt az ör állásból, majd lármát ütök a' porta előtt, mint ha valakik erőssen viaskodnának, hogy e rettenetességgel félbe szakaszam álmát... De lássuk, valyon mit tsinál most... Félre bocsáttotta a' száját a' vállára... bőfög, hortyok, fujja nagy széllal a' sipokot, hogy mé(g) a' táborra sem kell hangosabb ennél.¹

Congrio. [Valyon bé meheteke a' király udvarában, hogy eleibe terjeszszem méltó panaszimot uram András kováts kegyetlensége ellen, melyet untig szenvedtem eddig elé. Ez után más hadat indítok ellenne, reménlem is a' győzedelmet.]

Stazimus. [Valjon mit keres ilyenkor itt ez az ember? kitsoda? mit dörög magában? szükség meg tudnom; hátha ezt keresi, a kit e' tollas paplanynak tömleczében zártunk? majd ki keresem.]

Congrio. [De félek, hogy bé nem mehetek az udvarba, mert nekem nincsen bé menő s engedelmet nyerő erszényem aki annyit szenvedek kegyetlenkedő gazdámto, a' kinek pedig nincsen ilyen erszénye, a' távul vagyon az udvarnak kegyelmetől.]

Stazimus. [Hizo olybol jó ez a jövőndő mondo.²]

Congrio. [Most is oh mely szörnyűn bánt velem s magávalis! ezt én ezekkel a' sebekkel, és önnön magával még

mostis az utcán sárban heverő gazdámmal könnyen meg próbálom³ a' királynál.]

Stazimus. [Éppen jól van, ez ugyan rendes tréfa csatlátás.]

Congrio. [Bártsak valakire akadnék, aki által egyenesen mehetnék a' királyhoz.]

Stazimus. [eleibe lodulok.] Egésséggel jámbor.

Congrio. Légy magad is egésséggel, jo Uram.

Stazimus. Hova hova oly sebes lábbal?

Congrio. Nem sebes lábbal jo uram hanem sebes homlokkal amint látod,⁴ had szolyak veled egyet kettőt.

Stazimus. Szabad. Beszélj el amit akarsz.

Congrio. Ha nehézségedre nem volnék, a' királyhoz akarék menni; ne vond meg segéltségedet.

Stazimus. Nehézség itt ugyan most semmi nincsen; de a' király most mélyen aluszik; várakozz amig fel ebred; az után bé vezetlek akadály nélkül az hertsekhez.⁵

Congrio. Oh jo Uram, tsokolom kezeidet.

Stazimus. Magam vezetlek tégedet fel az királyhoz; azonban várakozz a' tornáncsonn, amig alkalmatosbb üdő adatik erre.

Congrio. Méltó vagy jo Uram hogy menyország költsát hordozzad [*recedit*].

Scena 2-da.

Accedunt Cleobulus, Sosa, Tonsor.

Stazimus. Kettős mulatságot reménylek én ma ezen a' kovás legényen; mert ha ez tulajdon gazdája gyanánt királyunk(nak) véli,¹ kettős lészen a' meg csalattatás. A Gazdának, és a' szolgának; tsak hogy a' játék kívánságom szerint folyon... De im majd... valyon mozdul valami idebé az uj király?... meg szűnt hortyogása; nagy csendesség vagyon. mast szép lassan két felé vonom a' superlátot, hogy jobban lássam... Haha-ha fel serkent, vigyázkodik... Néz minden felé, csudálkozik, el bámult magában, [törli csipás szemeit]

a' tollas párnára támasztotta fejét jobb kezével vissza hanyatlik újra a' paplanyra hosszasan fekszik. Mindgyárt ide hívom a' királyt s az egész udvart [*discedit*].

Herus. Vég uram! ² egek mi dolog ez? [*aspicit hinc inde*] hol vagyok én? Eze az én nyugovo helyem melybe dőllöttem volt? . . . eze az én kender szalma derekajom? óh ujság, arany, selyem, és tollas paplanyban heverek! mitsoda szörnyű csuda ez? valyon én vagyoke, aki eddig voltam András kováts? ³ hol vadnak mulato társaim? hol van gretula feleségem? hol van Stomphax fiam? Congrio szolgám?

Cleobulus. [Itt ályatok meg egy kevésé, amig jelt adok, s akkor kiki amint poroncsoltatott a' király mellé ályon.]

Herus. Bizonyára hacsak magamot elnem vesztettem, nem tudom mi képpen jutottam erre az állapotra. Valyon ki mongya meg nekem, ki legyek én Látok amot egy függő tűrkört, majd meg tanulom abbol.

Cleobulus. [Lássuk tsak tovább a' mulatságot.]

Herus. Ugyan András kováts tevagyé, aki voltál ez a' szakál a' te szakállad. Ez a' homlokis a' tiéd; 'ez a' te orczád ábrázatod. De ez a köntös, mely egész testedet fedezi, nem a' tiéd, . . . ez a' palota, és udvar, paplany soha sem volt magadé, aki gunyo kalibához szoktál ismég kételkedem valyon én vagyoke? még sem én vagyok egy átalýában. Senki sints más itten. öltözetlen vagyok. Senki sem segélt, hogy fel öltöztessen. Nincs itt gretula feleségem, Stomphax fiam; Congrio szolgám. Ebbe a' palotába senki sem lakik; lefekszem ismég.

Cleobulus. No tsak frissen! tisztelye az egész udvar . . . üdvözlégý felséges győzhetetlen király! néked ezt a' napot szerencsétlenség az egek, imádunk! ha tetzik fel kelni nyugovo ágyából felségednek már dérről meg hajlott a' nap, ⁴ a' melyik köntöst poroncsolya, elő hozzuk, akár a' selyemből szótt vadász öltözetét; akár gyöngyökkel rakott dománnyát; akár arannyal, és gyémántal különböztetett palástyát, a' melyik tetzik . . . ⁵ Feje hajtásából értem akarattyát . . . No csak szolgák, hozzátok elé minden napi bárson köntösét a' királynak.

Sosa. Tudom . . .

Cleobulus. Hozd el szaporán, sies [*adfert*]. Magad segelyed kezeit, hogy fel öltöztessük. magad pedig huzzad karjára köntösét. . . . Forduly bal oldalára, . . . már gombold melyén köntösét. . . . Magad huzd királyi lábára nadrágját, és csizmáját. Sosa vizet, ide szaporán . . . Beretvás, légyen készen minden; hogy haja szálait rendbe szedgyed.

Tonsor. Jelen vagyok, kész mindenre.

Cleobulus. Tetzék a' királynak a' székre ülni . . . fűsüll; de gyengén bányál e nagy felséggel.

Herus. Jaj!

Cleobulus. Gyengén bányál amint mondam, te ostoba! nem tudode, hogy királyodott fűsüllöd.

Tonsor. Egybe bomlott hajainak akadozása az oka, egész lábirintus, majd belé veszem a' fűsűt is

Cleobulus. Légy theseus, Barátom, meg kel lenni.

Tonsor. Hát már a' szakálát? igen erdősödik, szükség ennek is a' beretva.

Cleobulus. Te tudod kötelességedet, kövesd.

Tonsor. De kérem felséges uramat, miképpen kíván borotválkozni; orosz, francia, vagy magyar modra? ⁶

Cleobulus. Tudod a' mostani manert.⁷ Láss dőlgođhoz.

Tonsor. A bajuszán vészem eredetét, ez a' fundamentum; hogy a' szakálra onnan le érkezvén hegyére jussak. ki kemény serték ezek! állanak minden a' kender a' mezőben. . . ⁸ Igen szélyesen nőtt ez a' szakál, el vágom csepűstől tövöstől.

Cleobulus. Jovolnál András kovátsnak ⁹ árpa aratni, ugy aratod.

Tonsor. Eppen orosz modra. . . . ezt a' tűkört nézd felséges király; ha szép fényesen hattame tövét a' szakálnak.

Herus. Ugyan kinek láttatom én most előttetek?

Cleobulus. Ki légy? Felséges urunk királyunk.

Herus. Hát ismérteke engem igazán.

Cleobulus. Igen valósággal, mint a' borju az annyat, eleitől fogva a' ki most vagy, a' voltál mindenkor.

Herus. Ugy erősítitek.

Cleobulus. Esküszünk, hogy nem más, hanem te vagy felséges király.

Herus. Tsudálokozom.

Sosa. Ezekre a kezekre öntöttem vizet.

Herus. el Bámulok.

Tonsor. Ennek az ajaknak több mind ezer sertéit beret-váltam el.

Herus. Már meg győztettem [tsak nem én vagyok minden bizonnyal.]

Cleobulus. Már tegyének fejében a' királyi koronát.

Sosa. Itt van az arany nyakravalóis.

Cleobulus. Ez a' spanyol király ajándéka, mely igen illik a' nyakára.

Sosa. Imé a' kardodis, felséges király.

Cleobulus. Ezt az ellenségtől nyerted el.¹⁰ *Sosa* drága illatu szerszámokkal füstöld meg az egész palotát.

Sosa. A mint poroncsoltad.

Cleobulus. Már a' többi serényen lásson az asztal készítéshez; Pompás ebédhez készüljenek. A *Pintze* mester ide teremcse a' bornak szinit, a' szakács szoross kötelességében el járjon, mindenek meg legyenek, melyek szükségesek királyunk szonyhítása enyhítésére. Felséges *Hertzeg*, poroncsoly valami tetczik; csak jeleit várjuk akaratomnak, hogy mindenekben kedved telyék. én egy kevésbé el fordulok, hogy egyebekben lássak a' többi itt lesznek közel a' palotába poroncsolatodot ott várván.

Scena 3-tia.

Herus solus.

Már ha meg nem csalatom, fel ébredtem, aki ily tsudálatos, ujságokat tapasztalok. Én ilyeneket soha álmodtam, sem emlékezem, hogy láttam volna; sőt akar mely bátorsággal is nem mérészettem volna ohajtani magamnak, hogy ily hertelen, ily reméntelen, egy étzaka koldus irusból gazdag *cresusa* legyek. *Mitsoda Poëta*, vagy *pictor* költhetet ilyen

dolgot, hogy én András kováts hertelen ily nagy királyságra emeltessem, ez az ülőről királyi thronusba helyeztettem. Vassal aranyat; kováts szénnel gyöngyöt tserelyen? ily nagy szerencse polycrátésnek sem ült jobján, tartok tőlle, hogy nékem sem ül sokáig, mivel oly igazán ismérem magamot András kovácsnak, mint hogy a' nap ma fémlik minek utánna ma fel jött, mint hogy tegnap Gretula feleségemmel a' tűznél ebédlettem a' vinnyében nyűves Turot, és avas szalonnát; minthogy szenes szakadozott köntösömben pőrölyömmel elfordultam volt hazól a' korcsomára, az hol estig töltözvén, Congrio szolgáltnak vas pőrölyöm talpával egy nehányat számláltam a' homlokára, a' melyet meg erdemlet vala. Innen mi történt velem, nem tudhatom, hanem hogy ott találom magamot az hol magamot magamnak lenni szemeimnek, és akár mely bizonyságoknak nem hihetek. De mégis ily világos jeleknek kimenetele? Nem tréfa bolondság ez; nagy volna pedig ha ezen udvart, szolgálatokat; ezen pompát királyi köntöst, kardot, testeden hordozni nem akarnád András kováts. Nem álom ez, nem de kezeiddel tapasztalod; nem de testeden igaz imeted hordozod? ezeket andrás kovátshoz nem illeni ki merné mondani, hatsak éppen nem sült bolond? hogy te andrás kováts már többé nem vagy András kováts, oly igaz, mint hogy itt most lábaidon sétálsz, ismég a' tükörtől kérek tanácsot semmi sincs benned, ami András kováts volna tetétől fogva talpig. Jól tudom mint szokása a királynak, azért éppen úgy viselem magamot, amint illik egy királyhoz, éppen úgy sétálok egésztt termettel testel. Miért kinoznám én magamot a' nehéz vas pőrőjjel, ahol kényen tölthetem víg napjaimot? már ébresztik orromot a' fű szerszámos eledellel terhelt asztalok. Haszontalan gombánál haszontalanabb legyenek, ha ma vigan nem lakom. de leg fő képpen királyi nagy titulusokkal töltözöm ma hallátoke

Sosa. Poroncsolatodra F. Király.

Herus. Sietessétek a' szakácsokat, már belső részeim kiüresedtek, jól akarnék lakni.

Sosa. Meg lesz mingyárt, Felséges Uram.

Demilus. Hát még egyebet mit poroncsolsz győzhetetlen.

Herus. Nagy készséggel vadtok, meg vallom, és jelesek, mintha esztergány mettzettek volna ki ebenum fábol. Ma velem legyetek palotámba, és asztalomnál ebéden. Én azonban míg el érkezik a' jo lakásnak ideje, virágos kertembe ki sétálok, ti pedig a' dolgot serényen folytassátok.¹

Scena 4-ta.

Accedunt aulici: Cleobulus, Democles, Demilus, Stazimus, Sosa et alii.

Cleobulus. No tsak frissen ezen az uton hordassanak fel az ételek; de szükség előre mindeneket jól rendbe venni, hogy meg értsük, miképpen folyon a' fogásoknak fel adása. Democle, te mit fogsz vinni az uj király asztalára?

Democles. Én minden féle gyomor rágások, émelgések, katikákat szüntető dosissokot.¹

Cleobulus. De mind azok miből állanak, magyarázzd ki.

Democles. Tudni illik a' mezőknek minden drágaságából álló tsemetéket, úgy mint répát, katikát, tormát, pityokát, még pedig Pirompot, és több eféle földi gyökereket.²

Cleobulus. Hát magad, Sosa?

Sosa. Én minden féle drága illatokból egybe sodortatott zagváltatott fű szerszámokat.³

Cleobulus. Jo, ez is paraszt orvosságnak summája . . . hát te, Stazime.

Stazimus. Én holt malacznak füstös baltagját, melyet egy araszni kövérség ittis amottis.

Cleobulus. Éppen jo lészen e' fogoly madár helyén, melyet a' szánto emberek pajtájokban szoktak lelőni,⁴ ez éppen a' király gyomrához valo . . . hát magad, Demile, mivel fogsz kedveskedni, hogy az uj királynak egész kedves gyomra telyesedgyék.⁵

Demilus. Én a' föld gyomrában senyvet ludnak oldalát, borju, roka és nyul lábokat szarvas gyanánt.

Cleobulus. Azt kell mondani, hogy pátzán madarak, me-

lyeket persiából hoztak a' királynak számára, s ugy ez idegen nevezetekkel nem tsak késztetik appetitussa, nem csak fülei, hanem gyomrais ugyan töltözik vele; de nehogy égés támadgyon, ki oltassék száraz hívsége, az ürmös fáin tokai italok-ról kell gondolkodnunk; melyik folyamból meritedd esztet, Sosa?

Sosa. Abbol, melyet baccus árasztott a Rhenus⁶ oldalain.

Cleobulus. Így éppen helyesen, bé fejezzük a' többinek alacsonságát. Már el mégyek, hogy az asztalnál egyebeket meg vizsgáljak; mivel a' főtt külobb külobb színű fogások után következni kell a' sok féle tarka, barka, kakuk, gólják, gém, bankák, és más féle tollatlan madarakból álló sülték post pástoknak, hogy minek utánna torkig el telik a' jó lakással, eleget csudálkozhassek.

Actus 3-tius scena 1-ma.

Cleobulus, Salpa aulicus stultus.

Cleobulus. Csak ez a' bolond ne volna az udvarban! akár mit szolyunk cselekedgyünk, minden lépésünköt járásunkot csak neveti az esztelen. Félek ne talám az uj királytis meg bolondítsa, ha valamit olyant bőfent. meg intem az eszeveszetett, nehogy esztét veszesse Herczekünknek, helytelen maga viseletével. Jősz te ki Salpa, kulinaris processusok, és törvény folytatásoknak hatalmas bölcs doctora; te vagy nyolczadik a' Görög bölcssek között, hol vagy?

Salpa. Itt vagyok. ki szolita nevemen.¹

Cleobulus. Nem tudode, hogy ma néked uj király tétetett? illik ma ennek híven szolgálnod; de vigyázz, hogy azt az eb szokásodot, a' szertelen nevetéseket szoros kaponczában tartsad; nehogy meg lássa a' király a' fogadott, és mű meg szégenüljünk.

Salpa. Udde hát éppen semmit se kaczagjak?

Cleobulus. Ne éppen semmit, azt akarom.

Salpa. Sirjake hát? vagy bőgjek?

Cleobulus. Igen kegyetlen volnék hozzád, ha azt poroncsolnám.

Salpa. Hát mit csinályak? kiálc sak?

Cleobulus. Azt sem. Semmit sem cselekszel.

Salpa. Tehát semmi(t) se cselekedgyem, és mégis cselekedgyem?

Cleobulus. Semmit sem bizonyára.²

Salpa. Hátha meg indul bennem a' kaczagás?

Cleobulus. Azért vagy, hogy meg tartoztasd.

Salpa. Hátha meg szakadok miatta?

Cleobulus. Hátha meg szakad a' vesző a' hátadon?

Salpa. Jo volna, ha szájam (nem) volna; de ezen, ha nem akarom is, a' kaczagás ki üti magát.

Cleobulus. Nékemis van öklöm, a' melyel bé dugom a' szájadot.

Salpa. De legén, ha akik itt ma nevetnek, mindennek bé akarod dugni a' száját, csak legyen leg aláb vagy száz öklöd.

Cleobulus. Leg alább hogy veled ne fáraszam magamot, te egyedül fojcsd el magadban ezt az indulatot, különben magadra haragítod az uj királyt, meg váslik bőrod.

Salpa. Jo volna, hatsak tudnám mitsoda mesterséggel.

Cleobulus. A mely kapun ki szokott rontani a' katzagás, bé kell zárni.

Salpa. De mi módon?

Cleobulus. Je! nintse kezed? nintse elég széna a' nyerítő lovak számára? ebből egy mérést fojts belé jo szorossan, ugy el hittem könnyen bé zárod az hahotának ki menetelét.

Salpa. Jol van, ha már én is a' király lovaival szénát rágok. De hol melyik istáloban?

Cleobulus. Ott az hol Bölcs okosságod jovalya.³ Azt cseleked Barátom, a' mi jobb, különben a' kaczagást sírással fejezed bé Én el menyek, te vigyázz, ne hogy roszt vakarj fejedre.⁴

Salpa. [El mehetz vele jo uram, bár neis tanálkoztam volna veled.] Ennye hol tanálok én annyi szénát, hogy kívül, belől, alól, felyül minden ki menő utzákot bé dugjak, nehogy valahol ki törjön nevetésem. Bártsak most ugy ki kaczag-

hatnám magamot, hogy az után a' király előtt ne háborgat-
tatnám tőle. Szegény fejem, ezzel kerestem becsületemet az
urak előtt, s mégis ez tiltatik nékem... jaj most ki ugrik...
Egek ne hadgyatok... ki ugrik! Széna, héj széna, hol vagy?
(*recedit.*)

Scena 2-da.

*Accedunt Herus Rex. Cleobulus, Democles, Demilus, Stasimus,
Sosa.*

Cleobulus. Győzhetetlen Császár.

Democles. Ez hazának erős oszlopa.

Demilus. Ellenségünknek rettentő félelme.

Stasimus. Tevagy ezen város és az egész világnak disze.

Sosa. Sőt csillaga fáklája ez hazának.

Cleobulus. Tégedet ezen fő fő rendek köszöntenek.

Democles. Te felséges király, hogy minden gazdagsággal
bővölködő és egyszersmind adakozó légy, azt kívánnák a'
szegények.

Demilus. Oly nagy okosság lakozik benned; a' melyen
sohult a' világon nem tanáltatik.

Stasimus. Valamint fémlik benned a' kegyes irgalmasság,
ugy bajnoki erősségedet, melyet az ellenség előtt meg mutattál,
csudája minden.¹

Sosa. A kit eddig Theseusnak, ma herculesnek neveznek,
holnap senki sem tanáltatik hozzád hasonló, úgy nevekednek
benned naponként a' királyi virtusok.

Cleobulus. Sőt hogy más légy ma, nem az, a' ki eddig
voltál, el hitték, és hogy holnap is más lesz, erre nézve el
hitették magukkal, hogy a' nagyságok lelkei testből testbe
által mennek, úgy a' te temerdek testedbenis mái napon.²

Herus. Ugyan úgy tartyáke esztet mindenek.

Sosa. Ugy valójában, úgy tanították a' Görög bölcsék,
most pedig hogy így hidgyék, cselekedettel telyesicsék.

Herus. Jo! helyesen tartyák: mert tapasztalva tudom,
hogy úgy legyen a' dolog, hogy én más legyek, nem az aki
tegnap voltam, aki kovátsból ily hertelen ily nagy király lettem.

Cleobulus. Így szokott történni a' nagy fejekkel.³ hallottade, Achilles elsőben Aszonyokkal gusalyal kereste kenyerét; hercules pedig johokat őrzött. a' kiket a' szerencse hertelen akar magasztalni, alacson ígás sorsokon szokta előre nyomorgatni.

Democles. Ki ma az a' király, aki oly dicsőséges legyen, mint te? a' kinek úgy szolgálának az egek, mint néked.

Nuncius. Felséges király, ha valaha nagyobról hozott hirt trónusod eleibe, én hozok egyet. A szerencse követ téged⁴ minden felől, már egész burgundia tiéd lett. Brindi burgiát⁵ el foglalták, Affricat,⁶ americát kezeken tartják; az ellenséget kaliczkádba rekesztették mind a' rokákat, már meg nyuzhatod főzheted sütheted, mint a' petsenyét serpenyődbe.⁷

Herus. Valamint szoktak bánni az egerekkel az egér üttetők. Valamint a' fejek férgeivel, a' körmök között,⁸ úgy bányatok az ellenséggel, vigyázatok, ne hogy valaki el szökje büntetését.

Nuncius. Mint a' bogarak, és apró egerek úgy szaladnak minden felé.

Herus. Egybe kell törni rontani sajtolni mind egy lábíg porrá csontostol mindenestől.

Sosa. Ugy kell úgy, kikell sajtolni velejeket csontyokból.⁹

Salpa. (*Acc(edit).*) Üdvöz légy, Jupiter! énis itt vagyok, mind a' ketten elég ékesek gyönyörűek vagyunk, két szemmel és füllel.

Herus. Mit beszélsz?

Salpa. Azt mondom, annyi füled, annyi szemed vagy, a' mennyin itten vadnak, és annyi nyelved, mert helyetted mindenik lát hall, és szol, sőt annyi kezed, mert éretted készek mingyárt ka(r)dra fegyverre kapnak, ha meg kell lenni.

Cleobulus. Meny dolgozdra innen.... Felséges király, ne vegye fel ennek eszetlenségét.

Salpa. Esztelennebbek vadtok bizony tű, és inkább helytelenkedtek ez előtt a' nagy hercek¹⁰ előtt. [*Movet risum.*]

Cleobulus. Meg némultál? ¹¹

Salpa. Széna hé! hol vagy széna?

Herus. Már látni való, hogy esztelenkedik az az Ember.

Sosa. Ugy van, mert szénával tápláltatik. Valaha lo lehetet, mint magad ennek előtte András kováts.

Herus. Öryendek, hogy tanálkoznak hozzám hasonlok.

Sosa. Már a' követek a' palota ajtaján állanak, elődbe akarnak jöni.

Cleobulus. Mit poroncsolsz, F. herczeg!

Herus. Be jöhetnek, nem bánom.

Legatus. Tégedet az Anglusok nagyai szépen köszöntenek; ezt a' levelet a' királytól hoztam néked, akit egyedül csudálnak tisztelnek, a' mezetek,* fő fő rendek, vezérek; Egész europát el töltötte a' te nagy nevednek hangja, és magát igen szerencsésnek álitya, valaki téged láthat, erre nézve a' király maga házának egyetlen egy szikraját Leányát, a' ki oly ékes kellemetes, hogy Páris nevet ¹² érdemelyen; egészen mézes negyedik az jo kedvességnek, és szerelmességnek három Isteni Aszszonyok között; ezt neked el akarja mátkásítani oly ajándékkal, melyet kívánsz.

Herus. Én a' király Leányát Remélyem?

Legatus. Ha tetszik kedvedben vagyon, ércsed, F. uram, e' levélből.

Cleobulus. [Intuetur epistolam.] Egy átalyába sidoul írták ezt a' levelet, hogy alatt a' sorkán kezdődik az olvasása.

Herus. Meg szűntek már az ilyen mesterségek.

Cleobulus. Tudom jól. nemis szokás a' királyoknak ily tudományokra adni magokat; másra bizzák az ilyeneket; e' hely csak étel ital mesterséget jobb gyakorold, felséges király.

Herus. Az ország kormányozása nékem kevés; ¹³ csak eztet folytatom tehát.

Salpa. Felséges király, lássam ezt a' levelet; jobban tudok én ehhez, majd ki magyarázom mi vagyon írva benne.

* = nemzetek.

Cleobulus. Ismét itt vagy ostoba! majd öklömmel tartlak.

Salpa. Most nem ehetném [*recedit*].

Herus. Olvasd, had ércsem mi van a' levélbe.

Cleobulus. Értsed hát felséges herczek, imé kezdem. Nap nyugutti tartományoknak Felséges Urának Scadis,¹⁴ és Mosa Acheronnyának; ¹⁵ északi zugo szoros, háboru tengerek Császárjának; Brándi Burgia ¹⁶ herculessinek, a Világ bölcsei nyolczadikjának minden jot kíván az Anglusok királya! Mivel naponként nevededik hired neved mint a' hadak, mint pediglen a' békeség idejében bé töltvén minden helységeket? te felséges nagy herczeg még a' Csillagokotis fellyúl mulod fényességdel, Mint az arannyas szarva ragyogo nap az hervat holdat. Egyetlen egy leányomot, udvarom hazám gyönyörűségét, minden rosák és liliomoknál ékeőbb, a' nád méznél is kellemetesebb kedvességemet néked mátkásítani el szántam oly ajándékkal amelyet kívánsz. Tsak azért hogy király vagy, meg tagadnám, de hogy ritka erkölcsöddel töltözik az egész világ, néked adom.¹⁷

Cleobulus. Meg ne vesse felséges király ezt a' temerdek ajándékot.

Herus. Jo volna, kívánnám magamis; de félek és igen, ne hogy ezt meg halván gretula feleségem meg akadályoztassa a' lakodalmat.

Cleobulus. Kiaz?

Herus. Mikor még András kováts voltam, ehez kötöttem volt magamot esküvéssel.

Cleobulus. Mit mondasz, hát nem veszed észre, hogy király vagy e' már régen pluto feleségének áldoztatott és Cerberusnak.

Herus. Jol monddod, hogy király vagyok, illenek a' tronus székbén minden tagjaim.¹⁸

Salpa. Fogd ezt a' poharat, felséges király, ritka ezen kellemetes nedvesség, segítli a' szomnyuságot.

Herus. [*accipit.*] Ki várhatta volna ezt ettől a' bolondtól? [*gustat.*] Bor. ezt az Sponyol ¹⁹ király egegességét iszom meg, mikor a' leányát nékem addgya egy pohárból

iszik velem. Ez a' pohár legyen a' mátkaság pohara, ezzel torkig iszunk a' jó mustból [*ebibit totum*].

Salpa. Legény²⁰ mind ki ivá fenekig, nekem semmit nem hagy a' egyebet ürességnél.

Herus. Ne, vissza adom, tölcs tele ismég, ezzel szolgálj ma híven királyodnak.

Salpa. Örömet is igenis, de e semmit sem használ, hacsak veled nem kostolom én is a' pohár szádát.

Cleobulus. Te akasztó fára való, loduly innen.

Herus. Hallode, követ, azt akarom tudni először mátkántól, hogy tudni illik őe? vagy én fogok poroncsolni? mert most az Aszonyok el szokták venni a' nadrágot a' férfiaktól, és ő rajtok uralkodó hatalmokat magoknak tulajdonítani.

Legatus. Helyes kérdés, meg vallom, [mint ha próbálta volna úgy által lát mindent²¹] el szenved a' uralkodásodat, te poroncsolsz.

Herus. Ritka ajándék; nem igen tanáltatik ez az aszonyi rendek között.

Stasimus. Felsőleges király! egy szegény kovács legény áll a' Palota ajtain, kegyetlenül meg verettetett gazdájától, elődbe akarja terjeszteni keserves panaszát ellenne.

Herus. Kiaz? Jöjjön előmbe, semmi nem illeti inkább a' királyokat, mint a' szegények mellett boszu állásra szálni az ilyen gazdák ellen.

Stasimus. Mingyárt itt leszen [*abit vocaturus famulo*].

Herus. Királynak sem üsmélném magamot, ha kinem szolgáltatnám az igazságot, azért a' gonosznak gonoszul fizetek ma.

Scena 3-tia.

Accedunt Congrio et Salpa stultus cum Stasimo.

Cleobulus. Felsőleges király, midőn a' pörös félnek törvényes okait halgatod, illik bé ülni e' tronus székben. Nem illik a' királyhoz szüntelen csak strásálni eztet, hanem benne kell ülni ez Felsőségnek, munkót és másokat illet a' talpon állás.

Salpa. Legény én volnék a' doctor; inkább illenék ez a' legény abba a' tronus székbe.¹

Cleobulus. Te haszontalan csél csap! bárdolatlan paraszt, te is a' tronus székbe ásitozol, bé mernéle ülni a' király székébe előttünk? mingyárt el takarodgy innen alkalmatlan, hanem akarsz széna helyet bottal lakni.

Salpa. Ugyan miért üldösz engemet annyira? nem vagyoke én okosabb érdemesebb mindeniteknél, nem én tartottame hasznos tanácsokkal ennek előtte tiz esztendővel ezt a' királyt.

Stasimus. Felséges király, már érkezik elődbe a' sérelmes.

Congrio. Igasság szerető hatalmas felséges király, szörnyű kegyetlen verésekkel terheltettem gazdámtól tudni illik András kovátstól. Most már én felséges Uram lábaidnál . . . elődbe terjesztem méltó panaszimot, és e' nagy kegyetlenkedés ellen igaságodhoz folyamodom, satis factiot kérek.

Herus. Mit mondasz? hogy András kovátstól veretettél meg.

Congrio. András kovátstól igenis, a' városon kívül lakik mingyárt nem messze; Gretula felesége, Stompax fia, én Congrio szolgálja vagyok, aki itt állok tronusod előtt.

Herus. Csudálkozom, te vagy Congrio?

Congrio. De én bizony.

Herus. Az a' Congrioé, akinek András kováts gazdája.

Congrio. Ő maga vagyok igenis.

Herus. A beszéd ugyan és a' köntös Congrioé; de az a' homlok nem Congrioé.

Congrio. Örvendek, hogy ugy meg üsmértettem a' királytól, hogy még a' homlokamis enyim lenne, ha az a' gazdám a' pörölyel egybe nem rontotta volna, egy ütéssel két sebet tévén rajta.

Herus. S miért cselekette ezt gazdád?

Congrio. Azért, hogy a' részeges gazdák meg szokták hátalni feleségeket 's még a' szolgálótis.

Herus. Tehát ok nélkül és esztelenül vétett ugye?

Congrio. Sőt inkább részegen mint a' vízbe merült

Spongia, mikor morgolodván elől vezetém haza a' koresomáról Aszszonyom poroncsolattyából.

Herus. [Exspatiatur.] [Oda vagyok, el adattam minden bizonynyal! mert én vagyok az az András kováts; ez az En szolgám Congrio; én vertem ezt annyiszor meg a' pőröljél; a' tednapis meg keném homlokát vele, hogy akaratom ellen a' koresomáról haza akart vinni. Már mit felelek ennek a' szolgának; hogy fedezem el magamot, és e dolgomot? hátha meg üsmér a' tudatlan? még jobban meg vizsgálom ezt a' dolgot szegről végre.] *[Insidet trono.]* hát ugyancsak az a' kováts béljegezte meg homlokadot a' vas pőröljél.

Congrio. A minden bizonyal.

Herus. Hol abizonság?

Congrio. Ez a' homlokam két sebével.

Herus. Hát hol van most az a' kováts.

Congrio. A piacz közepén a' sárba hagytam, átkozodot, hogy haza akartam vinni, ot fekszik mostis.

Herus. Hát miért jöttél ide?

Congrio. A mint előbszöris mondám én azért, hogy méltó satis factiot kérjek az ellen a' sotalan főtelen ember ellen tölled, felséges Uram.

Herus. [Iterum exspatiatur.] Nem tugya a' gyáva, hogy én vagyok András kováts! én magam is kételkedem benne még mostis. De mégis el nem hitethetem magammal, hogy valaki más volna András kováts kívüllem, akit ugy taná-lyanak környül álló dolgok mind engemet. Még jobban meg vizsgálom, *[sedet]* hát ugyancsak az a' kováts mivelte ezt a' dolgot rajtad?

Congrio. Hid meg felséges uram! hogy oly igaz, mint-hogy most tronus székedbe ülni látlak.²

Herus. Hátha senki sem tanáltatik e királyi városban olyan nevezetű kováts? hátha hazugságba maracz? Vigyáz, mert bárdokot keresztetek foksz tapasztalni ezért a' nagy kálumniaért.

Congrio. Ha hazudni láczom, nem bánom. Sőt még két sebet tegyen ez egy fejemen a' hohér a' kard pallosával.

Herus. Ide tudnáde idézni előmbe azt az András kováts nevezetű kovátsot.

Congrio. Ide mingyárt, de poroncsolatoddal fel fegyverkezve, különben semmi sem telik benne.

Herus. Mit mondotok erre a' dologra főfő rendek?

Cleobulus. Azt hogy igazság szerint ez a' kegyetlen vérengező kováts büntetlenül el nem mehet.

Democles. Adozzon az Istentelen vérevelis, aki szolgálójának ártatlan vérért öntötte.

Demilus. Ha a' kölcsönt kölcsönnel szokták le fizetni még pedig interesttel;³ így a' két sebért három sebet kell vissza adni a gazdájának; így elégé meg menyen a' kölcsön interestivel együtt.

Cleobulus. Ha szemét szemet kíván a' törvény,⁴ még most én azt itilem, hogy ez a' szolga ez után gazdája személyét viselje, és a' gazda szolgálát, hogy úgy néki szolgálván tanulja meg, miben álván a' szolgálát, és gyengébben bányék ez után szolgálásával.

Herus. Helbe hagyom a' végzést, hallode Congrio! egész szabadságot adok ma néked és azon kovátsnak szolgálattyaiból egészszen fel szabadítlak. Ezután ő legyen kováts legényed szolgálád; a' hol lehet azon mértékkal fizess vissza éretlen kegyetlenségét. hát tettik ez neked?

Congrio. Felette igen tettzik.

Herus. Ha oda haza nem tanálod azon kovátsot, egész jóságát biradalmát el foglalhatod.

Congrio. Hátha gretula felesége ellenem áll.

Herus. Ha ellened áll verd ki az egész jóságából.

Congrio. Erről poroncsolatott írásban kérek, Felséges Király! nehogy valamiképpen magamnak 's felségednek⁵ ujj alkalmatlanságot szerezzenek.

Herus. Helyesen bizonyára, ez a' Democles dolga lészen, hogy kezedbe adgya... kövesd szaporán ötöt. Hamar legyen, Democle! mert elig vár a' Vatsora; én az iljen száraz tanácsokot nem becsüllöm elébb a' nyerseknél.

Cleobulus. Mert igazis az; ez a' szép szokása dicsőséges

nemzetünknek, hogy semmit ne végezzen, ha csak nem a poharak viaskodása között.

Herus. Illik táplálni ezt a régi szokást, ne hogy műtődünkben szakadgyon vége. MÉR mennyünk az hova hív a' jó lakásnak kívánsága [*Intrant omnes cum hero praeter Cleobulum.*]

Cleobulus. Éppen kedvünk szerint tréfára ültettük ezt az Embert. Szépen ravaszkodik, meg vallom, de maga hálójába kerítette magát. Alig várom ki menetelét a' rendes játéknak. Maga magának maga hátára készítette a' vas pőrölt, midőn a' szolgáját nagy szabadsággal ajándékozta, Urát pedig szolgálatra kárhoztattya, az oktan. De sietek, hogy el mennek rendelést tenni, mi képpen viaskodgyanak a' külömb külömb fogásoknak drágaságai.⁶ Meg usztatom ma András kovátsot a' bor tengerben, ki árasztom Rénusból szűrettetett tokai és ürmösnek folyamit minden felé.

Scena 4-ta.

Congrio. Már jövök vissza. Meg van az egész dolog; itt a' kezembe viszem a' decretumot. Szolga voltam eddig, de nem leszek többé. Ez után én Congrio poroncsolok András kováts szolgámnak. Jaj már néked András kováts; tud meg hogy ha valamit jól nem cselekszel, amint nékem tetszik, jaj a' te fejednek, ha csak ennyitis lépel poroncsolatom kívül. Innen már igyenesen haza indulok és ha a' gazdát meg nem tanálom, elé olvasom feleségének ezt a' poroncsolatot, bottal javaslom erre ötöt,¹ hogy ez után urának valyon. ha pedig a' gazda ellenne támaszkodik a' király poroncsolattyának, el nem kerüli az akasztó fát, rabja lészen² De ki ez? Gretula gazda Aszszony sandal igen szomorán a' mint látom

Gretula. [Szegény fejem, valyon hol az én Uram András kováts? ily sokáig valyon hol mulat; Congrio szolgámis utánna vesze. Minden szege jukán, minden rejtekiben meg kerestem ennek a' városnak; de sohul fel nem tanáltam

Uram! András kováts! nem hallode mint kiáltoz utánad grétulád.]

Congrio. [Éppen jokor keresi az urát a' szerencsétlen, eleibe futok.] Hát itt vagy te aszszony?

Gretula. Még aszszony! hát nem volnék aszszonyod még mostis,³ ugyan vigan vagy legény.

Congrio. [*Jactat libellum.*] Vigan bizony, mert vanis miért; meg kaptam a' gazdát.

Gretula. Meg? hát hol van?

Congrio. Itt szemed előtt sétál.

Gretula. Ne tréfály.

Congrio. Hid el, hogy itt van.

Gretula. De hól?

Congrio. Itt előted; hát nem látod?⁴

Gretula. Én nem látom.

Congrio. Én vagyok a' gazda, te vak.

Gretula. Elég hitván nébulo rosz ember vagy meg vallom, ha azt mondod.

Congrio. Ennek az háznak nincsenek, minden féle mi szernek⁵ én vagyok ez után bé biro gazdája 's ura.

Gretula. Ugye?⁶ inkább az akasztó fának légy bé bírāja.

Congrio. Ez az irás majd meg tudod mit poronesol. Én elmenyek, hogy mindeneket rendbe vegyek.

Gretula. Eregy esztelen, talám meg bolondultál; vigyáz, nehogy meg törd a' száradot.⁷

Congrio. Megyek: ha mindeneket tudni akarsz, jere utánnam.

Scena 5-ta.

Accedunt Democles, Stasimus, Demilus.

Democles. Jo dolog ám tele poharakkal evezni a' kíváncsatos partra, és egész mulatsággal áldozni rendesen, vigan, pompáson tölteni az egész napot. Ki tagadná meg ezt a' királynak, aki oly vig multság eszem, iszom napokat szerető kegyes kellemetes, hogy iljent soha ez ország soha nem

látot, nemis fog látni. Nékemis már a' szédelgés az agyam veleit meg szállotta.¹ ki közelget amot, még a' fákis jőni láttatnak.

Demilus. Hallode Demokles! ma a' diszes vigaság² vendége ez Udvarnak.

Herus. [*hausit*] *postea.* Haj derű.

Stasimus. Hallyátoke a' király?

Herus. Vigan, fiaim, töltsétek meg ezt nékem, ezt is nékem.³

Democles. Ugyan bőv kezű király magának ez a' miénk, minden poharakat magának töltet meg, fenekig kiis iszsza,

Demilus. Ha a' kancsoknak seregét idéznéd is ide, meg győzi ez a' poharaknak roppant tábora; ki huzza lelkét minden kannának, mert feneketlen verem a' gyomra, csatorna torka; akár megnyit töles belé, mindenkor üress poharat lác az asztalon.

Stasimus. Mind egy felé szegezték erejeket a' tele poharak, mind a' puska porral tele ágyuk*; megis győzetik minden bizonnyal, máris tántorognak lábainak oszlopai; és oldalának kő falai, nem sokára el esik amint veszem észre.

Democles. [*Vacillat herus.*] Már látom, hogy akirálybol is még András kováts leszen biberius,⁴ és kákából kötött zsák. Ugy harczol Bacchus modra, hogy senki sem oly erősen; úgy meg állota a' poharaknak minden ereit, hogy hercules sem bátrabb szível....⁵ Már el ejti fejét. Mennyünk legények, jelencsük be a' királynak.

Scena 6-ta.

Exit Salpa stultus videns herum in sella jacentem.

Salpa. Hóhó legény, de ha így lesznek a' részeges kovátsokbolis királyok, s iljen mi módon élnek egészszen el merülvén a' minden kívánható joknak tengerében. Ám majd én is jól meg részegedem, hogy hasonló állapotra emettessem.

* t. i. felé.

Éppen ebbe az utba fekszem, és méljebb álmat té(te)tek, mind ő kieme, mikor ki vetkeztették sáros köntöséből; ¹ hátha engemetis fel emel a' szerencse a' királyi polczra? éppen ihon fekűt az a' kalapáló kováts, aki arany szerencsét ver magának vas pőröljével, éppen ide heveredem magamis. De először nékemis éppen úgy kell öltöznöm; Salpa a' nevem, nehogy annak látassam lenni. Éppen jó leszen annak a' kovátsnak sáros öltözetit el siritnem; majd belé buvom hamarébb, mint a' roka egy esürkét fel faldosna. (*abit.*)

Cleobulus. Szép rendes dolgot mozgat ez az udvari bolond; majd meg nézem, mit cselekszik, ugyan szemesen, hogy ezzel is a' mulatságot.... már ölti sáros szokmányját a' kovátsnak... már a' süvegét teszi fejébe.... már bőr táskáját övezi fel,.... már otromba csepelüsít.² el mények, fel adom a' többinekis.

Salpa. [*Salpa exit.*] Ki mondaná, hogy én kováts nem vagyok már. Részegen álomnak adom magamot itt a' hol a' kovács hevert... már aluszom... már hortyogok..... Jaj zergést hallok! úgy fekszem mint ha egy darab ravas fa volnék.

Cleobulus. Éppen a' mint akartam, úgy van a' dolog. Jószte Stasime, láss ujságot. Az udvari bolond az András kováts helyén az utban hever; egy átaljába az ő sorsára tanácskozott.³

Stasimus. Akarom, hogy mulatságot űzhetek véle, no tsak rajta, lássuk.

Cleobulus. Bizonyosan a' királyi bársonyra ásítóz őis.

Stasimus. Veszem észre, ez a' kováts sáros szokmányja.⁴

Salpa. [*fingit se expergisci.*] Senki sem jó az Udvarból;... Majd eleget aluttam; más oldalomra fekszem.

Cleobulus. Ismét hortyók.

Stasimus. Vigyázz Cleobule! tetetett álom ez, notsak tetessük műis a' beszédet.

Cleobulus. Jó lesz... Mitsoda ember hever itt az útban.

Stasimus. [*Movet.*] Egyet sem mozdúl.

Cleobulus. Talám meg holt.

Stasimus. Borba s álomba holt; mert igen [huzza a' lelkét.

Cleobulus. No tsak ezt is királyává kell teremteni.

Stasimus. Az igaz. Valamint a' kovátsot, vigyük eztis a' király ágyába, onnan öltözetibe, és tronussába emelyük fel.

Cleobulus. Jol van; most fordicsuk belé ebbe a' palástba [*simulant se involvere*], hogy könnyebben vihessük.

Stasimus. Nem bánom. Notsak segítetek énis... no már te fogd a' fejét, és a' kezeit, én fogom a' lábait.

Cleobulus. Vigyáz, ne hogy fel ébredgyen.

Stasimus. Gyengén mindeneket;... már emeljük.

Cleobulus. Bizony fontos; legény.⁵

Stasimus. Keményen tarcsd az inadot! Frissen bányál vele... no már a' király palotáján vagyon... már tegyük a' király ágyába.

Cleobulus. Tegyük belé no.

Stasimus. Már szép csendesen áljunk előbb innen. [*discedunt.*]

Salpa. [*Expergiscitur.*] Valjon el menéneke [*lustrat hinc inde*]. Valjon hol vagyok én? e nem a' király palotája! micsoda rosza tapodtam! meg kötöztettem mind a' rab. Ennye no ugyan meg nyerém a' királysággal. Várjatok meg gaz emberek, hát így bolondoztok velem? a' kit minden mesterségeknék doktorságára emelt vala a' minap a' király.⁶

Actus 4-tus scena 1-ma.

Rex, Menedemus, Democles, Stasimus.

Rex. Már most előbbeni hivataltokhoz térvén kézen fogjátok, ugy akarom, már el folytattuk a' játékot ezzel, akarom, hogy bé fejezzük. Ez a' haszontalan Ember ismeg álomba olvadt, és minden esztét a' poharakba merítette; mennyetek, szedgyétek le testéről a' királyi öltözetet; ¹ már a' királyból legyen ismég András kováts, rád bízom ezt a' dolgot, vid végbe gondos kézzel.

Menedemus. Mennyünk, meg bántjuk² a' veres hagymát ismég [*exiunt*].

Rex. Micsoda játékot úzánk ezen az Emberen! ez a' világ³ és a' természet így jádzik naponként velünk. Mit nem úzunk; menyi követ nem mozgatunk,⁴ hogy nagy nevet szerezzünk magunknak; Haszontalan gazdagságokat gyűjtünk; jo hirtet keresünk, melyek hamarébb mind a' füst elenyésztetnek. A hol a' jolakásoknak; gyönyörűségeknek; részegkedéseknek adgyuk magunkot; a' hol e' féle torkosságokban töltyük az egész napot; azomba szomorúságra fordulnak mindenek, polczról porba, a' dicsőségnek ezen meredek tetejéről kéntelen ügettetünk váratlan siralomra; ez a' világnak csalfa hivsága, változo dicsősége.....⁵ [*videns jam exutum.*] Már öltöztessétek előbbeni sárral foldozot köntösébe..... Sokakat tapasztalunk ma magos helyeken, és szálas tornyokon hivalkodni; azonban a' szerencsének sík ösvényén hertelen meg biczentetvén lábok, hanyot homlok dőlnek, hogy mások lábok alatt meg tapodtassanak... Ez az ember éleven példánk ebben. Nézd, egy napi királysággal mely hertelen semmivé lön; füstbe mene minden fényessége. Mit várhatunk igazán én vagy másis fejünkre? ma ez ország királyának neveztetem, akitől fél minden, és retteg; holnap nem tudom mitsoda szél éri arany pálczámat koronámat. Az halál végére járhat még ez éjjel talám minden hirem, nevemnek ditsőségemnek.

Menedemus. Tugyuk mű ezt jól, felséges király, műis ma nagy becsületben méltóságokban tartatunk, holnap hertelen ki öltöztetünk belőlle. Az erdőben lakó parasztoknak, az házanként kolduló szegényeknek és a' nagy uraknak egyenlő törvény szabattott ki az egekben. A király és az alacson emberek között nincsen semmi külömbség; csak hogy a' király sokaknak; a' szegény pedig csupa magának⁶ hal meg.

Rex. Itt maradgyon ez az Ember, míglen ki alusza részegségét. Ahol eszére tér; mit fog cselekedni; mit fog magában mondani; merre forditya gyámoltalan ügyét, jól rá vigyázatok.

Democles. Hát ha a' szolgája ismét elődbe hozza a' lehetetlen(t).

Rex. Semmi az, ott leszek én is. Nagyobra terjed meg csalatatása. Tanulyon jozon tanáccsal élni.

Scena 2-da.

Gretula uxor et Congrio famulus.

Gretula. Én ennek a' háznak kolcsát el hadgyam? nem képes! senki erre ma engemet rá nem vészen; mert hogy nékem szolgám poroncsoljon házamnál, meg engedgyem? ah ez teljes lehetetlen.

Congrio. Te esztelen, hát nem akarod meg üsmérni igaz uradot? Vigyázz, mely nagy kárára pattogsz akaratodnak, ha a' király poroncsolatját nem telyesíted.

Gretula. A király poroncsolyon a' maga feleségének, nékem András kováts uram szabjon törvényt.

Congrio. András kováts urad heljén már urad vagyok én.

Gretula. Szamár heljin légy esztelen otsmány béka! ¹ phi gyalázatos, vakarj innen mingyárt a' házamtól.

Congrio. Hát ily kálumniával illeted ezt a' jámbor gazdát. ne busuly, majd meg fizetek ezért. Hát akarsze nékem engedelmes szolgáalom lenni.

Gretula. Oh Egek! méreg boszuság! nem léphetem még az árnyékábais az Istentelennek.

Congrio. Hát még dörmögsz gondolatlan.

Gretula. Átkozlak te világ csufja: te Istentelen Lator.

Congrio. [*verberat.*] Még átkozodol?

Gretula. Jaj! jaj Istentelen.

Congrio. Kelle több? Engedelmes léssze he?

Gretula. Leszek leszek jaj! lelkem mit poroncsolsz.

Congrio. Eddigis ekellet volna Seleverdi Aszony ládde! hát már telyesítede mindenben valamit poroncsolok. ²

Gretula. Udde igassága, hogy a' szolga Aszonyának poroncsoljon.

Congrio. Mégis nyelvelsz, még pedig oly nagy bátorsággal; tövös többől ki vágom fecsegő nyelvedet, hamég szollasz. Vigyáz, nehogy bőffents többet leg kisebbbetis ellenem. Igaz uradnak valy ezen túl; külömben ezzel a' pöröljel rontom egybe fejedet. Hát uradnak valsz ezen túl?

Gretula. Annak.

Congrio. Poroncsolom, hogy mindenkor melettem légy, és szolgálj valamint poroncsolok.

Gretula. Tehát hogy szolgálod legyek poroncsolod?

Congrio. Poroncsolom; poroncsolja ez az írás ez az igasság.

Gretula. Ah hol vagy igasság, mikor a' szolgálak szolgáltak aszszonyoknak.

Congrio. Ennye eb ugatta!³ nézd meg ismég csahol ellennem! poroncsolom majd éneketis mondgy nékem szépet; külömben néma csonkán kötelet szijjat hordosz.⁴

Gretula. Itt vagyok, engedelmes leszek mindenben kedved szerint; ugy kedvezzenek nékem az Istenek.

Congrio. Még hamissan esküszöl. Majt meg kostolja hátad boszu álló botomnak sulját. Most tehát poroncsolom, töröld meg lábamot a' sártól.

Gretula. Meg törlöm.

Congrio. Hát a' szennyesemet meg mosod?

Gretula. Meg mosok mindent.

Congrio. Tüzetis tész.

Gretula. Teszek.

Congrio. Semmi haragomra nem adsz okot?

Gretula. Nem adok semmi haragodra okot.

Congrio. Nohát szaporán most ezt a' keszkenőt mosd meg szépen, és ne tarcsd magadot ez után nagyobra, hanem csak mind egy szolgáló; szaporán hát még is itt vagy.

Gretula. [abit.]

Congrio. Már enyre a' ház enyim a' hatalom. Meg alázám ezt az Aszszonyt hatalmam alá. Már én poroncsolok. Tsak még egy bőkenő van hátra. András kovátsot a' telhetetlent, ha édes beszéddel sorkából ki nem fordíthatom, fenyegetéssel

próbálom. A király poroncsolattyát eleibe olvasom, ki üzöm ki hajtom az egész jóságból. Már indulok a' piatz felé, a' hol gazdámot részegen hattam vala a' sárba [*videt herum approcul*]. Valjon nem András kováts mozdula amott? nem az ő árnyékae?... a' gazdám... ő igenis. O! Endimie! így heverni a' sárba egész éjjel mindeneknek láttára az utzák szemei előtt?... már merre fordul.... már a' karját meregeti.... már álmát törli szemeiből.... néz minden felé csudálkozik el bámul; vigyázkodik; nézi ha oda haza vanne? de ott ám nem tanálja magát a' tollu derekajon; Nem a' ház falai között; semmi tűz nincs itt, nincs itt Stompax fia, sem gretula felesége.... már logattya fejét, bánnya a' mit cselekedett. egy kevésbé félre állok, had várjam mit fog mivelní [*recedit*].

Scena 3-tia.

Herus solus.

Herus. Ébren vagyoke vagy mostis aluszom? vagy talám el ragadtattam? ¹ hol? vagy ki vagyok én? én vagyoke itt ezen a' helyen, a' ki elébb magamot szemlélem vala a' király udvarának közepében állani, fényes bársonyban öltöztetve oldalamat őrző udvarnokoktól kísértetve; vendégeskedni a' tele poharak gyönyörűségébe.

Congrio. [El fordult az esze gazdámnak egy átaljában. Bizonyoson itt a' sárba fántásiájában vitattya álom látását.]

Herus. Hol az udvari pompa, meljel tiszteltetem vala? nem aluszom én most, mert ugye hogy az udvarnok vizet ada, hogy meg mossanak? nem fésűvel füsülték hajam szálaít, ezt az ajakamot bajuszomot beretválták? ez igaz, mert most nincsen annyi szakállam, mint előbb volt. ki ne hinné el ezt, mikor két ujjon alig foghatom meg, holot ennek előtte tele marokkal foghattam.

Congrio. [Azt biz igazán mondgya! nezzétek bezeg galvalér let a' vad Czápból? hacsak az egereknek, vagy a'

simmatló ebeknek a' kövérség miatt prédájává nem ment barnyakos szakállá] [*accidet.*]

Herus. Mit tsinálsz, hova mész? én tudom jól, sőt hogy a' király udvarában történtenek ezek oly igaz, mint hogy itt lácz engemet.

Congrio. E már szép friss hazugság, fel nem érhetem eszemmel. Nemde itt hattalak a' sárba keveredve, akit ismég innen fel kelni látlak.

Herus. Sőt még aztis ad hozzá (...²), és annak nevével tisztelték mindenek.

Congrio. E még annális nagyobb hazugság, inkább hinném, hogy a' számárból lo leszen, hogy sem belőled valaha királt remélyek.

Herus. Én innen az udvarhoz megyek, nehogy e' mostani szerencsém kezemből ki repüljön; ha ugyancsak úgy van a' dolog, tsak vissza térek gunyo kalibámba, hogy maradgyak András kováts, és oda haza vas mű vinnyémbe országlok [*incipit abire interea*].

Congrio. Itt más poroncsolatot hosztam, mi legyen mi szolgálatod, tanuld meg ez írásból... el menyen a' veszett... utánna nyargalok, nehogy ki szalaszzam kezemből ezt a' jó alkalmatosságot;... héj András kováts! jöszte hej! szolgálj, ne kerüld el.

Herus. Ki szolíta így engemet, kinek vagyok én szolgálója?

Congrio. Hát nem tudod? Congrionak.

Herus. Eregy fartoly töllem, éretlen szolgál, nem vagyok én András kováts sem szolgál; királyi udvarba lakom, a' hol vendégséggel inkább, hogy sem kovátsi szegénységgel éljek.

Congrio. No hát meg engedem, el mehecz, így hamarább vége leszen a' contraversiának.

Herus. Mitsoda contraversiának.

Congrio. Ez az írás meg mongya, mel(y)ben poroncsoltatik a' királytól, hogy András kováts szolgálom legyen ez után, Congrio pedig poroncsolyon.

Herus. Jól tudom, mert én szabtam volt ezt a' törvényt.

Congrio. Hát mostis helybe hagyod.

Herus. Sőtt újra meg erősítem.

Congrio. Igen jól van. Tehát ez után poroncsolatimot imádván pomba telyesisd minden kedvemet.

Herus. Éne Istentelen, vétek volna ez egy királytól.³

Congrio. Te magad boldogtalan. különben kegyetlenül meg hátallak, mert szolgám lettél.

Herus. Én néked szolgáljak, haszontalan vak paraszt, az akasztó fán a' hohér szolgáljon inkább néked.

Congrio. Hát még tagadod, hogy szolgám vagy.

Herus. Tagadom, hitetlen, esküszöm, hogy soha sem leszek.

Congrio. Hiszem előbb azt mondád, hogy magad szabta azt a' törvényt.

Herus. Mit?

Congrio. Hogy András kováts szolgám léssen.

Herus. Az úgy van, de ki látta, hogy én néked szolgáljak, aki ennek az országnak koronás királya vagyok.

Congrio. Sajnálom.

Herus. Mit sajnálsz.

Congrio. Azt a' szerencsétlen álmadot, mely minden okosságodnak esztét veszttette.

Herus. Soha bizony már hát csak Congrio bölcs, csak ő okos; más nem. Jer utánnam az udvarba, ott meg tudod az egész dolgot.

Congrio. Már voltam ott tednap, és hogy András kováts nékem szolgáljon ezután, poroncsolatot hoztam.

Herus. Láttam magamis, Jelen voltam, helybe hagytam; törvényt szabtam.

Congrio. Hogy láttad volna, aki az uttzán a' sár habarciban torkig merülve hevertél.

Herus. Sőtt a' tronusba ültem; te pedig térden állottál előttem, Congrio.

Congrio. Szép fabulat beszéllesz, meg vallo.

Herus. Igazabbat mind a' nap fény.

Congrio. Mit csináltam tehát.

Herus. Térdre estél a' királyi tronus szék előtt.

Congrio. S osztán?

Herus. Instáltál az András kováts kegyetlensége ellen párt fogásért, aki vas pöröljével erőssen meg rontotta fejedet.

Congrio. Hát az után?

Herus. Én felkelék a' tronusból; eszmélkedém, ne hogy éretlen sen(ten)tiát mondanék néked; a' bölcs udvarnokok végzéséből meg poroncsolám, hogy te szabad légy ennek utánna, és András kováts rabod légyen.

Congrio. Ennél igazabb semmi sem lehet; riktig elé mondál mindeneket. hatsak el nem ragattattál a' sárbol vagy ha ördögöd nintsen, vagy tátos nem vagy,⁴ ezeket bizonyoson látnod kellett.

Herus. Sőt magam vittem véghez, majd meg tanulod. most ebbe a' várba meny ez, itt van az én lakásom [*tardat abire*].

Congrio. [Csudálkozásra méltó dolog ez! ki mondaná ezt merő fabulának? igazak amiket mond; de mégis csudálkozom, hogy így el feletkezet magáról, sohanem volt nemis lesz; most sem az; mégis magát királynak álittya lenni; holot András kováts [*Tantisper recedit*].

Scena 4-ta.

Herus; Demilus, Aulici; tandem Rex ipse verus.

Herus. Itt vadnak! hallátoke, mit kerestek? ismérd meg Cleobule királyodot.

Cleobulus. Mit akarsz te paraszt? mit keresz?

Herus. Azt akarom, hogy magad, és mind akik itten vadnak mind tednap, most nékem udvarolyatok.

Democles. Ki vagy te, részeges korso? hát münköt szolgáltnak álitasz; hallode Demile, kinek szolgálunk egy rongyos, totos, fotos, kovátsnak.

Demilus. Mú neked szolgáljunk? halhatatlan dolog volna

ez, ha mű királyi udvarnokok egy alá valo haszontalan szenes kovácsnak szolgálnánk.

Stasimus. Nagy kálumnia ez egy parasztól, méltó, hogy áldozzék érte e haszontalan.

Herus. Lassabban! mit mérgelődtek? hát nem ismeretek én titeket, mikor pohárnokaim voltatok tegnap, újra meg újra rakván előmbe a' kelemetes borokat.

Congrio. El várom a' ki jövetelt,¹ mert honnan üsmerné ő ezeket az urakat.

Herus. Mit kételkedtek? ugye Sosa, hogy magad öntöt-tél vizet nékem.

Democles. Ha tsak Zászpáról² nem ivut ez az ember; mert minden esze kereke szakát vetett.

Sosa. Te mondode, hogy én rosa vizet kezedre?

Herus. Én mondom s még pedig erősítem.

Demilus. Disznyo pajtából but vólt ki ez az ember; nem képes hogy rosa vizben mosdot legyen, ha tsak meg nem csal a' köntöse.

Herus. Ebben az udvarban e' tronus székbén ültem; itt halgattam győzedelmi dicsiretemet.

Cleobulus. Rongyos Barátom, kit állítasz magad felől.

Herus. Azt a' kit tū királynak mondottatok; engemet tiszteltetek ennek nevével.

Democles. [*Accedit Rex indutus veste Regia.*] Éppen jokor érkezel, felséges király! a' mit elébb poroncsoltál, most már erősícsd meg ujra.

Rex. Mit áll itt ez az Ember; honnan, és hová? miért jöttél ide? . . . hát nem szollasz.

Sosa. El bámult, nem tугya hol kapta magát.

Herus. [Oh! én szerencsétlen! mit látok! hát még nagyon más királyis.]

Rex. Ne beszély magadnak, mond ki mit keresz?

Herus. Nem de az én köntösöm ez? ez az én házam, ezek az én udvarnokim.

Rex. Mitsoda! hát nagyon még másis valaki, aki magát királynak mondgya, mikor még élek, és látom? oh minden

keresztre akasztó fára méltó korpa haszontalan ember! Loduly haza innen vinnyedre, hogy jozon eszelkedésre kiveretessél az ülön a' szolga keze által.

Herus. Kérlek?

Rex. Hát mit akarsz?

Herus. Hogy bárcsak kováts lehessenek, soha többé király nem leszek.

Rex. Ki tiltya, hogy kováts légy? hát nem vagy-e az mostis ebbe a' fotos lasnakodba; nézzed vak az elő kötött bőr táskádot . . . hát nem vagy kováts.

Herus. Bizonyára ez eddig meg nem tért a' fejembe.

Congrio. Felséges király, én itt már többet nem mulatok, itt van a' mint poroncsoltad az a' kováts, aki hogy ez után szolgám legyen írásban hattad.

Rex. Eze az a' vérengező András kováts, aki szolgájának homlokát a' pőröljel.

Congrio. Ez a' felséges király.

Rex. Az e a' ki ez országnak királyát ki akarta tronus székéből dőltetni.

Congrio. Ő maga.

Rex. Hát minemű büntetést szabtam volt ki.

Congrio. Ebbe a' levelbe meg van írva.

Rex. Kevéss az . . . ez után a' hohér szolgája leszen ez a' telhetetlen eszem, iszom részeges ember, aki midőn telyes gorombaságot dősöl az mértékletlen poharakból, királyhoz hasonlittya magát.

Herus. Ah király, szépen kérlek.

Rex. Már hát ez után szolgáltnak hiven szolgálý.

Herus. A mint poroncsolod.

Rex. Semmit ez ellen ez után felőled meg ne haljak, külömben kész a' horog az akasztó fa; most itt maracz uraddal kövesd a' merre vezet³ [*Recedit Rex cum aulicis*].

Scena 5-ta.

Herus et famulus Congrio.

Herus. Oh Én boldogtalan! már látom, hogy csak ál-mamba jáczodtattam a' királysággal, nem de én valék ezen a' helyen király azon királyi köntösben, azon udvarnokokkal? oh mind meg csalatik az ember, amit nappal soha elmémen sem forgattam, azzal jáczodtam ál-mamban. Mi történik már velem? Valjon ébren vagyoke egészszen? hogy én szolgámnak szolgáljak ez után.

Congrio. Hátrább alább már ez után hallode, hát nem követz? s még előmbe állasz.... ály hátul utánnam, szolgál.

Herus. Nagy kevélység ez egy szolgától, így bánik gazdájával.

Congrio. Hallode te nebulló! majd az erdőre kergetlek, a' hol botokot faragtassak, hogy egybe zergessem azokkal oldaladnak minden tsontait.

Herus. Mi okra nézve?

Congrio. Még okát keresed! hogy merél engemet szolgádnak mondani, te akasztó fa.

Herus. Hát nem voltál.

Congrio. Elég ha most nem vagyok. Tudod már kötelességedet; jaj néked, hacsak egy ujnirais el hibázol; bottal rakom hátadra a' királyi palástot.

Herus. Nem kívánom az ilyen tiszteletet.

Congrio. Akarsze nékem szolgálni.

Herus. Akarok.

Congrio. És engedelmes lenni.

Herus. Akarok.

Congrio. A csismámot meg törölni.

Herus. Akarok.

Congrio. Hanem cselekszed, eléb hogy sem betegedgy, halsz meg, plutonak áldozlak. hát engedcz mindenben?

Herus. Engedek.

Congrio. Itt a' poroncsolat, melyet ha pontba nem telyesítesz a' malomba őrröllek meg, hogy ugy sűtő kemenczében

alkalmatos kenyér lehess; minden tagodot csontodot egybe rontatom.

Herus. Oh be sulyos szolgálát.

Congrio. Hát pinyergesz? ¹ Loduly a' vinnyében hitván szolgál, hogy ki szabjam ma mit dolgozzál. Mezitelen fővel halgasd urad gazdádnek poroncsolattyát.

Herus. Nem tart mind örökké ez a' kegyetlen poroncsolat.

Congrio. Ennek előtte kellett volna ezt meg tudnod, mikor szolgál voltam, most hamar a' csizmámat úgy ki fényesísd, hogy a' napnális fényesebb légyen.

Herus. Inkább akarnék ezerszer meg halni, hogy sem így élni.

Finis.

Epylogus.

Cantus.

Ályatok meg kevésbé, kik eddig nézétek,
a' tréfaságot már mire magyarázzuk?
lelki hasznatokra, midőn bé fejezzük,
ezzel játékunkot mingyárt el végezzük. 2-da.

Egy napi királyságát e' paraszt embernek,
látatok a' szerencse mint jádzék ő velle,
ilyen a' világnak álhatatlansága,
fénylik; de azonban el tűnik arannya. 3-tia.¹

Ma a' kik fényeskednek világi kincsekkel;
Holnap setét homály borította setétél,
kik ma örvendeznek, holnap sirba mennek;
s így mint ez kovátsnak füstbe mult szépségek. 4-ta.

Már vége játékunknak kegyelmes vendégek,
a' mit várjatok itt nincs egyéb már hátra;
fel tet szándékun(k)nak lépénk határára;
Innen békeségben osztolyatok haza.

Amen.

JEGYZETEK.

Darabunk tárgya rendkívül sok feldolgozásból ismeretes.¹ Iskoladrámáink közt is találkozunk vele, nemcsak a Weilen említette két darabban, hanem Du Cerceau *Les Incommodités de la Grandeur ou Grégoire ou le feu duc de la Bourgogne* darabjában,² és Maseniusnak *Rusticus imperans*-ában.³ A mi kéziratunk Masenius művének a fordítása. Fordása eredetijének kétségtelenül Bidermann elbeszélése volt; nem lehetetlen, hogy az iskolai színpadon a XVII. század közepén többször megjelent *Vita humana somnus* is hatott rá, a mint Scheid gondolja. Maga a darab más-más címmel is színre került.⁴ A magyar iskoladrámák egy másik sokat használt forrásában, Holbergnél is megvan a történet a *Jeppe von Berge* cz. bohózatban, de megvan a modern színpadon is Hauptmann G. *Schluck und Sau* cz. darabjában.

Masenius *Palaestrája* még két ehhez hasonló tárgyat említ. Az első így hangzik: «Hispani adolescentes 7 spectaculum adonarunt: nam in Bacchanalibus unum sociorum, herbae soporariæ succo in potu exhibito, demersum somno, habitu monastico vestiunt attendentque re deinde cum vicinis Monasterii incolis communicata. Illic monastica in cella deponunt: ubi noctu excitatus ac volens nolens in chorum ductus sequenti etiam die comes exeunti fratri additus, via, qua frequens adolescentum concursus erat, incessit; ac deinde sub vesperam eodem potu imprudens sopitus pristinoque in habitu

¹ Vö. Alex. v. Weilen: Shaksperes Vorspiel zu der Widerständigen Zähmung. Frankfurt A. M. 1884, és legújabb: Blume: Der Schlafende Bauer in der Weltliteratur. Berlin, 1910.

² Vö. Boyse: Le Théâtre des Jesuites. Paris, 1880.

³ Vö. Scheid: Der Jesuit Jacob Masen. Cöln, 1898.

⁴ Dr. A. Dürrwächter: Das Jesuitendrama in Eichstätt. (Sammelblatt des hist. Vereins Eichstätt, 1894.) Érdekes az 1637. évi lengyel adaptatio, mely lengyel katonák és parasztok közé lokalizálja a cselekvényt. Vö. Dr. A. Brückner: Gesch. der polnischen Literatur. Leipz. 1901. 182. l.

ac hospitio collocatus est. Ubi postquam evigilans somnium se vidisse crederet, expertus tamen est, cum publicum subiisset, omnium risu, veram nimis fuisse fabulam.» A *másik* szomorúbb kimenetelű: «error hominis vino et ebrietate semper demersi, quem, ut uxor et domestici corrigerent, funebrem instruxere pompam, illo in tumbam deposito, funalibusque iuxta lucentibus, tum luctu planctuque, quanta potuit simulatione veri, instructo. Ebrius ubi ex somno evigilaret, Lethi imagine atque horrore correptus, non fecte aegrescere, nec multo port mori cœpit.» Végül még egy ilyen félrevezetést olvasunk példái közt: egy ifjú, pénzt nyervén társaitól, aludni tért; barátjai azonban nem nyugodtak, felköltötték, és kártyázni hívták. Az az éjjelre hivatkozott, de társai előbb nevettek rajta, azután egyik a másikkal világosságot vitet hozzá, s mivel persze az illető a nem vitt világosságot nem látja, elhiszi hogy vak, — és a pénzt fogadásból visszaadja.

Masenius a főszereplő állását változtatta meg: a *Rusticus imperans* voltakép nem paraszt, hanem faber. Scheid azt hiszi, hogy a változtatásnak oka csak a motto: «fortunam faber fabricare tuammet tibi». De fölveti, hogy talán a kölni kovácsra vonatkozik, a ki ott egy iskoladráma kovácsában önmagát látván kicsufoltnak, törvényhez ment. A kérdés kibonyolítására talán némi segítséget nyújt Stubenvoll¹ adata, a ki a jezsuita kollégiumok játékaik közt ezeket mondja: «Das sogen. Jackelschutzen: ahmten die Seminaristen den Schmied oder Schlosserlehrjungen nach. Es war ein alter Handwerks gebrauch, einē als Schmied gekleidete Puppe, die «Jackel» hiess, mittelst eines Leintuches vor den Häusern ihrer Kunden in die Höhe zu schleudern, wobei Reim gesungen wurde». Ám az ok egyszerűen a szolga szerepének természetesebbé tétele is lehetett.

A *Rusticus imperans*, Scheid ítélete szerint, Maseniusnak legnépszerűbb, az egész jezsuitadramairodalomnak pedig talán legjobb darabja. Csak örömünkre szolgálhat, hogy a magyar

¹ Gesch. d. königl. Erziehungs-Institutes in München, 1874.

iskoladrámák között ez a mintadarab is helyet foglalhat. Az eredetietől való csekély eltéréseket a következőkben állítjuk össze :

I. 1. ¹ homini fido. — ² qui sobrie nihil sapit. — ³ quam hanc servi miseriam exemplo ferre ultimo. — ⁴ pingui Zytho expletum ad plenam gulam. — ⁵ toldás. — ⁶ oculi somno sunt ebrii. — ⁷ qui nisi cottidie ad incudem et malleum fabre exerceat; flagris hinc atque inde terendum flagrantibus... — ⁸ te gentem curo. — ⁹ ha... (toldás). — ¹⁰ (de íme-) toldás.

V. 2. ¹ bacchanalia. — ² ut postquam rudoribus extra maduit, intus liquore Zythi madeat: æquom erit, ut inter Belides aquam dolio hauriat. — ³ quam ullus queet glirium (2 sor hiányz.). — ⁴ (in lectum) apparatus basilica. — ⁵ cavete sitis hunc mihi excitetis leporem.

I. 3. ¹ (A köv.-t *Stasimus* mondja.) — ² *Dom.*: irrepserit. — ³ helyesebben: *Stas.* (A nevek e jel.-ben felcserélve.) — ⁴ ceteris. — ⁵ egy sor h. — ⁶ Quæris? ne fuga abeat. — ⁷ scaptam onerariam. — ⁸ kétsor h. — ⁹ hic canis inveniat affatim quæ lingat. — ¹⁰ prius illum excelcea. — ¹¹ Oho calespodia quantum onus hoc viro est! — ¹² többi told.

I. 4. ¹ caudex uti solet quercina. — ² ut adesse mihi intus liceat comediæ. — ³ pro centone purpuram, aurum pro luto geret.

II. actus 1. sc. — ¹ két sor h. — ² ex hara vates est. (két sor h.) — ³ probavero. — ⁴ a «quo sic pederentim»-ből szójáték-toldás. — ⁵ hunc.

II. 2. — ¹ nam si hic Principem pro hero nostrum haberit. — ² Papæ, papæ! — ³ (Cratero protino symbolo philus?) egy sor h. — ⁴ multa iam ubique est dies. — ⁵ négy sor h. — ⁶ hispanica, gallica an magis germanica? — ⁷ h: vestimur Gallice, bibimus Germanice, tondemur Hispanice. — ⁸ tanquam stiria ad tectum pendent. — ⁹ told. — ¹⁰ két sor h.

II. 3. — ¹ told.

II. 4. — ¹ malorum omnium antidotum. — ² Ruris cuperis, rapas scilicet adfero. — ³ csak: olera. — ⁴ told. — ⁵ néhány fogás h. — ⁶ Rheni collibus.

III. act. 1. — ¹ kilencz sor h. — ² fungorum verter, nugacitalis gymnasium. — ³ ubi prudentia et lubentia statuēt. — ⁴ told.

III. 2. — ¹ két sor h. — ² (úgy—) told. — ³ Heroibus. — ⁴ mihi est comes. — ⁵ Luxeburgum. — ⁶ Lotharingia. — ⁷ egy sor h. — ⁸ quod captivis intra deciputam muribus, intra ungues cimicibus assolet. — ⁹ egy sor h. — ¹⁰ coram hoc duce. — ¹¹ obmutiscis? — ¹² Paridem procum. — ¹³ tolerabilis. — ¹⁴ Sialdis. — ¹⁵ Archonti. — ¹⁶ Herculi Burgundo. — ¹⁷ Cæsar si esses, recusarem; modo nil nego, cum sis Philippus. — ¹⁸ (illenek—) told. — ¹⁹ Anglorum Regi. — ²⁰ oho. — ²¹ Proba est et modesta.

3. — ¹ Hæ doctori Salpæ sedes est debita. — ² told. — ³ cum fenore. — ⁴ si Talionis lege petitur ultio. — ⁵ csak: mihi. — ⁶ lautius istic, scio, certabitur brevi.

4. — ¹ pro suadela stipitem adhibebo. — ² négy sor h. — ³ told. — ⁴ Hic coram me vides. (Gr. Video. — ⁵ istius officinæ, quam tu habitas... — ⁶ egy sor h. — ⁷ ne quid nimis.

5. sc. — ¹ Mihi nunc quoque vertigo cerebrum atque arcem mentis insidet. — ² Lepiditas. — ³ affundite etiam nunc, etiam nunc mihi. — ⁴ et de Mopso mox fiat Biberius. — ⁵ hat sor h.

6. sc. — ¹ quam ullus quidem ante me quiverit Endymion. — ² scandalia. — ³ Mopsi fortunam expectat. — ⁴ két sor h. — ⁵ pro quantum onus! — ⁶ nyolez sor h.

IV. act. I. sc. — ¹ egy sor h. — ² decorticabimus. — ³ Deus. — ⁴ Personam tanquam in scena agendam sumimus, nunc histriónice, lepide, ridicule... — ⁵ Rövidítve. — ⁶ tantum sibi.

2. sc. — ¹ pro Asino sis aptior et soccis! — ² Dudum hoc rogatum oportuit, morigeram volo. — ³ Canis eadem. — ⁴ Faxo cantilenam ordiaris brevi, elinguis manca, loripes, lumbifrag eris.

3. sc. — deliria inter versor. — ² me Philippum fuisse principem. — ³ Me scelus? — ⁴ csak: nisi vates sis...

4. sc. — ¹ eventum. — ² Helleborum. — ³ told.

5. sc. — ¹ ita meres: nam qui par pari munerat, æquum se facit.

Epil. — ¹ a többi rövid összefoglalása 33 sornak.

TARTALOM.

	Lap
Előszó	3
Bevezetés: I. történeti rész	6
II. dramaturgiai rész	31
I. Misericordia et justitia dei	51
II. Heraclius, s. Exaltatio S. Crucis	90
III. Zápolya János és Bebek Imre	109
Jegyzetek	161
IV. Rusticus imperans	162
Jegyzetek	206